

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**MÜLTECİ SORUNU VE TÜRKİYE-AB
İLİŞKİLERİNE ETKİSİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Hale DEMİRTAŞ**

**Enstitü Anabilim Dalı : Uluslararası İlişkiler
Enstitü Bilim Dalı : Uluslararası İlişkiler**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Alaeddin YALÇINKAYA

HAZİRAN-2009

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MÜLTECİ SORUNU VE TÜRKİYE-AB
İLİŞKİLERİNE ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Hale DEMİRTAŞ

Enstitü Anabilim Dalı : Uluslararası İlişkiler
Enstitü Bilim Dalı : Uluslararası İlişkiler

Bu Tez 09/06/2009 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.

Prof.Dr.Alaeddin YALÇINKAYA Prof.Dr.Musa TAŞDELEN Yrd.Doç.Dr.Nesrin KENAR

Jüri Başkanı

Jüri Üyesi

Jüri Üyesi

☐ Kabul
☐ Red
☐ Düzeltme

☐ Kabul
☐ Red
☐ Düzeltme

☐ Kabul
☐ Red
☐ Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Hale DEMİRTAŞ

09.06.2009

ÖNSÖZ

Mülteci sorunu, Avrupa Birliği'ne aday ülkelerden biri olan Türkiye'nin, Türkiye-AB ilişkilerinde çözüme kavuşturması gereken konu başlıklarından bir tanesi olduğu için üzerinde durulmaya değer bulunmuştur. Bu çalışmamın hazırlanmasında verdiği destekten ötürü danışman hocam Prof. Dr. Alaeddin Yalçınkaya'ya teşekkürü borç bilirim. Ayrıca, göstermiş oldukları sabır ve destekten ötürü Yapı Kredi Ailesi'ne şükranlarımı sunar, yetişmemde büyük emekleri olan aileme de minnettar olduğumu ifade ederim.

Hale DEMİRTAŞ

09 Haziran 2009

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iv
ŞEKİL LİSTESİ.....	v
TABLO LİSTESİ.....	vi
ÖZET.....	vii
SUMMARY.....	viii

GİRİŞ.....	1
------------	---

BÖLÜM 1: MÜLTECİ SORUNU İLE İLGİLİ KAVRAMLAR VE

SORUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	4
1.1. Mülteci Sorunu İle İlgili Kavramlar.....	4
1.1.1. Sığınmacı Kavramı.....	4
1.1.2. Göç ve Göçmen Kavramı.....	5
1.1.3. Mülteci Kavramı.....	7
1.2. Mülteci Sorunun Tarihsel Gelişimi.....	8
1.2.1. Eski Çağlarda Mülteciler.....	8
1.2.2. 1920-1950 Yılları Arasında Mülteciler.....	9
1.2.2.1. Milletler Cemiyeti Dönemi.....	9
1.2.2.2. Yüksek Komiserlik.....	10
1.2.2.3. Uluslararası Nansen Ofisi.....	10
1.2.2.4. Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon İdaresi.....	11
1.2.2.5. Uluslararası Mülteci Kuruluşu.....	12
1.2.3. BMMYK'nin Kuruluşundan Günümüze Mülteciler	12

BÖLÜM 2: BM Sonrası Sözleşmelerde Mülteci Statüsü ve Hakları..... 14

2.1. 1951 Cenevre Sözleşmesine Göre Mülteci Statüsü İçin Gereken Şartlar.....	14
2.1.1. 1 Ocak 1951 Tarihinden Önce Meydana Gelen Olaylar	14
2.1.2. Baskı ve Zulüm.....	15
2.1.3. Irk.....	15
2.1.4. Milliyet.....	16
2.1.5. Din	17
2.1.6. Siyasal Düşünce	18

2.1.7. Belirli Bir Sosyal Gruba Mensubiyet.....	19
2.1.8. Haklı Nedenlere Dayanan Korku.....	19
2.2. Mülteci Statüsüne İçin Şart Konulan Yabancı Olma.....	20
2.2.1. Vatansız Kişiler.....	20
2.2.2. Birden Çok Vatandaşlığa Sahip Kişiler.....	21
2.3. Uluslararası Sözleşmelerde Mültecilerin Hakları.....	22
2.3.1. Din ve İnanç Özgürlüğü Hakkı.....	22
2.3.2. Seyahat Etme ve İkamet Özgürlüğü Hakkı.....	23
2.3.3. Çalışma Hakkı.....	24
2.3.4. Geri Gönderilmeme Hakkı (Non-Refoulement).....	26
2.4. 1969 Tarihli Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi.....	27
2.5. Cartagena Bildirisi.....	28

BÖLÜM 3: MÜLTECİ SORUNUNUN TÜRKİYE-AB

İLİŞKİLERİNE ETKİSİ.....31

3.1. Mülteci Sorununu Kapsayan AB Anlaşmaları.....	31
3.1.1. Kuruluşundan 1985'e Kadar AB'nin Mülteci Sorununa Bakışı.....	31
3.1.2. Avrupa Tek Senedi.....	33
3.1.3. Dublin Sözleşmesi.....	34
3.1.4. Schengen Sözleşmesi.....	35
3.1.5. 1992 Maastricht Antlaşması.....	36
3.1.6. 1992 Londra Kararları.....	36
3.1.7. 1997 Amsterdam Antlaşması.....	37
3.1.8. 1999 Yılında Tampere'de Toplanan Avrupa Konseyi Zirvesi.....	38
3.2. Mülteci Sorununun Türkiye'deki Tarihsel Süreci.....	39
3.2.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemden 1990lı Yıllara Kadar Mülteci Sorunu.....	39
3.2.2. 1990lı Yıllardan Günümüze Kadar Mülteci Sorunu.....	42
3.3. Mülteci Sorunu İle İlgili Türkiye'deki Yasal Düzenlemeler.....	45
3.3.1. İskan Kanunu.....	46
3.3.2. Pasaport Yasası.....	47
3.3.3. Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun.....	48
3.3.4. Türk Vatandaşlık Kanunu.....	49

3.3.5. Türkiye’ye İltica Eden Veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar Ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (1994).....	51
3.4. Türkiye-AB İlişkilerinde Mülteci Sorununa Yön Veren İltica Ve Göç Alanındaki AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı.....	54
3.4.1. Ulusal Eylem Planı Öncesinde Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerinde Mülteci Sorunu.....	55
3.4.2. İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı.....	57
3.4.2.1. Sığınma ve Göç Kurumu.....	57
3.4.2.2. İltica Usulleri.....	58
3.4.2.3. Sınırdışı İşlemleri.....	60
3.4.2.4. Entegrasyon ve Fon Kaynaklarının Sağlanması.....	61
3.4.2.5. Coğrafi Sınırlamanın Kaldırılması.....	62
SONUÇ.....	64
KAYNAKÇA.....	66
ÖZGEÇMİŞ.....	76

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ABÖ	: Afrika Birliği Örgütü
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AFIS	: Avrupa Otomatik Parmak Tanımlama Sistemi
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AT	: Avrupa Topluluğu
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği
EURATOM	: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (The European Atomic Energy Community)
IRO	: Uluslararası Mülteci Kuruluşu (International Refugee Organization)
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
UNRRA	: Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon İdaresi (United Nations Relief and Rehabilitation Administration)

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Türkiye'ye Yapılan Sığınma Başvuruları (2005).....	44
--	----

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: 1997-2007 Yeni Sığınma Başvuruları.....	45
---	----

Tezin Başlığı: Mülteci Sorunu Ve Türkiye-AB İlişkilerine Etkisi**Tezin Yazarı:** Hale DEMİRTAŞ **Danışman:** Prof. Dr. Alaeddin YALÇINKAYA**Kabul Tarihi:** 09.06.2009**Sayfa Sayısı:** VIII (ön kısım)+ 65 (tez)**Anabilimdalı:** Uluslararası İlişkiler **Bilimdalı:** Uluslararası İlişkiler

Dünyada hızla artan mülteci nüfusu AB gündemini etkisi altına almaktadır. Üye Devletler konuyla ilgili yasal düzenlemeler hazırlayarak, Birlik içinde ortak politikaların ve sistemin oluşturulmasını amaçlamaktadır. AB'ne aday ülkelerden biri olan Türkiye de oluşturulması amaçlanan bu sistemin bir parçası olmaya çalışmaktadır.

Bu çalışmanın araştırma konusu; mülteci sorununun gelişme sürecini inceleyerek, AB ve Türkiye'nin soruna bakış açılarını ve birbirlerine etkilerini değerlendirmektir. Değerlendirme yapılırken mülteci sorununa hangi faktörlerin neden olduğu, AB ve Türkiye'nin sorunla başa çıkmak için ne gibi yasal düzenlemelere gittiği üzerinde durulmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın amaçlarını şu şekilde ifade etmek mümkündür:

- (a) Mülteci sorunuyla ilgili kavramlar ve mülteci sorununa yol açan etkenler nelerdir?
- (b) AB'nin mülteci sorunuyla ilgili Türkiye'den ne gibi beklentileri vardır ve Türkiye bu beklentilere nasıl cevap vermektedir?

Bu soruların cevabı araştırılırken mülteci sorununun analizini yapmak ve Türkiye'nin AB müktesebatına uyumu çerçevesinde etkisini araştırmak için istatistiklerden, örnek olaylardan ve yasal düzenlemelerden yararlanılmıştır.

Bu çalışmaların sonucunda, Türkiye'nin mülteci sorununa ilişkin uygulamalarında AB'ne aday ülke olduktan sonra dikkate değer ilerlemenin sağlandığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: AB, Türkiye, Mülteci, Yasal Düzenlemeler

Title of Thesis: Refugee Problem And Its Effect On The Relation Between Turkey- EU**Author:** Hale DEMİRTAŞ**Supervisor:** Professor Alaeddin YALÇINKAYA**Date:** 09.06.2009**Nu. of pages:** VIII (pre text)+ 65 (main body)**Department:** International Relations **Subfield:** International Relations

Rapidly increasing refugee population worldwide has been covering the European Union agenda. Member states aim at creating common policies and system by legal arrangements about the issue. Turkey as a European Union candidate country, wants to be a part of this intended objective.

The subject matter of this research is to evaluate perspectives of Turkey and EU on the issue and their impact on each other by examining development process of the problem. During evaluation, it is stressed which the factors cause the refugee issue and what kind of legal arrangements are done by Turkey and EU in order to overcome the issue.

In this context, the objectives of the present study are expressed as:

- a) What are the concepts about the refugee problem? What are the causal factors of the refugee problem?
- b) What are the expectations of European Union from Turkey regarding the refugee problem? How should Turkey respond to these expectations?

In search of answer for those questions, to analyze refugee issue and make research on its effect in context of harmonization with *acquis communautaire*, statistical data, sample cases and legal arrangements have been made use of.

Conclusion withdrawn from those studies is that Turkey has shown considerable development on practices about refugee problem since its accession to EU as candidate country.

Keywords: EU, Turkey, Refugee, Legal Arrangements

GİRİŞ

Dünya tarihi her zaman mülteci hareketlerine tanıklık etmiş ve hala etmektedir. Yaşanan siyasal istikrarsızlıklar, ekonomik darboğazlar, doğal afetler, iç çatışmalar ve insan hakları ihlalleri milyonlarca insanı refah seviyesinin daha iyi olduğu ülkelere göç etmeye zorlamaktadır. BMMYK'nın verilerine göre 2000 yılında dünyadaki mülteci nüfusu %4 artarak 12.1 milyona ulaşmıştır (www.unhcr.org.tr, 01.02.2008). 2007 yılının bitiminde ise bu sayı 16 milyonu bulmuştur (www.unhcr.org.tr, 17.02.2008).

Ülkelerin mülteci sorunuyla ciddi anlamda ilgilenmesi 1950'lerden sonra başlamıştır. Daha öncesi ise bir takım spesifik örneklerden ibarettir. 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin imzalanmasıyla mülteci kavramı tam anlamıyla değer kazanmıştır. Artık mülteci sorunu görmemezlikten gelinmeyecek ve baskı, zulüm altında yaşayan insanların da hakları olduğu göz önünde bulundurularak, onlara yardım edilecektir.

Farklı etnik yapıların bir arada bulunduğu Türkiye'ye komşu olan ülkeler, sık sık siyasal istikrarsızlıklara sahne olmuşlardır. Bu yüzden sürekli iç çatışmalar yaşamakta veya diğer devletlerle çatışma halinde bulunmaktadır. Örneğin 1979'da İran'da Şah Rejimi'nin devrilmesi veya Irak-İran Savaşı'nın yaşanması gibi. Tüm bu olumsuzluklar milyonlarca kişinin yaşadıkları yerleri terk ederek Türkiye'ye sığınmalarıyla sonuçlanmıştır. Bunun dışında Afrika gibi çatışmaların yaşandığı bölgelerden pek çok sığınmacı, bulunduğu coğrafi konumu itibarıyla Avrupa'ya yakın olan Türkiye'yi transit göç yolu olarak kullanmaktadırlar. "Uluslararası Göç Örgütü'nün 1996 Raporu'na göre, 1980'lerin sonlarından itibaren başta Gana, Nijerya, Tanzanya, Etiyopya, Sudan, Tunus, Afganistan, Filipinler ve Sri Lanka olmak üzere çeşitli Afrika ve Asya ülkelerinden binlerce transit göçmen ülkeye gelmektedir" (İçduygu ve Toktaş, 2005:31).

Çalışmanın Konusu

Tez, mülteci sorununa açıklık getirecek kavramlar ve sorunun tarihsel süreci, BM sonrası sözleşmelerde mülteci statüsü ve hakları, mülteci sorununun Türkiye AB ilişkilerine etkisi olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kavramlara yer verilerek mülteci kavramına açıklık getirilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca bölümde mülteci sorununun tarihsel gelişimine de yer verilmektedir. Tezin ikinci bölümünde 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre bir kişinin mülteci kabul edilmesi için ne gibi

özellikleri taşıması gerektiği ve eğer mülteci kabul edilirse ne gibi haklara sahip olduğu ele alınmaktadır. Ayrıca bölümde bölgesel sözleşmelerde geçen mülteci tanımları da incelenmektedir. Üçüncü bölümde mülteci sorununu kapsayan AB anlaşmaları, Türkiye’deki tarihsel gelişimi ve konuyla ilgili yasal düzenlemeler ele alınarak Türkiye AB ilişkilerine yön veren İltica Ve Göç Alanındaki AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı ve gelişmeleri açıklanmaktadır. Sonuç kısmında 2008 Yılı Ulusal Programı ile Türkiye’nin mülteci sorununa bakış açısına değinilmektedir.

Çalışmanın Önemi

Türkiye 1 Ocak 1958’de yürürlüğe giren Avrupa Ekonomik Topluluğu’na, 31 Temmuz 1959’da ortaklık için başvuruda bulunmuştur (Karluk, 2002:295). 12 Eylül 1963’te imzalanan Ankara Anlaşması’yla bu ortaklığın gerçekleşmesi üç döneme ayrılmıştır. “Bunlar, 1963–1973 yıllarında Hazırlık Dönemi; 1973–1995 Geçiş Dönemi ya da Gümrük Birliği’ne geçiş dönemi ve 1995-, Tam Üyelik Öncesi Son Dönem şeklindedir.” (Gözen, 2001:142) “Türkiye’nin 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki’de yapılan AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi’nde Avrupa Birliği’ne aday ülke olarak kabul edilmesi ise ilişkilerde yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur” (Karluk, 2002:7).

Türkiye’nin en büyük hedeflerinden birisi Avrupa Birliği ile entegrasyonu sağlamaktır. Birliğin gündeminde yer alan mülteci sorunu bu açıdan önem taşımaktadır. Ayrıca Türkiye’nin bulunduğu konum itibari ile de sürekli olarak bu sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Bu yüzden mülteci sorunu incelenmeye değer bir konudur.

Çalışmanın Amacı

Tezin amacı, giderek büyüyen ve her ne kadar dikkati çekmese de AB-Türkiye ilişkilerinde de etkili olan mülteci sorununa Türkiye’nin yaklaşımını göstermektir. 1951 Cenevre Sözleşmesi’nin kabulü ile başlayan bu süreç iltica mevzuatının iyileştirilmesi yolunda yapılan çalışmalarla devam etmektedir.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma, Türkiye'nin AB Müktesebatına uyumu çerçevesinde mülteci sorununu çözüme kavuşturmak için hazırladığı İltica Ve Göç Alanındaki AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı'nın öncesi ve sonrasının araştırıldığı bir örnek olay olarak sunulmaktadır.

Tezin ilk bölümünde yer alan kavramlar ve mülteci sorununun tarihsel gelişimi incelenirken, geçmişten günümüze hazırlanan mevzuattan ve örnek olaylardan yararlanarak konuya açıklık getirilmektedir.

BM sonrası sözleşmelerden biri olan 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde geçen mülteci statüsü için gerekli olan unsurlara tek tek değinilerek, kimlerin mülteci olarak kabul edileceği açıklığa kavuşturulmaya çalışılmaktadır. Ayrıca 1969 Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi ve Cartagena Sözleşmesi ışığında bölgesel sözleşmelerin mülteci statüsünün gelişmesi sürecinde oynadıkları roller irdelenmektedir.

Son bölümde mülteci sorununun Türkiye-AB ilişkileri bağlamında, AB Anlaşmaları, sorunun Türkiye'deki tarihsel süreç ve yasal düzenlemeler incelenirken istatistiklerden, örnek olaylardan ve mevzuattan yararlanılmaktadır.

BÖLÜM 1: MÜLTECİ SORUNU İLE İLGİLİ KAVRAMLAR VE SORUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. Mülteci Sorunu İle İlgili Kavramlar

Sığınmacı, göçmen ve mülteci kavramları uluslararası sözleşmeler ve devletlerin uygulamaları açısından farklı farklı algılanmaktadır. Bundan dolayı bu kavramlara açıklık getirilmesi gerekmektedir.

1.1.1. Sığınmacı Kavramı

‘Sığınmacı, ülkesini uluslararası korumaya ulaşmak için terk eden, ancak iltica başvurusunun bir devlet ya da BM mülteci birimi, BMMYK, tarafından sonuçlandırılmasını bekleyen kişidir’(www.amnesty.org.tr, 03.03.2008).

Kaynaklar incelendiğinde, genel olarak sığınmacı ve mülteci kavramları kıyaslanarak konuya açıklık getirilmeye çalışılmış ve benzer tanımlar yapılmıştır. Odman’ a göre, “asylum seeker kelimesinin karşılığı olan sığınmacı; yasal durumuyla ilgili hukuki bir statü kazanamamış, sığındığı ülkenin yasalarından mülteciler kadar yararlanamayacak olan kişilerdir” (Odman, 1995:189). Özcan’a göre sığınmacı (de facto mülteci); üçüncü ülkeye yaptığı başvurusu incelenen ve bu sırada geçici korumadan¹ yararlanan henüz mülteci statüsünü elde edemeyen kişidir (Özcan, 2005:23).

Kişilerin sığınmacı statüsünden yararlanması uluslararası sistemde anlam karmaşasına yol açmaktadır. Bunlardan ilki; kişi mülteci olarak kabul edilirse mültecilerle ilgili yasalardan yararlanması, kabul edilmezse göçmen yasalarından yararlanması durumudur. İkincisi; kişilerin mülteci olarak kabul edilecekleri komşu ülkelere değil, üçüncü ülkeye sığınma talebinde bulunmaları durumudur. Örneğin Gine’de otomatik olarak mülteci kabul edilen Liberyalılar Avrupa ülkelerine sığınma talebinde bulunmuş, fakat çok az sayıda kişiye mülteci olma hakkı tanınmıştır. Üçüncü durum ise ülkelerin sığınmacıları mülteci olarak kabul etme koşullarını değiştirmeleridir (BMMYK, 1997:184). Bu sebeplerden dolayı kişiler ülkelerinde gördükleri zulümden kaçarak sığındıkları diğer ülkelerin korumasından yararlanamamakta ve çoğu mülteci konumunda olan insanlar zor durumda kalmaktadır.

¹ Kişilerin temel koruma ihtiyaçlarından biri olan barınma ihtiyacının karşılanması gibi.

Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik’te sığınmacı:

“İrkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı”

olarak tanımlanmaktadır (www.hukuki.net, 05.04.2008). Yönetmelik’te mülteci kavramı da aynı şekilde tanımlanmakta yalnızca, “Avrupa’da meydana gelen olaylar sebebiyle...” denilerek kavrama sınırlama getirilmektedir. Böylelikle Türkiye, yaşadıkları zulümden kaçan Avrupalı olmayan kişilere sığınmacı demekte ve mülteci haklarından tam anlamıyla yararlanmalarına izin vermemektedir.

1.1.2. Göç ve Göçmen Kavramı

Göçmenlik, en basit tabir ile nüfus hareketi olan göç unsuru sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden öncelikle göç olgusuna açıklık getirmeliyiz. Göç, mevcut olan tüm sosyal bilimlerin ilgi alanına girdiğinden hepsi tarafından farklı tanımlanmaktadır. Fakat en genel tanımla göç; “Kişilerin hayatlarının gelecekteki kısmının tamamını veya bir parçasını geçirmek üzere, tamamen yahut geçici bir süre için iskan ünitesinden diğerine yerleşmek için yaptıkları coğrafi yer değiştirmedir”(Akkayan, 1979:21).

Göç türlerini incelediğimizde; nüfusu oluşturan bireylerin kendi istekleri doğrultusunda örneğin çalışma amaçlı göç etmelerine “gönüllü göç”, savaş gibi etkenlerin yol açtığı zorunlu nüfus hareketlerine ise “mecburi göç” denilmektedir. Ülke sınırları içerisinde gerçekleşen göç “iç göç” olarak, ülke sınırlarını aşan göç ise “dış göç” olarak tanımlanmaktadır (Gezgin, 1994:22). “Transit göç, yasal olsun ya da olmasın bir ülkenin göç yolu olarak kullanılmasıdır. Örneğin Orta Doğu ülkelerinden daha iyi yaşam koşulları için Avrupa’ya göç edenler Türkiye’yi transit ülke olarak kullanmaktadırlar” (Mutluer, 2003:11).

Göçün nedenleri incelediğimizde birden fazla neden bulunmaktadır. Fakat kişiyi mülteci konumuna düşüren göç nedenleri; siyasal, dini ve etniktir.

Dini nedenler: Tarihsel süreç, farklı dinden olan insanların toplumlar tarafından dışlandıkları ve bulunduklarını yerleri terk etmek zorunda kaldıkları örneklerle doludur. Örneğin, Orta Çağ Avrupa'sında baskı aracı olarak kullanılan kilise farklı dinlere inanan insanları cezalandırmış, baskıdan kaçanlar kitlesel sığınma hareketlerine yol açmıştır. Dini nedene başka bir örnek İslamiyet'in doğuş yıllarında Hz. Muhammed ve inananların Kureyşliler'in zulümlerinden kaçarak 15 Temmuz 622'de Medine'ye göç etmeleri gösterilebilir (Odman, 1995:12-13).

Etnik nedenler: Siyasal nedenlerle değişik etnik gruplar arasında çatışmalar yaşanmakta bu da göçe neden olmaktadır. Bu çatışmalara örnek olarak Afganistan verilebilir. Afganistan'da yaşanan iç karışıklıklar neticesinde Nisan 1978'de Sovyetler yanlısı Afganistan Demokratik Halk Partisi iktidarı ele geçirmiştir. Sovyet etkisi altına giren Afganistan 26 Aralık 1979'da Sovyet güçleri tarafından işgale uğramıştır. On yıl süren savaş SSCB'nin Afganistan'da bulunan Müslüman gerillalara yenilgisiyle sonuçlanmış ve 1988 de topraklardan geri çekileceğini açıklamıştır. Geri çekilen Sovyet kuvvetlerinden sonra Afganistan'da var olan pek çok etnik grup arasında çatışmalar yaşanmış 6 milyon Afgan halkı ülkeyi terk edip mülteci durumuna düşmüştür (Sander, 2002:563-568).

Siyasal nedenler: Siyasal nedenlerle göçün en önemli özelliği belli bir süre ile sınırlı olmaması yani kalıcı nitelikte olmasıdır. Siyasi rejimler ile radikal çatışma içinde olanların göç etme nedenleri ihtilaller veya savaşlar olabilmektedir (Gezgin, 1994:19). Siyasal nedenlere örnek olarak İran'ı verebiliriz. 1979'da Şah'ın İran'ı terk etmesi sonucunda İran İslam Cumhuriyeti kurulmuş ve İran'da yaşanan politik çatışmalar ve savaşlar ekonomik sıkıntılara yol açmıştır. İran'ın göç vermesi her ne kadar yaşanan ekonomik sıkıntılar gibi görünse de aslında politik nedenlere dayanmaktadır. Günümüzde hala İran göç vermektedir. Göç eden kişiler İslam köktendinciliğinden etkilendikleri için ülkelerini terk ettiklerini belirtmektedirler (İçduygu, 1995; akt. Mutluer, 2003:15).

Göç, göç türleri ve nedenlerini açıkladıktan sonra göçmen tanımına açıklık getirelim. Göçmen; "Bir ülkeden diğerine yerleşmek amacıyla uygun bir zaman dilimi için hareket eden kişidir" (Faist, 2003:42). Faist'in yaptığı bu tanım genel niteliktedir. Ayrıca bazı uluslararası uygulamalarda göçmen kategorisine turistler, ülkeye kaçak giriş yapanlar,

yabancı işçiler ve bunun gibi pek çok yabancı girmektedir (Çiçekli, 2007:203-204). Genel nitelikte değil de daha spesifik bir tanım yapılmak istenirse göçmen; siyasi, etnik gibi nedenlerden değil de daha iyi bir hayat standardına kavuşmak için vatandaşı olduğu ülkeden bir başka ülkeye göçen kişidir (Kılıç, 11.04.2008).

Ülkelerin sahip olduğu yasalar mülteci haklarını koruyucu nitelikte olduğundan kişiler göçmen olsalar da mülteci olduklarını iddia etmektedirler. Eğer kişiler ülkesinde zulüm altında olduğunu ispat edemezse sığındığı ülkede göçmen yasalarına göre değerlendirilirler.

1.1.3. Mülteci Kavramı

Tarihin neredeyse her döneminde insanlar yaşadıkları baskılar yüzünden bulundukları yerleşim yerlerini terk etmek zorunda bırakılmışlardır. Bu insanların neden oldukları kitlesel göçler devletlerin dikkatini çekmiş, yaşanan sorunu çözmek için kendi aralarında anlaşmalar imzalamışlar ve mülteci kavramını açıklığa kavuşturmaya çalışmışlardır. Konu ile ilgili bazı anlaşmalarda geçen mülteci tanımları şunlardır:

1938 yılında Almanya'dan Gelen Mültecilerin Durumlarına İlişkin Sözleşme'nin 1. maddesinde mülteci olan kişinin tanımı:

- a) Başka devletin vatandaşı olmayan, Alman Hükümeti'nin korumasından yararlandığı kanıtlanamayan Alman vatandaşlığına sahip olan kişiler
- b) Önceden imzalanan anlaşmaların kapsamına girmeyen, Almanya kurulduğunda Almanya topraklarında olmuş olmak fakat bu ülkeyi terk eden ve Alman Hükümeti'nin korumasından yararlandığı kanıtlanamayan kişilerdir (Gill, 1996: 4).

Uluslararası mülteci hukukunun özünü oluşturan 28 Temmuz 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ne göre mülteci:

“1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı ,dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen;yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahıstır” (www.unhcr.org.tr, 17.04.2008).

1951 Cenevre Sözleşmesi mülteci tanımını coğrafi açıdan Avrupa ile zaman açısından ise 1 Ocak 1951'den öncesi ile sınırlandırmıştır. Fakat sonraları ortaya çıkan yeni mülteci sorunları yüzünden sözleşmenin yeniden düzenlenmesi gerekmiş ve ona ek

olarak 1967 New York Protokolü oluşturulmuştur. Protokol'ün 1. maddesinin 2. fıkrasında mülteci tanımı için var olan ' 1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve...' ve 'söz konusu olaylar sonucunda' ifadeleri yerine her şahıs ifadesi yer almıştır. Protokol'ün 1. maddesinin 3. fıkrasında ise taraf devletlerin bu Protokol'ü hiçbir coğrafi kısıtlamaya gitmeden uygulayacakları belirtilmiştir (www.unhcr.org.tr, 01.05.2008). Böylece var olan kısıtlamalar ortadan kaldırılmıştır.

18 Ekim 1977 Tarihli Avrupa Konseyi Ülkesel Sığınma Bildirisi'nde 1951 Tarihli Cenevre Sözleşmesi'nde belirlenen mülteci olma koşullarına atıfta bulunulmuş ayrıca insani nedenlerden dolayı sığınma talebinde bulunan kişilere de sığınma hakkının tanınacağı bildirilmiştir. Böylece Bildiri ile mülteci tanımı genişletilmiştir (wcd.coe.int/com, 01.05.2008).

Bu anlaşmaların dışında 1969 Tarihli Afrika Birliği Sözleşmesi, 1984 Tarihli Cartagena Bildirisi ve 1994 Tarihli Arap Devletlerinde Mültecilerin Durumunu Düzenleyen Arap Sözleşmesi'nde mülteci kavramı geniş bir şekilde ele alınmıştır. Fakat uluslararası hukukun ve genel anlamda devletlerin kabul ettiği mülteci tanımı 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde geçen kavramdır.

1.2 Mülteci Sorununun Tarihsel Gelişimi

Dünya tarihi, baskı ve zulüm altındaki insanların yaşadıkları yerleri daha güvenli yerleşim alanları için terk ettiğine şahitlik etmiş ve hala etmektedir. Zaman içerisinde milyonlarca insan mülteci konumuna düşmüş kimi sığınacak bir yer bulmuş kimi bulamamıştır. Çalışmada bu süreç, Eski Çağlarda Mülteciler, 1920-1950 Yılları Arasında Mülteciler, BMMYK'nın Kuruluşundan Günümüze Mülteciler olmak üzere üç başlık altında incelenmektedir.

1.2.1. Eski Çağlarda Mülteciler

Kesin olarak mülteci kavramının hangi tarihlerde ortaya çıktığı bilinmese de bazı bulgular mültecilerle ilgili anlaşmaların çok eskilere dayandığını göstermektedir.

Eski Yunan'da sığınma hakkını dini kaynaklar sağlamaktaydı. Öncelikle sığınma hakkı ayrıcalıklı insanlara veya topluluklara verilmiş daha sonra köleler de bu haklardan yararlanmışlardır. Mısır-Hitit anlaşmaları artan özerk Yunan site şehirlerinde etkisini

göstermeye başlamış böylelikle her bir Yunan site şehrinde sığınmacılarla ilgili farklı uygulamalara gidilmiştir. Bir Yunan şehrinde sığınma hakları sadece bireyleri ilgilendirirken, diğerinde tüm toplumu ilgilendirmiştir (Plaut, 1995:37-38).

Eskiden oluşturulan özel sığınma yerleri tanrıya ve kiliseye saygıyı sembolize ederken ilerleyen yıllarda kralların güçlerini ispatlamak için kullandıkları alanlar haline gelmişlerdir. Fakat güçlenen monarşi ile sığınma hakkı devletin eline bırakılmış ve sığınma yerleri sayısı azaltılmıştır. Azınlıklar farklı inançlarından dolayı göç etmeye zorlanmışlardır. Örneğin, Arapların yedi yüz yıl süren egemenliklerinin İspanya’da son bulmasıyla Araplar ve Yahudiler ülkeden çıkartılmıştır (Odman, 1995:9).

30 yıl savaşlarında Avusturya ve Bohemya’da yaşayan Protestanlar, 1665 yılında ise Fransa’daki Huguenotlar ülkelerini terk etmek zorunda kalmışlardır. 1618-1648 yıllarında yaşanan 30 yıl savaşları her ne kadar dini nedenlere dayanıyor gibi görünse de aslında siyasal egemenlik çatışmasından kaynaklanmaktadır (Peker ve Sancar, 2001; akt. Buz, 2004:32).

1.2.2. 1920-1950 Yılları Arasında Mülteciler

1920’den 1950 Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği kurulana kadar geçen sürede devletler mülteci sorunuyla daha yakından ilgilenmişler ve bu sorunu çözmek için örgütlenmeye başlamışlardır. Kurulan örgütler Yüksek Komiserlik, Uluslararası Nansen Ofisi, Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon İdaresi ve Uluslararası Mülteci Kuruluşu’dur. Fakat bu örgütler BMMYK kadar uzun süreli var olmamış ve çözüm bulunamayan sorunlar karşısında son bulmuşlardır.

1.2.2.1. Milletler Cemiyeti Dönemi

Ocak 1919’da toplanan Paris Barış Konferansı’nın sonunda Milletler Cemiyeti Komisyonu, Tamirat Komisyonu, Uluslararası İş Komisyonu, Limanlar, Nehir Yolları, Demiryolları İşleri Komisyonu oluşturulmuştur. Milletler Cemiyeti Birinci Dünya Savaşı’nda yenilgiye uğrayan devletlerin ağır koşullar altında imzaladıkları barış anlaşmalarının koruyucusu olarak kurulan, müttefik devletler arasında büyük görüş ayrılıkları olan bir örgüttür. Örgüt 1946 yılında, oluşan görüş ayrılıkları sonucunda çalışmalarına son vermiştir (Hasgüler ve Uludağ, 2004:49-56).

Milletler Cemiyetinin kurulduğu dönemde Balkan Savaşı, Birinci Dünya Savaşı ve 1917 Rus İhtilali'nin yansımaları olarak milyonlarca mülteci dünyanın en büyük insanlık sorunu haline gelmiştir. Bu tarihlerde Kızılhaç'tan başka mültecilere yardım edecek herhangi bir kuruluş bulunmamaktaydı. İlerleyen süre zarfında Milletler Cemiyeti nezdinde insancıl kuruluşlar mülteci sorununa çözüm getirmek için teşkilatlanmaya başlamışlardır (Odman, 1995:15).

1.2.2.2. Yüksek Komiserlik

1920'de Milletler Cemiyeti Norveçli bilim adamı Fridtjof Nansen'ı çoğu Rusya'da tutulan savaş suçlularının ülkelerine geri gönderilmesi konusunda görevlendirmiştir. Kızılhaç'ın ve diğer örgütlerin de teşvikiyle 1921'de mülteciler için, Yüksek Komiserlik oluşturulmuş ve başına da Nansen getirilmiştir. Nansen 52 ülkede tanınan ve Nansen Pasaportu olarak adlandırılan bir kimlik hazırlamıştır. Yunan Hükümeti'nin isteği ve Milletler Cemiyeti'nin onayı ile 1922'de Türk topraklarında yaşayan yaklaşık 1250.000 Yunan ile Yunan topraklarında yaşayan yaklaşık 500.000 Türk'ün yer değiştirmesini sağlamıştır (nobelprize.org, 14.06.2008). "Yaşamının geri kalan kısmında mültecilerin Sovyetler Birliği'ne yerleştirilmesi için kredi bulmaya çalışmış fakat antikomünist muhalefet nedeniyle hedefini gerçekleştirememiş ve 1930 yılında yaşama veda etmiştir" (BMMYK, 2000:15).

1.2.2.3. Uluslararası Nansen Ofisi

Milletler Cemiyeti, Fridtjof Nansen'nın yarım bıraktığı işi tamamlaması için 1931 yılında Uluslararası Nansen Ofisi'ni kurdu. Kurulan organizasyonun sekiz sene içerisinde mülteci sorununu çözmesi beklenirken, 1933 yılında Almanya'da yükselen Nazizm'den dolayı, artan mülteci sayısı için Londra'da ayrı bir ofis (High Commission for Refugees Coming from Germany) kurulmasına karar verildi (www.britannica.com, 25.06.2008). Amerikalı Profesör James McDonald, Ofis'in başına getirildi. McDonald 1935'e kadar, Yahudi mültecilerin üçüncü ülkelere yerleştirilmeleri ve mültecilere fon sağlayan yardım kuruluşlarının koordinasyonu için çaba harcamıştır. Fakat Naziler'in Yahudiler'i vatandaşlıktan ve oy verme hakkında mahrum bırakan Nuremberg Yasası'nı kabul etmeleri McDonald'ın istifa etmesine neden oldu (BMMYK, 2000:15). Yerine gelen Sir Neil Malcolm 1938'e kadar görevi devam ettirdi. Artan mülteciler ve çözüme kavuşturulamayan sorunlar yüzünden Nansen Ofisi ve Alman mülteciler için Londra'da

açılan Yüksek Komiserlik'in faaliyetleri durdurulmuş yerine Milletler Cemiyeti Yeni Yüksek Komiserliği kurulmuştur (Odman, 1995:18).

1.2.2.4. Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon İdaresi (UNRRA)

1938 yılında Evian'da otuz iki ülkenin toplandığı ve temel konusunun Almanya'dan (Avusturya'yı da içeren) yapılan göçün sistemli bir hal alması olan toplantının sonunda Hükümetlerarası Mülteciler Komitesi kuruldu. Komite'nin faaliyet alanı, politik düşünceleri, inancı ve ırkı yüzünden ülkesini terk etmiş mültecilerle ilgilenmekti (Gill, 1996:5).

Yaşanan Yunan İç Savaşı, Balkanlar'daki etnik grupların Faşizm'den etkilenerek Nazilerle birlikte çalışması sonucunda, savaşın bitiminde Alman Birlikleri'nin geri çekilmesiyle artan mülteci sayısı ortaya çıktı ve 1939'dan 1945'e kadar Avrupa'da yersiz kalan insan sayısı otuz milyonu buldu. Bunların dışında Almanya tarafında savaşı, anti Sovyet eylemcileri ve savaş suçlularını içeren iki milyon Sovyet Halkı da savaş sonunda, ülkelerinin dışında bulunuyorlar ve Stalin Kuralları altında yaşamak istemiyorlardı. Siyasi düşüncelerinden dolayı ülkelere geri dönemeyen bu insanlara yardım edilmesi gerekiyordu (Zolberg ve diğ. , 1989:21-22).

1943 yılında Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon İdaresi mültecilerin yanı sıra savaştan dolayı yerinden edilmiş insanlara da yardım etmek için kuruldu. Savaş esnasında mültecilere ve yerinden edilmiş insanlara acil yardım sağladı. Savaşın son bulmasıyla ise Almanya, Avusturya gibi sığınma hakkı tanıyan ülkeler artık mültecilerin kendi topraklarına geri dönmelerini istediler. Yalta ve Potsdam Konferansları'nda varılan anlaşmalar sayesinde Sovyet Vatandaşları, Sovyetler Birliği'ne geri döndü (BMMYK, 2000: 14).

Amerika'nın organize olmamış yardım kuruluşlarının tek bir çatı altında toplanmasını sağlaması için kuruluşuna ve gelişimine yardım ettiği UNRRA, Soğuk Savaş gerginliğinin oluşmaya başlamasıyla Amerika tarafından dış politikada saygınlık kazanmak için kullanılmaya çalışıldı (Zolberg ve diğ. , 1989:22). Yaşanan sorunlar ve komünist baskıcı rejime geri dönmek istemeyen mülteciler yüzünden Amerika Birleşik Devletleri UNRRA'nın yerini alacak yeni bir kuruluş için ısrar etmeye başlamasıyla bu örgütün çalışmalarına son verildi.

1.2.2.5. Uluslararası Mülteci Kuruluşu (IRO)

Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon İdaresi'nin çalışma prensibini devralan Uluslararası Mülteci Kuruluşu 1 Temmuz 1947'de kuruldu. Uluslararası Mülteci Kuruluşu'nun görevleri arasında kamplarda bulunan mültecilerin bakımları ve her türlü yardımın sağlanması, mesleki eğitim verilmesi, kimliklerinin saptanması, yeni yerleşim yerlerine uyumlarının sağlanması yer alıyordu. Ayrıca IRO, Hükümetlerarası Mülteciler Komitesi'nin mültecilerin korunması ve yeni ülkelere yerleştirilmeleri konusundaki görevleri de üstlenmiştir (www.britannica.com, 30.06.2008).

Fakat IRO tarafından mültecilerin üçüncü ülkelere yerleştirilmesi, Doğu Bloğu Ülkeleri açısından hazır iş gücü konusunda kullanılmaları olarak görülmüş ve bu ülkelerin tepkisine yol açmıştır. Tepkilerin giderek artması ve mülteci sorununun çözümlenememesi yüzünden 1952'de organizasyonun çalışmalarına son verilmiştir (BMMYK, 2000:17-18).

‘Sonuçta IRO, bir milyondan fazla mültecinin yüzde 30’u Amerika Birleşik Devletleri’ne, geriye kalanı Avustralya, İsrail, Kanada ve Latin ülkeleri gibi denizaşırı ülkelere yerleştirilmesini sağlamıştır’ (BMMYK, 2000:17).

1.2.3. BMMYK’nin Kuruluşundan Günümüze Mülteciler

Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği 300.000 dolarlık bütçesi ve yalnızca 33 çalışanı ile 14 Kasım 1950 yılında, Genel Kurul’un kararıyla kuruldu. İlk görevi, 1956 yılında yaşanan Macaristan Krizi sonucunda kitlesel mülteci akınları tarafından tehdit edilen Batı Avrupa’ya yardım etmek olan BMMYK, böylece dünya sahnesindeki yerini yavaş yavaş almaya başladı (Ferris, 1993:25).

BMMYK, kuruluşundan itibaren dünyada yaşanan önemli mülteci sorunlarında büyük roller üstlenmiş ve hala üstlenmeye devam etmektedir. BMMYK’nin görev aldığı mülteci sorunlarını tarihsel olarak incelediğimizde, 1954 yılında başlayan Cezayir Bağımsızlık Savaşı 1960 yılına gelindiğinde 1.2 milyondan fazla insanı yerinden etmiş, savaşın 1962 yılında son bulmasıyla BMMYK 250.000 mültecinin ülkelerine geri dönüşünü sağlamıştı. 1971 yılında Bangladeş’in bağımsızlığını kazanmasıyla sonuçlanan savaş, 10 milyon kişinin mülteci durumuna düşmesine neden olmuş, 1972 yılında ise BMMYK mültecilerin Bangladeş’e geri dönmelerinde büyük rol oynamıştı.

1975 yılında Vietnam, Kamboçya ve Laos'ta başarılı olan komünist ayaklanmaları sonraki yirmi yıl içinde 3 milyondan fazla insanı mülteci konumuna düşürmüş, BMMYK'nin desteği ile bu insanlar ABD başta olmak üzere diğer ülkelere yerleştirilmişlerdi. 1980'li yıllarda Afrika Boynuzu, Asya ve Orta Amerika'da yaşanan iç çatışmalar sonucunda dünyadaki mülteci sayısı gittikçe artmıştı. 1990'lı yıllara gelindiğinde Güney Kafkasya ve Orta Asya'da yaşanan etnik çatışmalar, Körfez Krizi sonrasında Irak Hükümeti'nin Kürtlere baskısı, Balkanlar'da yaşanan katliamlar, Afrika'daki soykırımlar BMMYK'nin gündemini oluşturan mülteci sorunları haline gelmişti (BMMYK, 2000:6-11).

Günümüzde de mülteci sorunu azalacağı yerde giderek artmaktadır. 2003 ABD işgalinden sonra 4 milyon Iraklı Suriye ve Ürdün'e, 500 bin Iraklı ise Türkiye, Bahreyn gibi ülkelere sığınmıştır. 5.6 milyon Filistinli kendi ülkelerinde yaşadıkları zulümden dolayı başka ülkelerde yaşamak zorunda bırakılmıştır. Somali'de yaşanan iç çatışmalar neticesinde Somali'de bulunan nüfusun çoğu ülke dışında yaşamaktadır. 4.1 milyon Afgan mülteci başta İran ve Pakistan olmak üzere farklı ülkelere yerleşmişlerdir. Burma'nın siyasi baskısı altında yaşayamayan 2 milyon Arakanlı ülkeyi terk etmiştir (multeci.ihh.org.tr, 10.03.2009).

BMMYK dünyadaki mülteci sorunu ile başa çıkabilmek için, 120 ülkede, 277 ofis, 5000 çalışan ve 881.2 milyon dolarlık bir bütçeye sahiptir. BMMYK Yüksek Komiser'i António Guterres 15 Haziran 2005'ten beri görevine devam etmektedir. BMMYK'nin bugün 20 milyon insana yardım ettiği düşünülürse ne kadar önemli bir kuruluş olduğu daha da iyi anlaşılmaktadır (www.unhcr.org.tr, 10.03.2009).

BÖLÜM 2: BM Sonrası Sözleşmelerde Mülteci Statüsü ve Hakları

2.1. 1951 Cenevre Sözleşmesine Göre Mülteci Statüsü İçin Gereken Şartlar

Mültecilerin Hukuki Statüsü'ne ilişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi 2-25 Temmuz 1951 tarihinde Cenevre'de düzenlenen Mültecilerin ve Vatansız Kişilerin Statüsü Hakkındaki Birleşmiş Milletler Konferansı'nda kabul edildi. Sözleşme 22 Nisan 1954'te yürürlüğe girdi (BMMYK, 2000:23). Sözleşme'nin 1. maddesinde mültecinin tanımı yapılmakta ve hangi şartlarda kişilerin mülteci olacağı ifade edilmektedir. İfade edilen bu şartları aşağıda başlıklar halinde inceleyeceğiz.

2.1.1. 1 Ocak 1951 Tarihinden Önce Meydana Gelen Olaylar

Sözleşmenin 1. Maddesinde "1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için..." hükmü yer almaktadır (www.unhcr.org.tr, 17.04.2008).

Böylece bu hükümle 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin imzalandığı tarihten önce kişilerin mülteci statüsüne girmesine neden olan olaylar ile bunun sonuçlarının 1 Ocak 1951'den sonra ortaya çıkması halindeki durumlar bu sözleşme kapsamına alınmış oldu (Altınışik ve Yıldırım, 2002:13).

Fakat Mültecilerin Hukuki Statüsüne ilişkin 1967 Protokolü'nün imzalanmasıyla bu ibare değişmiştir. Protokol'ün 1. Maddesinin 2. ve 3. fıkralarında yer alan mülteci terimi:

2. İşbu Protokol bakımından, bu maddenin 3. fıkrasının uygulanması hali dışında, "mülteci" terimi, Sözleşme'nin 1. maddesinin A 2 kısmında mevcut "1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ..." ve "söz konusu olaylar sonucunda" ifadeleri metinden çıkarılmış addedilerek, Sözleşme'nin 1. maddesinde yer alan tanıma giren her şahıs anlamına gelecektir.
3. İşbu Protokol, Sözleşme'ye Taraf Devletlerce, Sözleşme'nin madde 1 B (1) (a) hükmüne göre yapılanı mevcut duyuruların, madde 1 B (2) çerçevesinde genişletilmedikçe, bu Protokol bakımından da geçerli olması koşuluyla, Taraf Devletler, işbu Protokolü, hiç bir coğrafi sınırlama yapılmaksızın uygulayacaklardır.

hükmü şeklinde yer almaktadır. Böylelikle mülteci kavramı tarihi kısıtlamadan ve coğrafi sınırlardan arındırılmıştır (www.unhcr.org.tr, 01.05.2008).

2.1.2. Baskı ve Zulüm

1951 Cenevre Sözleşmesi'ni incelediğimizde baskı ve zulüm konusuna 1. maddenin A fıkrasının 2. fıkrasında yer vermektedir. “1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için...” hükmüdür.

Persecution (zulüm) kelimesi ne 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde ne de herhangi bir uluslararası sözleşmede birebir tanımlanmaktadır. Söz konusu kavram 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde özgürlükleri ve hayatları tehdit altında olanlar için, 1984 Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nde ise eziyet kavramına karşılık olarak kullanılmıştır (Gill, 1996:66). Zulüm ifadesinin İkinci Dünya Savaşı sonrası çıkabilecek, insan onuruyla bağdaşmayan tüm olayları içerdiği düşünülmektedir (Odman, 1995:98).

Baskı ve zulme uğrama korkusu kişinin ırk, milliyet gibi doğuştan gelen veya din, politik düşünce gibi sonradan benimsenen özelliklerinden kaynaklanabilir (Kılıç, 11.04.2008). Ayrıca, kişinin temel hak ve özgürlüklerinin hükümetler veya gruplar tarafından tehdit altında olması ve şahsın kendi devletinin korumasından yararlanamaması durumunda da zulüm olgusu ortaya çıkmaktadır (Odman, 1995:99).

2.1.3. Irk

“Rak kavramı; aynı fizyolojik ve kalıtsal özellikler taşıyan aynı etnik kökene sahip gruplar olarak tanımlanmakla birlikte büyük bir nüfus içinde azınlık oluşturan ortak bir soyun belirli bir sosyal grubuna üyeliğı de içermektedir” (Kılıç, 11.04.2008).

İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi'nin 2. maddesinde “Herkes, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir görüş, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğuş veya herhangi başka bir ayırım gözetmeksizin bu bildirge ile ilan olunan bütün haklardan ve bütün özgürlüklerden yararlanabilir” ibaresi yer almaktadır (www.belgenet.com, 18.07.2008). Beyanname ile kişilerin ırk ayırımı yapılmaksızın her türlü haklardan ve özgürlüklerden yararlanması gerektiğı vurgulanmıştır.

Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda 21 Aralık 1965'de oybirliğıyle kabul edilmiş,

Türkiye 1972 yılında sözleşmeyi imzalamıştır (www.belgenet.com, 18.07.2008). Sözleşmenin 1. maddesi ırka dayalı ayırım; ırk, renk, soy, etnik ve milli kökeni yüzünden ayrımcılığına uğrayan kişileri kapsamaktadır (Gill, 1996:43).

İrk ayrımcılığı ile ilgili düzenlenen başka bir sözleşme ise 30 Kasım 1973 tarihli Apartheid Suçunun Ortadan Kaldırılması ve Cezalandırılması Konusunda Uluslararası Sözleşme'dir. Bu Sözleşmeye göre apartheid suçu aynen şöyledir:

“Bir ırksal grup üyelerine yaşama hakkını ve kişi özgürlüklerini tanımamak; bir ırksal grup üyelerini keyfi olarak tutuklamak ve yasalara aykırı olarak hapsedmek; bu grupların toplumsal, ekonomik, siyasal ve kültürel yaşama katılmalarını engellemek ve gelişmelerini önleyici koşullar altında tutmak; onları ayrı yerlerde yaşamaya zorlamak; bu grupları zorunlu çalışmalara tabi tutmak ya da politikalara karşı çıkanları cezalandırmak olarak belirtilmiştir” (Pazarcı, 2003:169).

1951 Cenevre Sözleşmesi ırk kavramını tanımlamamıştır. Farklı ırklarından dolayı Naziler tarafından zulüm gören Yahudiler'in mülteci kabul edilmesi kavrama açıklık getirmiştir. Sözleşme, kavram gereği sadece bilimsel kategori içinde yer alan etnik grupları değil, kültürel ve fiziksel farkları olan Yahudi ve çingeneleri de kapsamaktadır (Hathaway, 1991:141).

Tarihe bakıldığında mülteci hareketlerinin çoğu ırk farklılıklarından kaynaklanmaktadır. 1972'de Burundi vatandaşı olan Hutular katliamdan kurtulmak için komşu ülkelere sığınmış, 1975 sonrası etnik kökenlerinden dolayı baskı altında kalan Çin asıllı Vietnam vatandaşları diğer Güneydoğu Asya ülkelerine kaçmışlardır (Gill, 1996:43).

2.1.4. Milliyet

Kişinin kendi vatandaşı olduğu devletin zulmüne uğraması düşünülemeyeceğinden, vatandaşlıktan farklı olan ve çoğu kez ırk terimiyle aynı anlamda kullanılan milliyet, ortak geçmiş, kültür, dil ve ideallere sahip olan insan topluluğudur (Altınışik ve Yıldırım, 2002:15).

Milliyete dayalı baskı ve zulmü tanımlarken kişilerin resmi politik statüleri de önemlidir. Bu durum dört kategoride incelenebilir. İlki; kişinin vatansız olması durumunda mülteci konumuna düşmesidir. İkincisi; Filistin örneğinde olduğu gibi, kendi ülkesinde aşağı sınıf olarak görünen kişinin vatandaşlığının reddedilmesidir.

Üçüncüsü; ülkede bulunan nüfusun bölünmesi ve yeni millet tanımlarının yapılmasıdır. Tanımlanan bu milletler arasında farklı sınıflar oluşturulup, oluşturulan bu sınıflara da değişik ayrıcalıklar tanınmasıdır. Rwanda'daki Hutu ve Tutsi Kabileleri buna örnektir. Dördüncüsü; Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde olduğu gibi farklı uluslardan oluşan ülkelerin kendilerine bağlı olan uluslara öncelik tanımları diğerlerine ise baskıda bulunmalarıdır (Hathaway, 1991:144).

Yukarıda açıklanan sebeplerden dolayı kişi milliyeti yüzünden zulme uğramakta ve mülteci konumuna düşmektedir.

2.1.5. Din

Uluslararası hukukta mülteci konumuna düşüren din kavramı iki açıdan değerlendirilmektedir. Birincisi; ateist olan veya olmayan toplumlarda kişilerin bulundukları topluluktaki dini inançlara bağlı olmamalarından kaynaklanmaktadır. İkincisi ise kişinin seçtiği dini inanca uygun yaşama isteğinin engel olunmasıdır (Hathaway, 1991:145).

“Sözleşmedeki din faktörünün içeriği ise semavi olsun veya olmasın herhangi bir inanç sistemini benimsemiş veya hiçbir dini benimsememiş bir kişinin bu kimliğinden ötürü uğradığı baskı ve zulmü ifade etmektedir” (Kılıç, 11.04.2008).

1951 Cenevre Sözleşmesi'nde kişinin mülteci olabilmesi için din özgürlüğünü öne sürmesi ve bunu haklı sebeplere dayandırması, ayrıca dini inancı yüzünden baskı ve zulme uğradığını ispatlaması gerekmektedir.

İnsan Hakları Beyannamesi'nin 18. maddesinde yer aldığı gibi “Herkesin düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak, din veya topluca, açık olarak ya da özel biçimde öğrenim, uygulama, ibadet ve dinsel törenlerle açığa vurma özgürlüğünü içerir” (www.belgenet.com, 18.07.2008). Bu yüzden bir kişinin dini inançları nedeniyle hak ve özgürlükleri elinden alınamaz. Herkes istediği inanç sistemine bağlı kalabilir.

1966 Tarihli Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nde herkesin fikir, inanç ve din özgürlüğüne sahip olduğu ve kişilerin istedikleri inançlarla yaşayabilecekleri vurgulanmıştır (Gill, 1996:44). 1981 Tarihli Din veya İnanca Dayalı Her Türü Hoşgörüsüzlük ve Ayrımcılığın Kaldırılması Bildirisi'nde ve 25 Haziran 1993 Tarihli

Viyana Bildirisi ve Eylem Programı'nda, dini inançlara saygı koruma altına alınmıştır (Odman, 1995:107). Tüm bu sözleşmeler kişinin mülteci statüsünün belirlenmesine yardımcı olmaktadır.

2.1.6. Siyasal Düşünce

Düşünce özgürlüğü İHEB'nin 19. maddesinde şu şekilde koruma altına alınmıştır:

“Herkesin düşünce ve anlatım özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak düşüncelerinden dolayı rahatsız edilmemek, ülke sınırları söz konusu olmaksızın, bilgi ve düşünceleri her yoldan araştırmak, elde etmek ve yaymak hakkını gerekli kılar” (www.belgenet.com, 18.07.2008).

1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre, kişiler siyasi düşünceleri nedeniyle iltica talebinde bulunabilirler. Fakat şahsın, siyasal iktidarın kabul ettiği resmi siyasal ideolojiden farklı görüşlere sahip olması zulme uğrayacağı anlamına gelmemektedir. Bu yüzden kişinin, siyasi görüşlerinin mevcut iktidarla çatıştığının bilinmesi veya bilinecek olması ve bu fikirlerin yetkili makamlarca hoş görülmemesinden dolayı zulme uğrama korkusu yaşaması gerekmektedir (Altınışik ve Yıldırım, 2002:18).

Siyasi bir suçtan dolayı kişi herhangi bir hukuksal ceza ile karşı karşıya kalabilir. Bu kişinin mülteci olarak değerlendirilmesi bazı şartları içermektedir. Eğer ülkesinde işlediği siyasi suç uluslararası hukukta veya iltica talebinde bulunduğu ülkenin hukuk kurallarında cezayı gerektiriyor ise bu kişinin iltica talebi reddedilmektedir. Fakat kişi, kendi ülkesindeki siyasal iktidar tarafından, yasaların dışında cezalandırılıyor ise bu olay zulüm korkusunu beraberinde getirecektir (Odman, 2008:46).

Yazarlar, Sözleşme'de geçen siyasal düşüncenin yalnızca siyasal eylemi içermediğini vurgulamaktadırlar. Buna göre, kişi ülkesinde bulunurken herhangi bir siyasal eyleme katılmamış veya herhangi bir siyasal görüşe sahip olmayabilir. Ülkesini terk ettikten sonra yeni yaşam tarzının etkisiyle, kendi ülkesinde mevcut olan iktidara karşı kişinin farklı siyasal ideolojileri ortaya çıkabilir. O halde, iltica değerlendirmelerinde kişinin içinde bulunduğu yaşam tarzı, şu anki veya gelecekte oluşacak siyasal görüşleri, siyasal iktidarın yapısı gibi unsurların bir bütün olarak değerlendirmeye alınması gerekmektedir (Odman, 1995:110).

2.1.7. Belirli Bir Sosyal Gruba Mensubiyet

“BMMYK sosyal grubu; yaşadıkları, alışkanlıkları, kimlikleri gibi nedenlerle benzer bir geçmişi, sahip oldukları toplumsal statüleri ile toplumun geri kalanından ayıran belli özellikleri paylaşan ya da paylaştığı düşünülen kişi topluluğu olarak tanımlamaktadır” (Altınışik ve Yıldırım, 2002:16).

ABD, iltica taleplerinde belirli bir toplumsal gruba mensubiyet kriterini ejusdem generis doktrini baz alarak değerlendirmektedir. Doktrine göre, kişinin bağlı olduğu sosyal grupla ortak ve değişmez özellikleri paylaşıyor olması gerekmektedir. Bu paylaşılan özellikler cinsiyet, renk veya akrabalık bağları gibi doğuştan kazanılan ya da askeri liderlik veya toprak sahipliği gibi sonradan kazanılan değerler olabilir (Hathaway, 1991:161).

1951 Cenevre Sözleşme’sinde geçen ırk, din, milliyet ve siyasi görüş unsurlarının kişileri baskı ve zulme karşı korumada yeterli olmayacağından, İsveç delegeşi önerisiyle sosyal gruba mensubiyet ibaresi de sözleşmeye eklenmiştir (Odman, 1995:113). Böylece kişiler farklı sosyal grubun mensubu olduklarından dolayı zulüm görürlerse mülteci statüsünde değerlendirileceklerdir.

2.1.8. Haklı Nedenlere Dayanan Korku

Kişiler farklı ruh hallerine sahip olduklarından dolayı farklı korku nedenleri ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden Sözleşme’de geçen korku kavramı haklı nedenlere dayandırılarak kişilerin içinde bulundukları ruh hallerinin mülteci kabul edilmeleri için yeterli olmayacağı vurgulanmaktadır. Böylece kişilerin hissettikleri tehlike unsurlarını nesnel olarak ispat etmeleri gerekmektedir (Altınışik ve Yıldırım, 2002:18). Örneğin, bireyin deprem gibi doğal afetten korkusu yüzünden ülkesini terk etmek istemesi onu mülteci yapmamaktadır.

Mülteci Statüsünün Tayininde Uygulanacak Ölçütler ve Usuller Hakkındaki Elkitabında korku olgusu geniş bir perspektiften ele alınmıştır. Buna göre, zulme uğrama korkusunun detaylı bir şekilde incelenmesinin ve başvuruda bulunan kişinin hissettiği korkunun nedenlerinin belirgin bir şekilde ortada olmasa da belirttiği beyanlara inanılması gerektiği vurgulanmıştır. Korku olgusu kişinin sahip olduğu karakter, ırk, milliyet, geçmiş gibi unsurlar göz önüne alınarak değerlendirilmelidir. Grup şeklinde

sığınmacı olarak başvurulduğunda ise aksi kanıtlanmadığı müddetçe grup üyelerinin her birinin mülteci olarak kabul edilme olasılığı vardır (BMMYK, 1988; akt. Odman, 1995:97).

2.2. Mülteci Statüsü İçin Şart Konulan Yabancı Olma

Kendi ülkesindeki yaşadığı baskı ve zulümden kurtulmak için başka bir ülkeye kaçan ve burada yabancı konumuna düşen kişi iltica talebinde bulunma hakkını sahiptir. Fakat iltica talebi için kişinin ülke sınırları dışında bulunmasının şart koşulması eleştirilmektedir. Çünkü dünyada, yaşadığı ülkeden ayrılamayan fakat baskı ve zulüm korkusu altında yaşayan insanlar vardır. Bu eksikliği aşmak için bazı devletler kendi aralarında bölgesel anlaşmalar düzenlemişlerdir (Odman, 1995:85). 1969 Tarihli Afrika Birliği Sözleşmesi buna örnek olarak gösterilebilir. Ancak yine de bazı yazarlar ülke sınırları dışında bulunma şartını farklı açıdan değerlendirmektedir. Bu şartın amacının mülteci hukukunu uygulanabilir hale getirmek için konulduğunu savunmaktadırlar. Zaten Afganistan, Irak, Sudan gibi ülkelerde yaşanan olaylar sonucunda kendi ülkelerinin içinde yer değiştirmek zorunda kalan ancak ülke sınırları dışına çıkamayan kişiler uluslararası koruma altına alınmaya çalışılmaktadır. Bu kişiler yerlerinden edilen kişiler olarak tanımlanmaktadırlar² (Odman, 2008:37).

2.2.1. Vatansız Kişiler

Hiçbir devletin kendi vatandaşlığına kabul etmediği kişiler olarak tanımlanan uyruksuzluk değişik nedenlerle ortaya çıkabilir. Bunlar yasal ve siyasal nedenler olabilir. Yasal nedenler kişinin içinde bulunduğu durum nedeniyle hiçbir devletin vatandaşı olamamasıdır. Buna örnek, doğum yeri ilkesine göre vatandaşlık hakkı kazanabilinen ülkenin vatandaşının çocuğu, uyruksuzluk hakkını kan bağı ilkesine göre veren bir devlet sınırları içinde dünyaya geldiğinde ilke olarak uyruksuz kalacaktır. Siyasal nedenler ise savaş zamanlarında düşman devletin ırkından dilinden olan veya devlete bağlılığı tehdit eden kişilerin uyrukluğuna son verilmesidir (Pazarcı, 2003:198-199).

² Detaylı bilgi için bkz:

<http://www.unhcr.org.tr/MEP/FTPRoot/HTMLEditor/File/pdf%20ler/temel%20gercekler/internally%20displaced%20people.pdf>

Vatansız kişilere örnek olarak, 1917 Rusya Devrimi'nde birçok vatandaşın zorla vatandaşlıktan çıkarılması ve ülkeyi terk etmek zorunda kalan Rus Yahudiler'in tabiiyetlerinden vazgeçmeleri istenmesi verilebilir (Gill, 1996:42).

Günümüzde Türkiye, vatansız statüsünde olan pek çok mülteciyi topraklarında barındırmaktadır. Örnek verecek olursak, Yunanistan ile Türkiye arasında bozulan ilişkiler neticesinde pek çok Batı Trakya Türk'ü, Türkiye'ye kaçak olarak göç etmiştir. Göç eden bu kişiler de, Yunan Vatandaşlık Kanunun 19. maddesinde yer alan geri dönme niyeti olmadan, Yunanistan'dan ayrılan kökeni Yunan olmayan kişilerin vatandaşlıktan çıkarılabileceği hakkındaki hükümle birlikte vatandaşlıktan çıkarılmışlardır. Henüz Türk vatandaşlığına da kabul edilmediklerinden dolayı haymatlos yani vatansız olarak Türkiye'de yaşamlarını sürdürmektedirler (Sungur, 15.09.2008).

2.2.2. Birden Çok Vatandaşlığa Sahip Kişiler

Çifte vatandaşlık; “Göçer'e göre, bireye iki ayrı devletin hukuki statü tanınması, mahkemelerinin uluslararası yetkisine tabi tutması ve diplomatik koruma sağlaması haline denmektedir” (Göçer, 15.09.2008). Geçmişten günümüze bakıldığında çifte vatandaşlık, değişen dünya düzeninde devletler tarafından belli ölçüde kabul edilir hale gelmiştir. Çünkü uluslararası göç neticesinde pek çok insan göç ettikleri ülkelerde varlıklarını hissettirmeye başlamışlar ve o ülkenin vatandaşı haline gelmişlerdir (Çiçekli, 15.09.2008). Çifte vatandaşlık yalnızca göç neticesinde değil, örneğin evlenme veya ebeveynlerin farklı ülke vatandaşı olma durumlarında da ortaya çıkabilmektedir (Doğan, 2005:32).

1951 Cenevre Sözleşmesi, iki veya ikiden çok vatandaşlığa sahip olan kişilerin durumunu 1. maddenin A fıkrasının 2 numaralı bendinde düzenlemektedir. Buna göre:

“Birden fazla tabiiyeti olan bir kişi hakkındaki vatandaş olduğu ülke ifadesi, taabiyetini haiz olduğu ülkelerden her birini kasteder ve bir kişi, haklı bir sebebe dayalı bir korku olmaksızın, vatandaşı olduğu ülkelerden birinin korumasından yararlanmıyorsa, vatandaşı olduğu ülkenin korumasından mahrum sayılmayacaktır” (www.unhcr.org.tr, 17.04.2008).

Düzenlenen bend ile çift veya çok vatandaşlığa sahip olan kişinin, mülteci konumuna düşmemesi için vatandaşı olduğu devletlerden herhangi birinin korumasından yararlanması gerektiği vurgulanmaktadır (Odman, 1995:87).

2.3. Uluslararası Sözleşmelerde Mültecilerin Hakları

İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünya zulme uğrayan mültecilerin dramına sessiz kalamamış, bu yüzden devletler mültecileri ve mültecilerin haklarını koruyan sözleşmeler hazırlamışlardır. Bu sözleşmelerin başında 1951 Cenevre Sözleşmesi gelmektedir. Fakat 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin yanı sıra İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Çocuk Hakları Sözleşmesi, Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi gibi insan haklarını koruyan dolayısıyla mülteci haklarını koruyan sözleşmeler de mevcuttur.

Mültecilerin haklarını din ve inanç özgürlüğü, seyahat etme ve ikamet özgürlüğü, çalışma hakkı, zulüm riski olan yere geri gönderilmeme hakkı olarak sıralayabiliriz. Bu hakları ayrıntılı bir şekilde inceleyelim.

2.3.1. Din ve İnanç Özgürlüğü Hakkı

Tanrı'ya, doğaüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurumdur din. Dünya tarihi boyunca insanlar inançları ve dinleri uğruna savaşmış ve ölmüşlerdir. İnsanlar için kutsal olan din uluslararası sözleşmelerle koruma altına alınmıştır.

1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 4. maddesinde “Taraf Devletler, ülkelerindeki mültecilere, dini vecibelerini yerine getirme hürriyeti ve çocuklarının dini eğitim hürriyeti bakımından, en az vatandaşlara uyguladıkları muamele kadar uygun muamele uygulayacaklardır” hükmü yer almaktadır (www.unhcr.org.tr, 17.04.2008).

1951 Cenevre Sözleşmesi'ndeki maddenin benzeri Vatansız Kişilerin Hukuki Durumuna Ait Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 4. maddesinde de yer almıştır. Maddede bir devletin en az kendi vatandaşlarına tanıdıkları ibadet ve din eğitimi özgürlüğünü vatansız kişilere de tanımaları gerektiğini vurgulanmıştır (Altuğ, 1967 :39).

Din özgürlüğü İnsan Hakları Beyannamesi'nin 18. maddesinde de koruma altına alınmıştır. Maddede “Herkesin düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak, din veya topluca, açık olarak ya da özel biçimde öğrenim, uygulama, ibadet ve dinsel törenlerle açığa vurma özgürlüğünü içerir” hükmü yer almaktadır (www.belgenet.com, 18.07.2008). Maddede geçen kavramlar sadece semavi dinlerin

değil her türlü inancın koruma altında olması gerektiğinin altını çizmektedir (Altınışik ve Yıldırım, 2002:116).

Özgürlük diğer bir kişinin özgürlüğünü kısıtladığı anda sınırlandırılmalıdır. Bununla ilgili olarak Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 14. maddesinin 1. bendinde çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne saygı gösterilmesi gerektiği vurgulanırken 3. bendinde ise başkalarının temel hak ve hürriyetlerini korumak için, kişinin inançlarını açıklama hürriyeti sınırlandırılabilir denmektedir (BMMYK, 1998:178-179).

Yukarıda adı geçen sözleşmelerin dışında İnsan Haklarını ve Temel Özgürlüklerini Korumaya Dair Avrupa Sözleşmesi'nin 9. maddesinde, Her Türlü Hoşgörüsüzlüğün ve Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirgenin 1. maddesinde de din ve inanç özgürlüğü koruma altına alınmıştır.

2.3.2. Seyahat Etme ve İkamet Özgürlüğü Hakkı

Ülkesindeki zulümden kaçan her mülteci sığındığı ülkeye yerleşme ve özgürce seyahat etme hakkına sahip olmalıdır. 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 26. maddesinde bu hakla ilgili olarak "Her Taraf Devlet, ülkesinde yasal olarak ikamet eden mültecilere, genel olarak aynı koşullardaki yabancılara yönetmeliklerce sağlanan, toprakları üzerinde ikamet edeceği yeri seçme ve özgürce seyahat etme hakkını tanıyacaktı" hükmü yer almaktadır. Ayrıca 27. maddede mültecilerin seyahat etme özgürlüğünden yararlanmaları için kimlik kartı çıkarılması gerektiği vurgulanmıştır (www.unhcr.org.tr, 17.04.2008).

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 13. maddesinin 1. bendinde 'Herkesin bir devletin toprakları üzerinde serbestçe dolaşma ve oturma hakkı vardır.' hükmü yer almaktadır (www.belgenet.com, 18.07.2008).

Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin 12. maddesinde de diğer sözleşmelerde olduğu gibi ikamet ve seyahat hakkı koruma altına alınmıştır. Fakat diğer sözleşmelerden farklı olarak sözleşmede ulusal güvenliği, kamu düzenini, genel sağlık veya genel ahlakı, başkalarının hak ve özgürlüklerini tehdit ediyorsa bu hak da sınırlandırılabilir denmektedir (www.belgenet.com, 19.07.2008).

“Uluslararası insan hakları hukukunda seyahat özgürlüğü, devlet sınırları içinde seyahat etme, ikamet edeceği yeri seçme, kişinin ülkesini terk etme ve hukuksal bir karar gerekçe edilmeksizin sınır dışı edilmeme haklarını da kapsamaktadır” (Altınışik ve Yıldırım, 2002:125).

Türkiye, Avrupa dışından gelen iltica talebinde bulunan kişileri, sığınmacı statüsünde değerlendirmekte ve bu kişilerin mülteci haklarından yararlanmasına izin vermemektedir. Bu yüzden Avrupa dışından gelen sığınmacılar, uluslararası hukuk açısından mülteci de olsalar mültecilerin haklarından yararlanamamakta ve üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar belirli bir ilde ikamet etmeye zorlanmaktadır (Berman, 19.07.2008). Böylece Türkiye mültecilerin temel haklarından biri olan seyahat hakkını kişilerin elinden almaktadır.

2.3.3. Çalışma Hakkı

Ülkesinde yaşadığı zulümden kaçan mültecilerin sığındıkları ülkede hayatta kalmaları için maddi anlamda desteğe ihtiyaçları vardır. Fakat yapılan maddi yardımlar bir mültecinin hayatını iyi koşullarda devam ettirmesine yetmeyebilir. Bu yüzden en temel insan haklarından biri olan çalışma hakkının mültecilere tanınması gerekmektedir.

1951 Cenevre Sözleşmesi’nin 17. , 18. ve 19.³ maddelerinde çalışma hakkı mültecilere tanınmıştır. Fakat 18. ve 19. maddelerde geçen çalışma hakkının uygulanması

³ Madde 17: Gelir Getirici İşler :1. Taraf Devletler, ülkelerinde yasal olarak ikamet eden her mülteciye, ücretli bir meslekte çalışmak hakkı bakımından, aynı şartlar içinde yabancı bir memleketin vatandaşına uyguladıkları en müsait muameleyi uygulayacaklardır.

2. Her halde ulusal işgücü piyasasını korumak amacıyla, yabancılara veya yabancılardan çalıştırılmalarına konan sınırlama tedbirleri, bu Sözleşme’nin, ilgili Taraf Devlette yürürlüğe girdiği tarihte söz konusu tedbirlerden muaf tutulan veya aşağıdaki koşullardan birine sahip olan mültecilere uygulanmayacaktır:

(a) Ülkede üç yıl ikamet etmiş olmak;

(b) İkamet ettiği ülkenin vatandaşı olan bir kimse ile evli bulunmak. Eşini terk etmiş olan bir mülteci bu hükümden istifadeyi iddia edemeyebilir;

(c) İkamet ettiği ülkenin vatandaşlığını taşıyan bir veya daha fazla çocuğu olmak.

3. Taraf Devletler, ücretli mesleklerde çalışmak bakımından bütün mültecilerin ve özellikle ülkelerine, bir işçi bulma programına yahut göçmen getirme planına göre girmiş olan mültecilerin haklarını, vatandaşlarına tanıdıkları çalışma haklarıyla aynı noktaya getirme konusuna sıcak bakacaklardır.

Madde 18: Taraf Devletler, ülkelerinde yasal olarak ikamet eden mültecilere, tarım, sanayi, küçük sanatlar ile ticaret sahalarında kendi işyerlerini açmak ve sanayi, ticari şirketler kurmak haklarıyla ilgili olarak, mümkün olduğu kadar müsait ve her halde genel olarak aynı şartlardaki yabancılara tanıdıklarından daha az müsait olmayan muameleyi uygulayacaklardır.

Madde 19: 1. Her Taraf Devlet, ülkesinde yasal olarak ikamet eden ve bu Devletin yetkili makamlarınca tanınan diplomalara sahip olup bir ihtisas mesleğini icra etmek isteyen mültecilere, mümkün olduğu

aşamasında yabancılardan daha az müsait olmama şartı yer almaktadır. Bu da bir ülkenin vatandaşı olmayan kişiye çalışma hakkı tanınmadığı zaman mültecilerin de bu haktan yararlanamayacağı anlamına gelmektedir (Altınışik ve Yıldırım, 2002:127).

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara Dair Sözleşmenin 6. maddesinde çalışma hakkı ile ilgili “Bu Sözleşmeye Taraf Devletler herkesin çalışma hakkını tanır ve bu hakkı korumak için gerekli tedbirleri alır. Çalışma hakkı, herkesin kendi seçtiği ve girdiği bir işte çalışarak geçimini sağlama imkanına ulaşma hakkını da içerir” hükmü yer almaktadır. Böylece Sözleşme’de tüm insanlara dolayısıyla mültecilere çalışma hakkı tanınması sağlanmıştır (www.belgenet.com, 20.07.2008). Fakat 4.⁴ maddede, Sözleşme’de geçen tüm hakların toplumun refahını bozuyorsa kısıtlanabileceği vurgulanmaktadır.

Türkiye’de 3581 sayılı Onay Kanunu, 4 Temmuz 1989 gün ve 20215 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren Avrupa Sosyal Şartı, imzacı ülkelerin sosyal ve ekonomik anlamda gelişmelerini hedefleyen bir sözleşmedir. Çalışma haklarını düzenleyen Sözleşme mültecilerle ilgili olarak ek maddesinde:

“Her Akit Taraf, Mültecilerin Statüsüne dair 28 Temmuz 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesinde tanımlı verilen ve ülkesinde yasal olarak bulunan mültecilere, herhangi bir durumda en azından adı geçen Sözleşmeye ve bu kimselere uygulanan başka belgelere göre kabul ettiği yükümlülükler düzeyinde olmak üzere olabildiğince uygun davranmayı taahhüt eder” (www.tbmm.gov.tr, 21.07.2008).

demektedir.

Türkiye’de sığınmacı statüsünde olan kişilere genellikle süreli çalışma izni verilmektedir. Süre, 1 yıl olmakla birlikte gerektiğinde 3 yıl ardından da 6 yıl uzatılabilmektedir. Eğer kişi başka bir işte çalışmak isterse yeniden çalışma izni almak zorundadır (HYD, 2007).

kadar müsait ve her halde aynı şartlar içindeki tüm yabancılara sağlanandan daha az müsait olmayan şekilde muamele uygulayacaktır.

2. Taraf Devletler, bu gibi mültecilerin, anavatanları dışında, uluslararası ilişkilerini yürüttükleri ülkelere yerleşmelerini temin için, kanunlarına ve anayasalarına göre ellerinden gelen çabayı göstereceklerdir

⁴ Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, bu Sözleşmeye uygun olarak tanımış oldukları hakların kullanılmasını, demokratik bir toplumda sadece kamunun yararını korumak amacıyla ve yalnızca bu hakların niteliklerine uygun düştüğü ölçüde, ancak hukuk tarafından tespit edilmiş sınırlamalara tabi tutmayı kabul eder.

2.3.4. Geri Gönderilmeme Hakkı (Non-Refoulement)

Mülteci hukukunun temel öğelerinden biri olan geri göndermeme ilkesi 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 33. maddesinde yer almaktadır. Maddede yer alan hüküm şöyledir:

“Hiçbir Taraf Devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tâbiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade ("refouler") etmeyecektir” (www.unhcr.org.tr, 17.04.2008). Geri göndermeme ilkesinin en önemli özelliği 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne taraf olan devletlerin bu maddeye çekince koyma hakkının olmamasıdır (Kılıç, 11.04.2008).

Ayrıca İşkenceye ya da Diğer Zalimce, İnsanlık Dışı ya da Onur Kırıcı Muamele ya da Cezaya Karşı BM Sözleşmesi'nde (madde 3), Herkesin Zorunlu Ortadan Kaybolmalara Karşı Korunmasına İlişkin BM Bildirgesi'nde (madde 8), Hukuk Dışı, Keyfi ve Yargısız İnfazların Etkili Bir Biçimde Önlenmesi ve Soruşturulmasına İlişkin BM İlkeleri'nde (ilke 5), İnsan Haklarını ve Temel Özgürlüklerini Korumaya Dair Avrupa Sözleşmesi'nde (madde 3) zulüm riski olan yere göndermeme ilkesi açıkça veya yoruma bağlı olarak vurgulanmaktadır (Altınışik ve Yıldırım, 2002:135-138).

BMMYK, yukarıdaki Sözleşmelere taraf olsun ya da olmasın geri göndermeme ilkesine aykırı davranan devletlere müdahalede bulunmakta ve gerektiği durumlarda kamuoyunu bilgilendirmektedir (BMMYK, 2001:14).

Yukarıda belirtilen hakların dışında 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde medeni haklardan yararlanma hakkı(madde12), dernek kurma veya katılma hakkı(madde15), yargı hakkı (madde16), konut edinme hakkı (madde21), eğitim hakkı (madde22), sosyal yardım alma hakkı (madde 23), sosyal sigorta ve çalışma mevzuatından yararlanma hakkı (madde 24), sınır dışı edilmeme hakkı (madde 32) hakları mültecilere tanınmıştır (www.unhcr.org.tr, 17.04.2008).

2.4. 1969 Tarihli Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi

Afrika'da mülteci probleminin oluşumu 1960'larda başlamıştır. Mülteci oluşumu koloni halindeki ve bağımsız olan Afrika Ülkeleri'nden kaynaklanmaktaydı. Mültecilerin yarısından fazlası daha önce var olan kolonilerden, çoğu da Portekiz Kolonileri'nden

gelmekteydiler. Yüzde elliden azı ise, geriye kalan 38 bağımsız Afrika Ülkesi'nden kaynaklanmaktaydı. Büyük mülteci problemleri, Afrika Kolonileri'nde yaşanan baskı ve ırkçılıktan meydana gelmekteydi. Portekiz Hükümeti tarafından 1960'da Angola, Mozambik ve Portekiz Ginesi'ndeki baskılar arttırılmış, Güney Afrika'da ve Rhodesya'da soykırıma varan ırk ayrımcılıklarından dolayı pek çok Afrikalı katledilmiştir. Bağımsız Afrika Ülkeleri'nde ise olay biraz daha karmaşıktır. Bu ülkeler, gelişmiş devletlerin kolonisi halinde yaşarken bağımsızlıklarına kavuşmuşlar bunun sonucu olarak ta pek çok etnik ve kültürel gruplara bölünmüşlerdir. Bu bölünmüşlük, kıtada savaflara yol açmış yeni mülteci hareketleri oluşumuna sebep olmuştur (Chimni, 2002:64-65).

Afrika'da yaşanan bu karışıklıkların sonucunda artan mülteci sayısının önüne geçmek için 10 Eylül 1969'da Afrika Birliği Sözleşmesi kabul edilmiştir. Sözleşmede yer alan maddeler 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni ve 1967 Protokolünü onaylar şekilde olsa da mülteci tanımı daha kapsamlı ele alınmıştır. Sözleşme'nin birinci maddesinde yer alan mülteci tanımı şöyledir:

1. 1951 Sözleşmesi Madde 1 A(2) deki tanım
2. 'Mülteci' terimi aynı zamanda, dışarıdan gelen saldırı, işgal, yabancı ülke hakimiyeti veya kişinin vatandaşı olduğu veya menşinin ait olduğu ülkenin bir bölümü veya bütününde kamu düzenini ciddi biçimde bozan olaylar sebebiyle daimi ikamet yerini vatandaşı olduğu veya menşinin ait olduğu ülkenin dışında bir yere sığınmak üzere terk etmeye zorlanan her kişiyi içerir. (BMMYK,2002:55)

“Tanım gereğince iç karışıklıklar, şiddet ve savaş yüzünden kaçanlar Sözleşme'ye göre mülteci statüsü kazanacaklar ve bu kişilerden haklı bir zulüm korkusu aranmayacaktır” (Özcan, 2005:19).

Sözleşme'nin ikinci maddesi sığınma konusuna değinmiştir. Maddeye göre:

1. ABÖ'ne Üye Devletler, kendi kanunlarına uygun olarak, haklı nedene dayanan sebeplerden dolayı, vatandaşı olduğu veya menşinin ait olduğu ülkeye geri dönemeyen veya dönmek istemeyen mültecilerin kabulünü ve yerleşimlerini sağlamak için ellerinden gelen gayreti göstereceklerdir.
2. Mültecilere sığınma hakkı vermek barışçıl ve insani bir eylemdir ve hiçbir Üye Devlet tarafından düşmanca bir eylem olarak görülemez.
3. Hiç kimse, bir Üye Devlet tarafından, hayatı, fiziksel bütünlüğü veya özgürlüğünün 1. maddede belirtilen sebeplerden dolayı tehdit altında bulunduğu bir bölgeye geri gönderilmeye veya orada kalmaya yol açacak sınırdaki geri çevrilme, geri gönderme ya da sınırdışı edilme gibi önlemlere maruz bırakılamaz.

4. Bir üye devlet, mültecilere sığınma sağlamayı sürdürmede zorlandığı takdirde, söz konusu Üye devleti ABÖ yoluyla ya da doğrudan diğer Üye devletlere başvurabilir ve diğer Üye Devletler, Afrika dayanışması ve uluslar arası yardımlaşma ruhuna uygun olarak sığınma sağlayan ülkenin yükünü hafifletmek için gerekli önlemleri alacaklardır.
5. Güvenlik açısından, sığınma ülkeleri, mültecileri menşe ülkelerinden olabildiğince makul uzaklıkta bir yere yerleştireceklerdir (BMMYK,2000:55).

Maddeden de anlaşılacağı üzere menşe ülkesine geri dönemeyen kişilerin sınır dışı edilmesi engellenecek, ülkede barınmasına izin verilecektir. Mültecilere yardım konusunda üye devletler birlik içerisinde hareket edeceklerdir.

Sözleşme'nin beşinci maddesi gönüllü geri dönüşle ilgilidir. Madde şöyledir:

“Geri dönüşün özündeki gönüllülük ilkesine her durumda saygı duyulacak ve hiçbir mülteci isteğinin dışında geri dönmeye zorlanmayacaktır” (BMMYK, 2000:55).

2.5. Cartagena Bildirisi

Güney Amerika'da sığınma konusunu içeren ilk anlaşma 1889'da imzalanan Montevideo Anlaşması'dır. Daha sonra onu 1928'de Havana'da, 1933 ve 1940'da Montevideo'da, 1954'te Karakas'ta, 1969'da San Jose'de ve Costa Rica'da imzalanan anlaşmalar izlemiştir. Fakat sözleşmelerde geçen sığınma konusu sadece siyasal suçlar neticesinde ülkeyi terk eden kişiler için kullanılmıştır. Mülteci tanımının Latin Amerika Sözleşmelerinde yer alması ise, 1951'den önce Avrupa ve Latin Amerika vatandaşlarının menşe ülkelerinde yaşadıkları zulüm korkusundan dolayı Orta ve Güney Amerika topraklarına sığınmaları ile başlamıştır (Chimni, 2000:66-67).

1980'lere gelindiğinde ise Güney Amerika ülkeleri olan Guatemala, El Salvador ve Nikaragua'da iç savaşlar yaşanmaya başladı. Nikaragua'da sağ kanatta yer alan zengin sınıfın ve ABD'nin desteklediği Somoza Rejimi ile sol kanatta yer alan öğrencilerin, işçi partilerinin desteklediği Sandinista Ulusal Bağımsızlık Cephesi arasında yaşanan çatışmalar, Somoza'nın ülkeyi terk etmesiyle sonuçlandı. El Salvador'da Roma Katolik Kilisesi'nin yardımlarıyla, köylülerin tarım reformu için oluşturdukları örgütlerin bir araya gelmesiyle Farabundo Marti Ulusal Bağımsızlık Cephesi kuruldu. Hükümet askerleri ile Bağımsızlık Cephesi arasında çatışmalar başladı. Guatemala'da ise fakir yerli halkın desteğini kazanan Guatemala Ulusal Devrimci Birliği, Hükümet' e karşı savaş ilan etti. Devrimci Birliği ile askerlerin arasında yaşanan çatışma, örgütün yenilgisiyle sonuçlandı (BMMYK,2000 121-124).

Tüm bu yaşanan siyasi istikrarsızlıklar ve iç karışıklıklar mülteci sorununa yol açtı ve sorunun çözülmesi için Orta Amerika, Meksika ve Panama'daki Mültecilerin Yasal ve İnsancıl Problemlerden Korunması Hakkında Uluslararası Konferans düzenlendi.⁵ Düzenlenen bu Konferanslar Dizisinin sonunda 1984'te Cartagena Bildirisi yayınlanmıştır. Contadora Sözleşmesi'nin etkisi altında olan Bildiri'yi incelediğimizde yaşanan sorunlara çözüm bulmak adına kararlar alınmıştır. Bildiri'de geçen önemli maddeler şunlardır:

1. Bölge ülkeleri arasında, 1951 Sözleşme'sinin ve 1967 Protokolü'nün uygulanmasını kolaylaştırmak için gerekli ulusal kanunların ve yönetmeliklerin kabul edilmesini teşvik etmek ve gerekirse mültecilerin korunmasını sağlamak için iç işlemler ve mekanizmaları oluşturmak. Ayrıca, kabul edilen ulusal kanun ve yönetmeliklerin Sözleşme ve Protokol ilkelerini yansıtmalarını güvence altına almak ve böylelikle mülteciler konusunda gerekli olan ulusal kanunların sistematik bir biçimde uyumlulaştırılması işlemini sağlamak.
3. Orta Amerika bölgesindeki kitlesel mülteci akınından edilen tecrübeler göz önünde bulundurularak, uygun ölçüde ve bölgede devam eden durum akılda tutularak, ABÖ (Afrika Birliği Örgütü) Sözleşmesi'ndeki (1. Madde, 2. paragraf) örneğin ve Amerika Ülkeleri Arası İnsan Hakları Komisyonu'nun raporlarında kullanılan öğretinin ışığında, mülteci kapsamının genişletilmesinin gereğini tekrar vurgulanacaktır. Böylece, bölgede kullanılması tavsiye edilen mülteci tanımı ya da kavramı, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin ve 1967 Protokolü'nün öğelerini içerdiği gibi, bunun yanı sıra, yaygın şiddet, dış saldırı, iç çatışmalar, yaygın insan hakkı ihlalleri, ya da kamu düzenini ciddi olarak bozan diğer durumlardan dolayı hayatları, güvenlikleri, ya da özgürlükleri tehdit altında olduğu için ülkelerinden kaçan kişileri de kapsayacaktır.
8. 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü ile Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesinin hükümleri temelinde, özellikle 22 no'lu Kitlesel Göç

⁵ Coloquio Sobre la Proteccion Internacional de los Refugiados en American Central, Mexico y Panama: Problemas Juridicos y Humanitarios

Durumlarında Sığınma Arayanların Korunması maddesi olmak üzere, BMMYK Yürütme Komitesinin nihai kararları göz önünde bulundurularak Bölge ülkelerinin mültecilere yaptığı muamelelerde bir asgari standardı ortaya koymalarını güvence altına almalıdırlar (www.multeci.net, 15.03.2008).

Afrika Birliği Sözleşmesi'nde ve Cartagena Bildirisi'nde tanımlanan mülteci kavramında bir takım ortak noktalar bulunmaktadır. Bunlardan ilki, dış güçlerin saldırıları neticesinde kişinin daimi ikamet ettiği yeri terk etmek zorunda kalmasıdır. İkincisi, tanım gereği mülteci statüsü kazanacak olan kişilerin güvenlikleri, özgürlükleri veya hayatları tehlike altında ise haklı bir zulüm korkusu aranmamasıdır. Üçüncüsü ise Cartagena Bildirisi'nde bahsi geçen iç çatışmalar, Afrika Birliği Sözleşmesi'nde geçen kamu düzenini bozan olaylarla aynı niteliği taşımaktadır (Hathaway, 1991:20).

BÖLÜM 3:MÜLTECİ SORUNUNUN TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİNE ETKİSİ

3.1. Mülteci Sorununu Kapsayan AB Anlaşmaları

Mülteci sorunu dünyayı ilgilendirdiği gibi AB’ni de ilgilendiren sorunlardan bir tanesidir. Üye devletler sorunun çözülmesi için konu ile ilgili olarak anlaşmalar hazırlamış ve uygulamaya çalışmışlardır. Hazırlanan bu anlaşmaların ışığı altında AB’nin mülteci sorununa yaklaşımı aşağıda yer almaktadır.

3.1.1. Kuruluşundan 1985’e Kadar AB’nin Mülteci Sorununa Bakışı

Avrupa Birliği, insanlık tarihinin bugüne kadar kaydettiği en geniş kapsamlı uluslar üstü bir birlik örneğidir. Birlik düşüncesi, tarihin en eski çağlarına kadar dayandırılmaktadır. Fakat Avrupa Birliği’nin tam olarak bilinen bütünleşme süreci İkinci Dünya Savaşı’nın son bulmasıyla başlamıştır.

Avrupa’da, ilk ekonomik birleşme 1 Ocak 1948’de Belçika, Hollanda ve Lüksemburg hükümetleri arasında sabit bir döviz kurunu öngören Gümrük Birliği Sözleşmesi’dir. 9 Mayıs 1950’de Fransa Dışişleri Bakanı Schuman yayınladığı bildiri ile Avrupa’yı kömür ve çelik üretimi konusunda ortak hareket etmeye çağırmıştır. Bu çağrıya kulak veren, Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg 18 Nisan 1951 tarihinde, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu’nu kuran Paris Antlaşması’nı imzalamışlardır. Antlaşmayı imzalayan ülkelerin arasında kömür ve demir cevheri ticareti ile ilgili kotalar ortadan kaldırılmış ve oluşturdıkları topluluğun dışında kalan ülkelere ortak gümrük tarifesi uygulanması konusunda karar alınmıştır (Karluk, 2003:5-9). Daha sonra Avrupa Ekonomik Topluluğu’nu ve Avrupa Atom Enerjisi Örgütü’nü kuran Roma Anlaşması Belçika, Fransa, Almanya, İtalya, Lüksemburg ve Hollanda arasında 25 Mart 1957’de imzalanmıştır. AKÇT, AET ve EURATOM örgütleri kısa süreliğine Avrupa Toplulukları olarak isimlendirilmiştir. Avrupa Tek Senedi ile Avrupa Tek Pazarı oluşturulmuş ve örgüt artık Avrupa Topluluğu olarak adlandırılmıştır. 1993’te uygulamaya konulan Maastrich Anlaşması ile Avrupa Birliği artık kurulmuştur (Hasgüler ve Uludağ, 2004:224).

Oluşum fikrinden, kurulma aşamasına ve sonrasına kadar geçen sürede Avrupa Birliği mülteci sorunuyla karşı karşıya kalmaktadır. AB'nin gelişmiş ekonomisi ve hayat standartları, kendi ülkesinde insan hakları ihlal edilen mültecileri kendine çekmektedir. Giderek büyüyen bu sorunu çözmek için AB'ne dahil olan ülkeler arasında tam anlamıyla uzlaşmaya varılmış politikalar yoktur. Fakat bazı anlaşmalarla mülteci haklarının korunmasına yönelik kararlar alınmıştır. 1985 öncesi alınan bu kararları aşağıda incelenmektedir.

Mültecilerle İlgili Vizelerin Kaldırılması Hakkında Avrupa Anlaşması, 9 Nisan 1960 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 12 maddeden oluşan Anlaşma'da 1951 Mülteci Sözleşmesi ve 15 Ekim 1946 Mültecilerin Seyahatlerine İlişkin Anlaşma ile uyumlu olan seyahat belgelerini mültecilerin yanlarında taşımaları gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca üç aydan daha fazla olmamak şartıyla vizeye gerek kalmadan ikamet etme özgürlüğü tanınmıştır (www1.umn.edu, 06.01.2009).

Avrupa Topluluğu'nun aldığı Sığınma Hakkına İlişkin 293 Nolu Tavsiye Kararı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 2 numaralı protokolüne dayandırılmaktadır. Karara göre, politik mültecilerin yasal olarak tanınması ve onlar için sığınma fonlarının oluşturulması gerektiği vurgulanmıştır. Karar 26 Eylül 1961 tarihinde alınmıştır (www.unhcr.org, 06.01.2009).

Zulüm Tehlikesi Altında Kalan Kişilerin Sığınması ile İlgili 14 Sayılı Karar Topluluk tarafından 29 Haziran 1967'de kabul edilmiştir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde geçen hiç kimsenin insanlık dışı cezalara veya işlemlere tabi tutulamayacağına ilişkin 3. maddesine 14 Numaralı Karar'da atıfta bulunulmuştur. Kararda baskı ve zulüm altındaki kişilerin üye devletler tarafından koruma altına alınacağı vurgulanmıştır. Üye devletler sorunları çözmede tek başlarına yeterli olamazlarsa, Avrupa Konseyi çatısı altında birbirlerine destek olacaklardır (wcd.coe.int/com, 06.01.2009).

1976 yılında Avrupa Konseyi Parlamenterler Asamblesi'nde de facto mülteci olarak tanımlanan yani 1951 Cenevre Sözleşmesi kapsamına dahil olmayan, ülkelerine dönemeyen veya dönme konusunda isteksiz olan mülteciler hakkında 773 Nolu Tavsiye Kararı alınmıştır. Tavsiye kararında, de facto durumundaki mültecilerin baskı ve zulüm riski altında olmayacakları diğer ülkeler tarafından kabul edilmemeleri halinde ülkeden

çıkarılmaması gerektiği ve ülkelerin 1951 Sözleşmesinde mülteci tanımına dahil olan kişilerle ilgili uygulamalarında serbest olduğu vurgulanmıştır (Hathaway, 1991:21).

Topluluk'un 1981'de aldığı 16 Nolu Tavsiye Kararı ile ulusal prosedürlerin uyumlu hale gelmesi için yeni kararlar alınmış, 1984'te ise sığınmacı konumunda olan kişiler için de geri vermeme ilkesinin uygulanması fikri sunulmuştur (Altuğ, 1986; akt. Odman, 1995:63). Ayrıca içerikleri mültecilerle ilgili olmasa da Avrupa Konseyi Üyesi Devletler Arasında Seyahatler ile İlgili Avrupa Sözleşmesi, Avrupa Konseyi Üyesi Devletler Arasında Gençlerin Kolektif Pasaportla Seyahatlerine Dair Avrupa Sözleşmesi ve Göçmen İşçinin Hukuki Statüsüne İlişkin Avrupa Sözleşmeleri Avrupa Konseyi tarafından kabul edilmiştir (Odman, 1995:63).

3.1.2. Avrupa Tek Senedi

2-3 Aralık 1985 Lüksemburg Zirvesi'nde sunulan taslak, 27 Ocak 1986'da toplanan Dışişleri Bakanları tarafından sonuçlandırılmıştır. 1 Temmuz 1987'de ise yürürlüğe giren anlaşmaya göre; Avrupa Parlamentosu ve Konsey organları arasında iç pazarın sağlanması sosyal siyasal, ekonomik ve sosyal birleşme ile araştırma ve teknolojik gelişme konularında yeni işbirliği süreci başlatılmış, topluluğun genişletilmesi ve ortaklık anlaşmaları konularında AB Konsey'in kesin karar almasından önce Avrupa Parlamento'sunun görüşünün de alınması şartı getirilmiş, mevcut ortak politikalar yeniden düzenlenmiş, iç pazarın 31 Aralık 1992 tarihine kadar oluşturulması planlanmış, Konsey'de nitelikli çoğunlukla karar alma ilkesi bazı konularda değiştirilmiş, dış politika konularında ortaklaşa hareket edilmesi amaçlanmıştır (Karluk, 2003:62-63).

Avrupa Tek Senedi ile dış sınırların olduğu fakat iç sınırların geçersiz sayıldığı alandan bahsedilmiş olsa da devletler ortak bir karara tam anlamıyla varamamışlardır. Ancak sınırların kaldırılmasıyla ilgili telafi edici önlemler alma yoluna gitmişlerdir. Fakat Avrupa Tek Senedi'ne bağlı olarak 1986'da Göç Konusunda Ad Hoc Çalışma Grubu oluşturulma kararı alınmış⁶, Aralık 1988'de 'Sığınma Hakkı ve Mültecilerin

⁶ Üst düzey görevlilerden oluşan Çalışma Grubu sınır kontrolü, vize politikası, sığınma politikası, yasadışı göç ve iletişim teknolojileri konularında çalışacaktır.

Durumlarını Düzenleyen Kurallara İlişkin Yönerge' taslağı sunulmuş⁷, 1989'da Madrid Zirvesi'nde kişilerin serbest dolaşımı ile ilgili olarak Palma Belgesi kabul edilmiş⁸, 1989 Aralık'ta Strasburg'da gerçekleşen Zirve'de Avrupa Konseyi, Göç Grubundan üye ülkelerin sığınma politikalarını uyumlaştırmaları için çalışma yapmalarını istemiştir (Özcan, 2005:30-32).

3.1.3. Dublin Sözleşmesi

Avrupa Birliği'ne üye devletlerin en büyük sorunu, sahip oldukları farklı prosedürler yüzünden göç kontrolü konusunda ortak hedefler oluşturmamalarıydı. Bu durumun önüne geçmeyi amaçlayan, 15 Haziran 1990'da imzalanan Dublin Sözleşmesi, sığınmacıların başvurularını sadece bir Avrupa ülkesine yapmaları için üye ülkelerin sığınma politikalarını uyumlu hale getirmeyi hedeflemektedir (Thornburn, 1998:65).

Sözleşme sığınma talebinde bulunan kişilerin bir başka ülkeye geri gönderilme veya kabul edilme koşullarını ele almaktadır. Ayrıca bu kişilerin sığınma sebeplerinin incelenmesi belli kurallar çerçevesine oturtulmaya çalışılmıştır. Sözleşmeyi imzalayan devletler 1951 ve 1967 Sözleşmelerinin yükümlülüklerini BMMYK'nın işbirliği ile yerine getireceklerini bildirmişlerdir (Odman, 1995:66-67).

Dublin Sözleşmesi üye devletleri, sığınma başvurularının incelenmesi konusunda hiyerarşik bir düzen içerisinde sorumlu tutmuştur. Yani sığınma başvurusunda bulunan kişinin başvurusunu yalnızca bir üye devlet değerlendirecek ve mülteci konumunda olup olmadığına tek başına karar verecektir. Hiyerarşik sistem beş adet kriter içermektedir. İlk kriter, BMMYK'nın aracılığıyla aile birleşiminin sağlanmasıdır. Bu kritere göre, üye ülkede mülteci statüsüne sahip olan kişinin, ailesi ile birlikte yaşama isteğinden dolayı diğer aile fertlerinin de mülteci olarak kabul edilmesidir.⁹ İkincisi, üye devletlerin başvuruda bulunan kişiye yasal ikametgah izni vermesidir. Üçüncüsü, üye devlet yasal vize verilmesi konusunda yetkili otoritedir. Fakat Sözleşme istisnai durumlarda şahsın birden fazla vizeye sahip olabileceğini vurgulamıştır. Dördüncü

⁷ Kabul edilmeyen Yönerge Taslağı üye ülkelerin sığınma hukukunun koordinasyonu, sığınma talepleri incelenirken uygulanacak hükümler, mülteci statüsüne sahip kişilerin serbest dolaşımı gibi konuları kapsıyordu.

⁸ Palma Belgesi dış sınırların kontrolü konusunda ortak düzenlemeler, birden fazla ülkeye sığınma talebinde bulunan sığınmacılar için düzenleme, topluluk için ortak vize gibi konuları içermektedir.

⁹ Sözleşme, aile birleşimi konusunda, eşin 18 yaşın altında olması ve mülteci statüsünde bulunan kişi ile evli olmaması durumunda üye devleti sorumlu tutmamaktadır.

kriter, üye ÷lkeye yasa dışı girişte bulunmuş fakat bu ÷lkede kalma s÷resi altı ayı ge÷memişse, üye ÷lke sorumlu tutulur. Beşincisi, ÷lkeye yasal girişlerde, eğer başvuruda bulunan kişi başka bir üye ÷lkede oturmuyor veya vize talebi reddedilmemişse, giriş kontrolleri sırasında başvuruyu incelemek üye devletin sorumluluğundadır (Marinho ve Heinonen, 07.02.2009).

3.1.4. Schengen S÷zleşmesi

Ortak Pazar çerçevesinde sınırlarda bulunan aşırı g÷venlik kontrolleri, Avrupa'da mevcut olan ekonomik durgunluğun artmasına neden olmuştu. Bunun ön÷ne ge÷meyi planlayan üye devletler ç÷z÷m olarak tek bir Avrupa Kimliği yaratılması gerektiği kararına vardılar. Yaratılacak olan yeni Avrupa Kimliği için sınırda bulunan polis ve g÷mrük kontrolleri kaldırılması amaçlanmış, bu nedenle Adonnino Komitesi kurulmuştur. Fakat sınırların kaldırılması kamu g÷venliği açısından tehlikeli bulunduğundan bir takım yaptırımlara ihtiyaç duyulmuştur. Gerçekleşen Br÷ksel Zirvesi'nde bu konularında üst÷nde durulmuş, sığınmacıların başvurularının hangi ÷lke tarafından belirleneceği ve vize politikaları ile ilgili h÷k÷mlere yer verilmiştir (Özcan, 2005:33).

Avrupa Topluluğu üyesi 5 ÷lke, sınır kapılarındaki polis ve g÷mrük kontrollerini büt÷n÷yle ortadan kaldırılmasına, 14 Haziran 1985'te Schengen şehrinde imzaladıkları Schengen Anlaşması ile karar vermişlerdir (tr.wikipedia.org, 08.02.2009).

1985 tarihli Schengen Anlaşması'nın ardından 1993'te yür÷rl÷ęe giren Mart 1995'ten itibaren ise devletler tarafından tam anlamıyla uygulanmaya başlayan Schengen S÷zleşmesi imzalanmıştır. Bu S÷zleşme'ye taraf olan devletler arasında serbest dolaşım izni verilirken, g÷venliği sağlamak için dış sınırlardaki kontrollerin g÷çlendirilmesi hedeflenmiştir. S÷zleşme ortak vize politikaları, kaçakçılık cezaları, g÷venlik g÷çlerini ve yasal işbirliğini g÷çlendirecek önlemleri içermektedir (BMMYK, 2000:159).

Dublin S÷zleşmesi ve Schengen S÷zleşmesi arasında çok büyük farklar bulunmamaktadır. Bu farklar sözde farklardır. Örneğin iki s÷zleşmede de sığınma uygulamaları birbirine benzemektedir. Dublin S÷zleşmesi'nin içerdigi kriterler Schengen'in aksine hiyerarşik sistem üzerine oturtulmuştur. Kısaca teoride her iki s÷zleşmede de farklılık bulunmazken pratikte bazı farklılıklar göze çarpmaktadır.

Mültecilerin korunması ile ilgili sorumluluk dağılımı eşitken pratik uygulamalarda bunun tam tersini görmekteyiz (Marinho ve Heinonen, 07.02.2009).

3.1.5. 1992 Maastricht Antlaşması

14-15 Aralık 1990 tarihinde Roma Zirvesi'nde alınan kararların 7 Şubat 1992'de Maastricht Zirvesi'nde Topluluk'a üye devletler tarafından imzalanmasıyla Avrupa Birliği'nin hukuki temelleri atılmış oldu. Siyasi ve ekonomik birliği amaçlayan Sözleşme'de üye devletler ekonomik ve parasal birliğin tamamlanması, ortak dış politika, toplulukta yer alan fakir ülkelere fon sağlanması, ortak savunma ve güvenlik politikası, Avrupa Parlementosu'nun yetkilerinin arttırılması ve ortak vize uygulaması konularında anlaşmaya varmışlardır. Avrupa Ekonomik Topluluğu adını Avrupa Topluluğu'na dönüştüren Maastricht Antlaşması 1 Kasım 1993'te uygulamaya konulmuştur (Karluk, 2003:75-78).

Antlaşma, Avrupa Birliği vatandaşlığı düşüncesi oluşturarak, üye devlet vatandaşlarının AB sınırları içinde serbest dolaşabilme özgürlüğüne sahip olmalarını sağlamıştır. Üye devletlerin arasındaki sınırların kalkmasıyla sığınma konusu farklı bir boyutta ele alınmak zorunda kalmış, yeni oluşumda Birlik içerisindeki sığınma ve göç politikaları ile ulusal mevzuatların uyum içerisinde olacağı vurgulanmıştır (Odman, 1995,65-66).

Maastricht Antlaşması'nda, Adalet ve İçişleri Alanlarında İşbirliği başlığının altında bulunan sığınma ve üçüncü ülke vatandaşlarına uygulanacak vize konuları gibi maddelerin hükümetler arasında çözüm bulması gerektiğine değinilmiştir. Fakat Almanya gibi göç ve sığınma konusunda SSCB'nin dağılmasından dolayı büyük sıkıntılar yaşayan ülkeler bu hükme karşı çıkmışlardır. Hükme karşı çıkan üye ülkelerin de taleplerini yerine getirmek için üye ülke dışındaki, ülke vatandaşlarına girişte uygulanacak vize konularında kısmi olarak Birlik'e yetki verilmesi kararına varılmıştır. Antlaşma'da geçen başka bir düzenleme ise sığınma, göç ve üçüncü ülkelere Birlik'e giriş konuları ortak çıkar alanları olarak belirlenmiş, yetkinin Konsey'de olduğu belirtilmiştir (Özcan, 2005:82-83).

3.1.6. 1992 Londra Kararları

30 Kasım-1 Aralık tarihleri arasında üç belgeden oluşan Londra Kararları üye devletler tarafından imzalanmıştır. Bu belgelerden ilki, Açıkça Temelden Yoksun İltica

Başvuruları Hakkında İlke Kararları'dır. İlke Kararı ile sığınma talepleri incelenirken temelden yoksun zulüm korkusu iddiası içeren taleplerin diğerlerinden ayırt edilmesi amaçlanmıştır. Üye ülkelerin sığınma başvuruları için uyguladıkları farklı prosedürlerin belli standartlar içinde olması gerektiği vurgulanmıştır. İkincisi, Genel Anlamda Ciddi Zulüm Riski Olmayan Ülkeler Hakkında Sonuç Kararları'dır. Bu İlke Kararı'nda, sığınma talebinde bulunan kişinin geldiği menşe ülkesinin gerçekten güvenli olup olmadığının tespiti konusu bazı kriterlere bağlanmıştır.¹⁰ Eğer menşe ülke güvenli ise sığınma talebinde bulunan kişi Açıkça Temelden Yoksun İltica Başvuruları Hakkında İlke Kararları'na göre değerlendirilecektir. Üçüncü ilke kararı olan Ev Sahibi Üçüncü Ülkelerle İlgili Meselelere Uyumlaştırılmış Bir Yaklaşım Hakkında İlke Kararı, güvenli üçüncü ülke kavramının, AT içinde tek bir tanımla ifade edilmesini amaçlamaktadır. Bunun içinde üye ülke mevzuatlarının konuyla ilgili olarak uyum içerisinde düzenlenmesi gerektiği vurgulanmıştır (Özcan, 2005:68-75).

Londra Kararları, tam anlamıyla kabul görmemiş sığınma başvurularını, sığınmacıların transit olarak geçtikleri ve geri dönebilecekleri ev sahibi (ya da güvenli) üçüncü ülkeleri ve genel olarak hiçbir zulüm riski olmayan ülkeleri tanımlayarak, sığınma taleplerini değerlendirme süresini kısaltmayı hedeflemiştir (BMMYK, 2001:59).

3.1.7. 1997 Amsterdam Antlaşması

Amsterdam Antlaşması'nın içerdiği bazı konular şunlardır; sığınma talebinin değerlendirilme kriterlerinin saptanması, bir sığınmacının kabul edilme standartlarının belirlenmesi, geçici koruma konusundaki minimum standartların belirlenmesi, mültecilerin kabul edilmesi sonucunda sorumlulukların paylaşılması. Antlaşma'nın içerdiği politikalara üye ülkelerin beş yıl içerisinde adapte olmaları planlanmış (Thorburn, 1998:72), beş yıllık süre zarfında hükümetler kendi arasında kararlar alırken beş yılın bitiminde sığınma politikaları ile ilgili gelişmeler Bakanlar Konseyi'nde görüşülecekti. Avrupa Adalet Divanı konuyla ilgili ön kararlar almada yetkilendirilmiş, Avrupa Parlamentosu ise sınırlı danışmanlıkla görevlendirilmiştir (BMMYK, 2000:159).

¹⁰ Bu kriterler; menşe ülkenin mülteci sayısı, ülkede var olan istikrar ve demokrasinin mevcudiyetidir.

Maastricht öncesi ve sonrasında sığınma konularına ilişkin ortak kararlar üye ülkeleri anayasal olarak bağlasa da yasama ve yargı organlarını bağlamamaktadır. Amsterdam Antlaşması ile bunun önüne geçilmeye çalışılmıştır. Birlik tarafından alınan kararlar yalnızca üye ülkeler üzerinde bağlayıcı olmayarak ayrıca ulusal hukuk sistemlerini de etkilemesi planlanmıştır. Antlaşma ile Birlik'te bağlayıcı olmayan sığınma ile ilgili alınan ortak kararlar yeniden ele alınacağı ve yeni bir yasal kimlik oluşturulacağı vurgulanmıştır (Özcan, 2005:123).

Fakat bazı üye devletler, Amsterdam Antlaşması'nın içerdiği sığınma politikalarını katı bir şekilde yorumlamışlardır. Buda üzerinde oybirliği ile karar alınan taslak belgelerindeki mültecilerle ilgili standartların, asgari koşullarda kabul edilip uygulanmasına neden olmuştur (BMMYK ve TC İçişleri Bakanlığı, 2005:112).

3.1.8. 1999 Yılında Tampere'de Toplanan Avrupa Konseyi Zirvesi

Ekim 1999'da Finlandiya'nın Tampere kentinde toplanan AB devlet başkanları, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni kapsamlı bir biçimde uygulayabilmek için Ortak Avrupa Sığınma Sistemi kurmayı amaçlamışlardır.”Ortak Avrupa Sığınma Sistemi, sığınma talebini inceleyerek sorumlu devletin belirlenmesini, adil bir sığınma süreci için ortak standartları, sığınmacıların karşılanmasında geçerli kuralların düzenlenmesini içermektedir” (BMMYK, 2000:159).

Kuruluşundan itibaren AB'ni refah alanına dönüştürmek için üye devletler, ekonomik ve siyasi birliği sadece kendi sınırları içerisinde sağlamaya çalışmışlar ve üye devlet vatandaşlarının her türlü haktan yararlanmalarını amaçlamışlardır. Fakat aynı haklardan sığınmacıların yararlanması konusunu içeren ortak sığınma politikaları AB'ni yasa dışı göç sorunu ile karşı karşıya getirmiştir. Bu yüzden Zirve'de yasadışı göçün önüne geçmek için dış sınırların kontrolünü güçlendirilmesi gerektiği vurgulanmış böylece sığınma olgusu, sadece iç sınırların kontrolü için anlaşmalarda kullanılan bir madde olmaktan çıkarılmış, başlı başına bir insanlık hakkı olduğunun altı çizilmiştir (Özcan, 2005:150). Ayrıca üye ülke vatandaşları ile yasal olarak üye ülkede yaşayan üçüncü ülke vatandaşları arasında birliğin sağlanması ve yabancı düşmanlığına son verilmesi gerektiği vurgulanmış, insan ticaretinin önlenmesi ve sınır kontrollerinin arttırılması amaçlanmıştır (BMMYK ve TC İçişleri Bakanlığı, 2005:111).

Tampere Zirvesi her ne kadar iltica hakkına saygıyı vurgulasa da mülteci hukukuna sokulan ‘güvenli başlangıç ülke’si gibi kavramlarla sığınma talebinde bulunan kişilerin o ülkede kalmalarını engelleyici hükümlere sahiptir. Bu yüzden Zirve insan hakları örgütlerinin eleştirilerine maruz kalmıştır (Kılıç, 11.04.2008).

3.2. Mülteci Sorununun Türkiye’deki Tarihsel Süreci

Mülteci sorununun Türkiye’deki tarihsel süreci, çalışmada iki döneme ayrılarak incelenmektedir. Her ne kadar sorun aynı olsa da, nedenleri ve sonuçları bakımından iki dönem de birbirinden farklı özelliklere sahiptir. İlk dönem Cumhuriyet öncesinden 1990lı yıllara kadar geçen süre, ikinci dönem ise 1990lı yıllardan günümüze uzanan zaman dilimini kapsamaktadır.

3.2.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemden 1990lı Yıllara Kadar Mülteci Sorunu

Türkiye’nin mülteci sorunuyla yüzleşmesi Osmanlı İmparatorluğu dönemine kadar uzanmaktadır. İmparatorluğa ilk sığınanlar 1492 yılında İspanya Kralı Ferdinand’ın yayınladığı ferman neticesinde İspanya’yı 3 ay içerisinde terk etmek zorunda kalan Musevilerdir. Dönemin padişahı 2. Beyazıt Musevi mültecileri Edirne, Selanik ve İstanbul’ a yerleştirmiştir (Öztürk, 13.02.2009).

1848 yılında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu topraklarında yaşayan Macar ve Leh’ler artan milliyetçilik akımının etkisiyle ayaklanmışlardır. Rus ordusunu yardımıyla ayaklanmalar bastırılmış sonuç olarak birçok Macar mülteci Osmanlı’ya sığınmış, sığınan askeri liderler geriye teslim edilmemiştir (Kirişçi, 13.02.2009).

Osmanlı dönemindeki bir başka sığınma hareketi ise 1920 yılında Rusya’da meydana gelen Bolşevik İhtilali sonucunda yaşadıkları baskıdan kaçan Ermeni ve Rus mültecilerdir (Kılıç, 11.04.2008).

Yukarıda verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere Osmanlı İmparatorluğu, topraklarına sığınan mültecileri ülkesine kabul etmiş ve geri göndermeme ilkesine uyarak zulüm gördükleri ülkelere mültecileri göndermemiştir.

Osmanlı İmparatorluğu’nun yıkılıp, Cumhuriyet’in kurulması sonrasında ilk mülteci hareketi Yunanistan ile Türkiye arasında gerçekleşen nüfus mübadelesi olmuştur. 1923 Lozan Anlaşması’na bağlı olarak Yunanlı Müslümanlar ile Türkiye’de yaşayan Rum

Ortodoksların mübadelesi sonucunda 384.000 kişi Türkiye’de yaşamaya başlamıştır. Başka bir mülteci hareketi ise 1933’ten 1945’e kadar geçen sürede Almanya’da artan ırkçılık sonucunda yaşadıkları baskı ve zulümden kaçan Musevi bilim adamlarının ve sanatçılarının Türkiye’ye sığınmasıdır (Kılıç,11.04.2008).

Osmanlı İmparatorluğu zamanında Avrupa’ya yerleşmiş, İmparatorluk’un yıkılmasının ardından ise maruz kaldıkları baskılardan kurtulmak için Türkiye’ye göç eden Türk soydaşlar 1923 ve 1990 yılları arasında Türkiye’ye yönelik mülteci hareketlerini oluşturmaktadır. Soydaş göçleri Bulgaristan, Yunanistan ve Yugoslavya’da yaşanan Türk asıllı kişilerin Türkiye’ye göç etmelerini kapsamaktadır. Bu göç hareketleri, nedenleri ve sonuçlarıyla birlikte aşağıda incelenmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasından İkinci Dünya Savaşı’nın son bulmasına kadar geçen sürede Türk Hükümeti azalan nüfusun artmasını sağlamak için, Bulgaristan’da yaşayan Türk soydaşların ülkeye göç etmelerini sağlayacak politikalar uyguladı. (Kirişçi, 2000:43) Bu arada İkinci Dünya Savaşı’nın bitiminde yükselen komünizmin etkisiyle ülkede yaşayan Türkler’e karşı Bulgar Hükümeti’nin baskıları da artarak devam ediyordu. Yaşanan baskılar Bulgaristan’da yaşayan Türk azınlığın Batıya yakınlaşmasına yol açtı bu da Rus Hükümeti’ni rahatsız etti. Tüm bu yaşananların neticesinde, Türkiye ile Bulgaristan arasında 1925 yılında imzalanan anlaşmaya istinaden 1950’li yılların başında, Bulgar Hükümeti 155.000’ e yakın Türk’ün Türk Hükümeti tarafından 3 ay içerisinde kabul edilmesini sağlamıştır. Ülkeye giriş yapanların aileleri Bulgaristan’da kalmış fakat Mart 1968’de imzalanan Türkiye-Bulgaristan Yakın Akraba Göçü Anlaşması gereği bu kişilerde Türkiye’ye göç etmişlerdir (www.diplomatikgozlem.com, 15.02.2009).

Todor Jirkov Hükümeti’nin başta olduğu 1970–1989 yılları arasında Bulgaristan’da yaşayan Türkler’in üstündeki baskılar daha da arttı. Türkler’in isimleri değiştirildi, Türkçe eğitim verilmesi yasaklandı, camiler kapatıldı ve tüm bu baskılara direnen kişiler cezalandırıldı (www.1000zet.com, 15.02.2009). Baskılara dayanamayan Türk mülteciler Türkiye’ye sığındılar. “Naim Süleymanoğlu’nun Sidney Olimpiyatları sırasında Bulgar milli takımı kampından kaçarak Türk Büyükelçiliği’ne iltica talebiyle sığınması örnek olarak verilebilir”(Atalay, 15.02.2009). Bulgaristan’da Komünist

rejimin son bulmasıyla baskılar son bulmuş ve Türkiye'ye göç eden kişilerin kabul edilmesinde önemli sayıda azalma olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı sırasında Yunanistan'da kurulan sağ eğilimli örgütler İngiliz Ordusu ile birlikte Alman işgaline karşı savaştılar. Fakat savaşın son bulması ile silahlarını bırakmaları istenen örgütler ülkede iki aşamadan oluşan Yunan iç savaşını başlattılar (Sander, 2002:254). Ülkede var olan iç savaştan kaçan Türkler, Türkiye'ye yerleşmek üzere göç ettiler. Fakat Yunanistan'daki iç karışıklıkların sona ermesiyle Türk Hükümeti sığınan kişileri artık kabul etmemeye başladı.

1950-60 yılları arasında aile birleşimi hükmü ve 1974'ten sonra Yunan Hükümeti'nin ülkede yaşayan Türkler'e karşı uyguladığı baskılar sonucunda pek çok mülteci yeniden Türkiye'ye giriş yapmaya başladı. Fakat 1999 yılından sonra düzelen ilişkiler Türkler'in üzerindeki baskının da azalmasına neden oldu ve Türkiye'ye yönelik göçler de buna bağlı olarak azalma gösterdi (Kirişçi,2000: 254).

Yugoslavya'da yaşayan Türkler de aynı Bulgaristan ve Yunanistan'da olduğu gibi siyasi baskılar altında yaşamak zorunda kalmışlardır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile kendi dilleri ile eğitim görme hakkının bile ellerinden alındığı Makedonyalı ve Kosovalı Türkler 1924'te Türkiye'ye doğru büyük göç dalgası oluşturmuştur. 1929 yılında Güney Sırbistan'da yaşayan tüm Müslümanların Türkiye'ye göç etmesini sağlamak için arttırılan baskılar, 1934 yılında kurulan Balkan Paktı ile azalma dönemine girmiş fakat yeterli olmayan ilişkilerdeki bu iyileşme 1936 göçünü de beraberinde getirmiştir (www.kultur.gov.tr ,18.02.2009).

1945 yılına gelindiğinde Yugoslavya'da seçimleri kazanan Halk Cephesi'nin kurduğu Cumhuriyet, 1941 yılında faşistlerin ülkeyi işgal etmesinden beri Arnavutların asimilasyonuna maruz kalan Türkler için bir umut ışığı olarak görülmüştü. Fakat 1948 yılında yapılan nüfus sayımında dahi Yugoslavya'nın başında bulunan komünist rejimin, baskısı altında olan Türkler, kendilerini Arnavut olarak kaydettirmişler ve bölgede 1300 kişilik Türk nüfusu olduğu kayıtlara geçmiştir. 1953 yılında Yugoslavya ile Türkiye arasındaki ilişkilerin barışçıl bir döneme girmesiyle yapılan nüfus sayımlarında Türk nüfusunun 35000 civarlarında olduğu saptanmıştır. Tüm bu baskıların neticesinde 1945'ten 1968 yılına kadar toplam 175000 kişi Türkiye'ye göç etmiştir (Karpat,18.02.2009).

İkinci Dünya savaşıdan önce Türk çoğunluğunun yaşadığı Bessarabya ve Dobruja, Romanya topraklarına dahildi. 1936 yılında Türkiye ile Romanya arasında yapılan anlaşma ile bu kentlerde yaşayan Türk vatandaşları Türkiye'ye göç etmişlerdir. Fakat İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden 1990'lara kadar göç oranında azalma yaşanmıştır. Bunun sebebi Dobruja'nın Bulgaristan yönetimine geçmesi, hükümetin Türk azınlığına saygılı politikalar izlemesi ve zaten Türkler'in çoğunun İkinci Dünya savaşı sırasında ülkeye göç etmeleridir (Kirişçi, 2000:45-46).

Soydaş göçlerini genel olarak değerlendirirsek 1952 yılından 1970' e kadar olan göçler kitlesel göç, 1970'den 1997'ye kadar olan göçler ise Türkiye'ye yerleşmiş olan mültecilerin akrabalarının göçü olarak adlandırabiliriz (Kirişçi, 2000:44-45).

3.2.2. 1990lı Yıllardan Günümüze Türkiye'deki Mülteci Sorunu

1990lı yılların başında Türkiye'ye yönelik mülteci ve sığınmacı akınları toplu nüfus hareketleri şeklinde gerçekleşmiştir. Ortadoğu'da ve Balkanlarda yaşanan sıcak gelişmeler bulunduğu coğrafi konum ve sahip olduğu tarihsel geçmiş yüzünden Türkiye'yi etkilemiştir. Türkiye'nin maruz kaldığı toplu nüfus hareketlerini nedenleri ve sonuçlarıyla birlikte inceleyelim.

Irak- İran Savaşı'nın 1988'de son bulmasıyla Halepçe'de bulunan Kürtlerin savaş esnasında İran' a yardım ettikleri gerekçesiyle, Irak Hükümeti Halepçe kentine kimyasal silahlarla hava saldırısında bulunmuştur. Saldırı sonucunda 5000'den fazla kişi hayatını kaybetmiş, fakat Halepçe Katliamı olarak anılan bu katliamın yaraları daha sarılmamışken Irak Kuvvetleri Kuzey Irak'taki Kürtlerin üzerine saldırmışlardır. Saldırıları neticesinde sığınmacılar sınırı geçerek Türkiye'ye sığınmışlardır. Olumsuz tepkiler alan Irak Hükümeti ülkede af ilan etmiş ve tüm sığınmacıları Irak'a geri çağırmıştır. Fakat 20.000' e yakın Iraklı sığınmacı Irak'a geri dönmeyip Türkiye'de kalmayı tercih etmiştir (Kaynak,1992:25).

1990 yılına gelindiğinde Kuveyt ile arasındaki sınırda yer alan petrol rezervlerinin Irak'a ait olduğunu ve Kuveyt'in haksız olarak elde ettiği petrol için 2.4 milyon dolar tazminat ödemesini talep eden Irak Hükümeti talebi reddedilince 2 Ağustos 1990 tarihinde Kuveyt'i işgal etmiştir (Taşar, 20.02.2009). “Bunun üzerine BM tarafından 6 Ağustos 1990'da alınan 661 sayılı karara göre Irak'a genel ticaret yasağı konulmuş, bu

yasa ile Irak'a sadece ilaç ve gıda ithalatı yapması için izin verilmiştir" (Arslantaş, 20.02.2009). Fakat her türlü yaptırıma rağmen Kuveyt'ten çekilmeyi kabul etmeyen Irak'a karşı, 17 Ocak 1991'de askeri operasyon başlatılmıştır. Koalisyon Güçlerinin zaferi ile sonuçlanan savaş 27 Şubat 1991'de son bulmuştur. Bu süre zarfında 500.000'e yakın Iraklı sığınmacı, Kuveyt'te ve Irak'ta bulunan 65 ülke vatandaşı yaklaşık 60.000 kişi Türkiye'ye sığınmıştır (Kaynak, 1992:27-28).

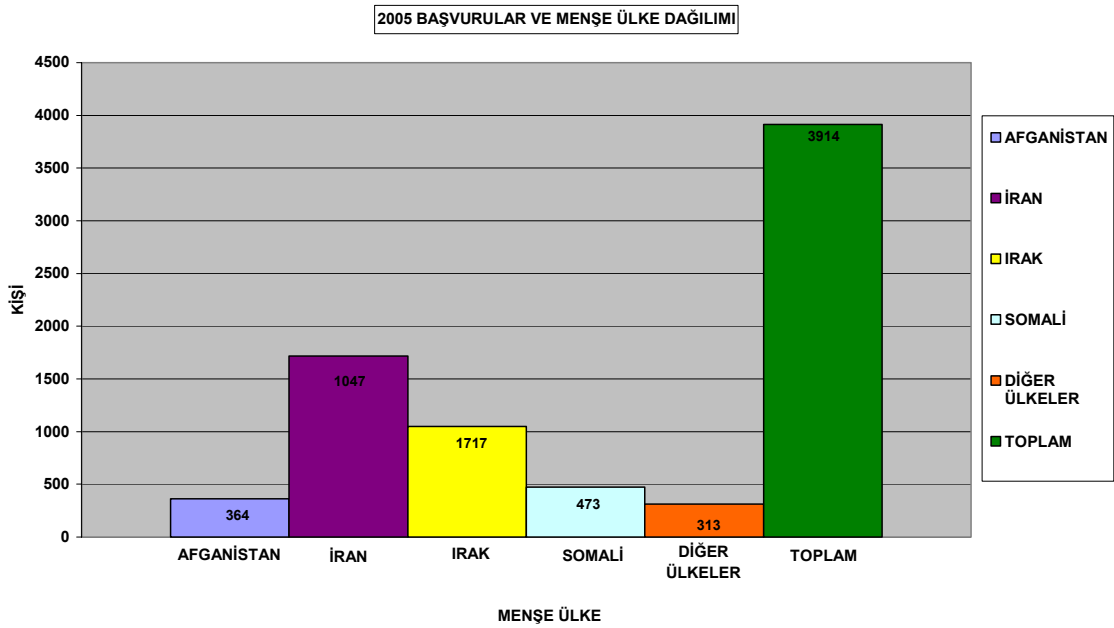
Irak'ta yaşanan dramın benzeri Bosna Hersek'te de yaşanmıştır. 1991'de Sırp Demokratik Parti'nin Bosna'da Sırp Otonom Bölgeleri'ni ilan etmeye başlaması ardından Hırvatistan ve Slovenya parlamentolarının bağımsızlıklarını açıklaması ile Yugoslavya'da iç çatışmalar baş göstermiş, 3 Mart 1992'de gerçekleştirilen referandum sonucunda Bosna Hersek'in bağımsızlığını ilan etmesi ardından AT'nin Bosna Hersek'i tanıması Bosna Savaşı'nın başlamasına neden olmuştur. Saraybosna Sırplar tarafından kuşatılmış, Srebrenitsa güvenli bölge olarak kabul edilmesine rağmen Hollandalı askerlerin bölgeden çekilmesi sonucunda 8000'den fazla Boşnak bölgede Sırplar tarafından katledilmiş ve bu katliam Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi tarafından soykırım olarak adlandırılmıştır (Türbedar, 21.02.2009). "Yaşanan soykırım neticesinde 1992-1995 yılları arasında yaklaşık 1,2 milyon Boşnak 100'den fazla ülkeye sığınmış geri kalanı ise Bosna-Hersek sınırları içinde yerinden edilmiş statüsüne girmiştir" (Türbedar, 21.02.2009). Türkiye iltica talebinde bulunan 20000 Bosna Hersekli mülteciye yardım elini uzatmıştır (Ataman, 21.02.2009).

1990lı yıllardan farklı olarak 2000li yılların ortalarına gelindiğinde dünyada olduğu gibi Türkiye'de de mülteci ve sığınmacı sayısında bir azalma gözlenmiştir. Azalmanın nedenleri arasında Balkanlar'da istikrarın sağlanmaya başlaması ve BMMYK'nin desteği ile pek çok mültecinin gönüllü olarak ülkelerine geri dönmesi gösterilebilir (www.evrensel.net, 22.02.2009).

Türkiye'nin 2005 yılı istatistiklerini incelediğimizde iltica talebinde bulunan kişilerin çoğu İran asıllıdır (Şekil 1). İranlı sığınmacıların Türkiye'ye sığınmalarındaki temel nedenler farklı dinlere inanmaları (Bahai inancı ve Hristiyanlık) ve cinsel tercihleri yüzünden ülkelerinde zulüm görme tehlikesi ile karşı karşıya kalmalarıdır (Aydın, 23.02.2009). 1717 başvuru ile Iraklı sığınmacılar ikinci sırada yer almaktadır. 11 Eylül saldırıları sonucunda ABD'nin Irak'a müdahalesiyle ülkede meydana gelen iç

çatışmalar, Iraklılar'ın başka ülkelere sığınmalarına neden olan en büyük etkidir. Tablo 1'de 3. sırada yer alan Afgan sığınmacılar ülkelerinde bir türlü son bulmayan çatışmalar sonucunda ülkelerini terk etmekte veya yerlerinden edilmektedirler. 4. sırada ise Somalili mülteciler yer almaktadır. Ülkelerinde hiçbir otoritenin bulunmamasından dolayı sebepsiz yere öldürülme korkusuyla iç içe yaşadıklarından güvenli bir ülke arayışındadırlar. Türkiye'ye genellikle deniz yoluyla kaçak giriş yaparak sığınmaktadırlar.

Şekil 1. Türkiye'ye Yapılan Sığınma Başvuruları (2005)

Kaynak: www.unhcr.org.tr, (15.03.2009).

Türkiye'ye yapılan sığınma başvuruları 2007 yılında artış göstermektedir.(Tablo:1) Artışın en büyük nedeni gün geçtikçe Irak'ta artan istikrarsızlık ve iç çatışmalar neticesinde Iraklıların kendilerini güvende hissedecekleri ülke aramalarıdır.

Tablo 1. 1997-2007 Yeni Sığınma Başvuruları

Yeni Sığınma Başvuruları– 1997 – 31.Aralık.2007								
Yıl	İranlılar		İraklılar		Diğerleri		Toplam	
	Dosya	Kişi	Dosya	Kişi	Dosya	Kişi	Dosya	Kişi
1997	746	1,392	1,275	2,939	83	117	2,104	4,448
1998	1,169	1,979	2,350	4,672	124	187	3,643	6,838
1999	2,069	3,843	1,148	2,472	184	290	3,401	6,605
2000	2,125	3,926	791	1,671	108	180	3,024	5,777
2001	1,841	3,485	497	998	372	709	2,710	5,177
2002	1,456	2,505	402	974	219	315	2,077	3,794
2003	1,715	3,092	159	342	373	514	2,247	3,948
2004	1,225	2,030	472	956	540	912	2,237	3,898
2005	1,021	1,716	490	1,047	753	1,151	2,264	3,914
2006	1,343	2,297	364	722	1,094	1,534	2,801	4,553
2007	1,024	1,668	1,738	3,470	1,651	2,502	4,413	7,640

Kaynak: www.unhcr.org.tr, (15.03.2009).

2007 yılında başlayan artış Türkiye’de yaşayan sığınmacı ve mülteci sayısının Şubat 2009’da 18384 kişi olması ile sonuçlanmıştır. Bu kişilerin 7162’si sığınmacı, 11222’si ise mülteci statüsünde Türkiye’de yaşamaktadır (www.unhcr.org.tr, 15.03.2009).

3.3. Mülteci Sorunu İle İlgili Türkiye’deki Yasal Düzenlemeler

Türkiye kuruluşundan günümüze yukarıda da incelendiği üzere sürekli olarak mülteci sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. Karşı karşıya kalınan sorunun çözümüyle ilgili bir takım yasal düzenlemeler hazırlanmış veya mevcut olan kanun maddelerinde konunun yer alması sağlanmıştır. Bunlar İskan Kanunu, Pasaport Yasası, Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun, Türk Vatandaşlık Kanunu, Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, İltica Ve Göç Alanındaki AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı’dır.

3.3.1. İskan Kanunu

14 Haziran 1934 Tarihli 2510 Sayılı İskan Kanunu, 26 Eylül 2006 Tarihli 5543 Sayılı İskan Kanunu'nu yayınlanana kadar yürürlükte kalan genel olarak göçmenleri kapsamakla birlikte mültecilerle ilgili maddelere de yer veren yasal bir düzenlemedir. “İskan edilen insanların değişen ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla 2510 Sayılı Kanun'a ek olarak bir çok kanun (15 Adet), Nizamname, Bakanlar Kurulu ve Genelgeler çıkarılmıştır” (www.gocsempozyumu.org, 01.03.2009). 1934 yılında düzenlenen Kanun'un dikkat çekici özelliği 1951 Cenevre Sözleşmesi'nden önce mültecilerle ilgili maddelere sahip olmasıdır (Odman,1995:171). Kanun'un bir diğer özelliği ise milliyetçi unsurları içinde barındırmasıdır (Ataman, 21.02.2009).

2510 Sayılı İskan Kanunu'nu incelediğimizde mülteci tanımı 3. maddede “Türkiye'ye yerleşmek amacıyla olmayıp, mecburiyetten dolayı geçici oturmak için sığınanlar” şeklinde yapılmıştır (www.bilgi-rehberi.com, 01.03.2009). 4. maddede yer alan Türk kültürüne bağlı olma koşulu ise, kişilerin veya grupların Türk bilincine sahip olmalarının göçmen olarak kabul edilmeleri için yeterli olacağı anlamında kullanılmaktadır. Bu madde ile insanların etnik kökenlerinden çok etnik bilinçlerine değer verildiği anlaşılmaktadır (Çavuşoğlu, 01.03.2009). Kanunun 5. maddesinde “Hususi bir ahit dolayısıyla Türkiye'ye mecburi olarak gelenler yapılan muahede hükümlerine ve Hükümetçe verilen kararlara göre alınırlar.” hükmüne yer verilmektedir (www.bilgi-rehberi.com,01.03.2009). “Bu madde ile zorunlu göçle ilgili nasıl bir tutumun belirleneceği hükümetin takdirine bırakılmış ve zorunlu göç edenlere sığınma hakkı verileceğiyle ilgili olarak herhangi bir ifadeye yer verilmemiştir” (Ataman, 21.02.2009). 7. maddenin C fıkrasında ‘Türkiye'ye geldikleri tarihten itibaren iki yıl içinde iskan istemeyen muhacir ve mültecilere iskan yardımı yapılamayacağı’ yer almaktadır (www.bilgi-rehberi.com, 01.03.2009). “Fakat vatandaşlığa girme belgesini imzalayan mülteciler Türk vatandaşı gibi işlem görecekle ve yabancılara uygulanan hukuktan farklı esaslara tabi tutulacaklardır” (Odman, 2008:73).

İskan Kanunu uygulamada göçmenleri iskanlı ve serbest olarak ikiye ayırmaktaydı. Buna göre göç edenlerden devlet tarafından ekonomik anlamda destek görecekle olanlar iskanlı, destek almayacak olanlar serbest göçmendi. İskanlı göçmen olarak kabul edilen kişilerin ülkeyi ekonomik anlamda zorlaması sonucunda 1970'den itibaren bu

kategoride alınan kişi sayısında azalma yaşanmıştır. İskanlı göçmenlere örnek; 1982’de Pakistan’dan gelen Afgan mülteciler ve 1989’da ülkeye yerleşen Bulgar mültecilerdir (Kirişçi, 2000:42).

14 Haziran 1934 Tarihli 2510 Sayılı İskan Kanunu’nun yerine 26 Eylül 2006’da yürürlüğe giren 5543 Sayılı İskan Kanunu’nun 1. maddesinde kanunun amacı yer almaktadır. Buna göre 1. madde:

“Bu Kanunun amacı; göçmenlerin, göçebelerin, yerleri kamulaştırılanlar ile millî güvenlik nedeniyle yapılacak iskân çalışmalarını, köylerde fiziksel yerleşimin düzenlenmesine ilişkin uygulamaya esas şartları ve alınacak tedbirleri, iskân edilenlerin hak ve yükümlülüklerini düzenlemektir” (www.mevzuat.adalet.gov.tr, 02.03.2009).

Kanunun 2. maddesi ise kanunun kapsamını içermektedir:

“Bu Kanun; yurt dışından gelen göçmenlerin, yerleri kamulaştırılanların, göçebelerin ve millî güvenlik nedeniyle yerlerinin değiştirilmesine karar verilenlerin iskânı ile köylerin toplulaştırılmasına ve fiziksel yerleşimin düzenlenmesine ilişkin uygulamaya esas alınacak tedbirlere dair hükümleri kapsar” (www.mevzuat.adalet.gov.tr, 02.03.2009).

Kanunda yer alan amaç ve kapsamla ilgili olan maddeler incelendiğinde, mülteci tanımına yer verilmediği anlaşılmaktadır. Bunun en büyük nedeni 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne taraf olan Türkiye’nin bir kez daha mültecilerle ilgili maddeleri içeren bir sözleşmeye gerek duymamasıdır (Odman, 2008:174).

3.3.2. Pasaport Kanunu

“Pasaport, kişiye bağlı bulunduğu devlet tarafından verilen ve ülkeden çıkmasına veya girmesine kanuni bir engelin bulunmadığını bildiren belgedir”(Çelikel ve Gelgel, 2005:75). 5682 Sayılı Pasaport Kanunu 15.07.1950 tarihinde kabul edilmiş, 24.07.1950’de resmi gazetede yayınlanmıştır. “Genel anlamda kanun Türkiye’ye giriş yapacak yabancı kişiler ile ilgili hükümler ve kamu güvenliği veya benzeri nedenlerle yabancıların sınır dışı edilmesi gibi konular açısından mültecileri ilgilendiren hususları içermektedir” (Kılıç, 03.03.2009).

Pasaport Kanunu’nun mültecilerle ilgili olan maddelerini incelediğimizde:

Kanunun 4. maddesinde; “Umumiyetle mültecilerin ve iskan hakkındaki mevzuat dışında olarak yurt tutmak maksadıyla gelen yabancıların, pasaportları olsun olmasın Türkiye’ye kabulleri İçişleri Bakanlığının kararına bağlıdır” hükmü yer almaktadır

(www.mevzuat.adalet.gov.tr, 03.03.2009). Yani mültecilerin pasaportları olsun veya olmasın İçişleri Bakanlığı kararı ile ülkeye kabul edilecekleri vurgulanmaktadır.

Kanunun 26 maddesinde; “Tabiiyetsizler (Haymatlozlar), Nansen pasaportu hamilleri, Seyahat belgeleri (Afidavit, Lese-pase ve Saire) ve benzeri vesika hamillerine, Türkiye için giriş vizesi verilmesi İçişleri Bakanlığının müsaadesine bağlıdır” hükmü yer almaktadır (www.mevzuat.adalet.gov.tr, 03.03.2009). Madde ile mülteciler için düzenlenen Nansen Pasaportu’nun da seyahat belgeleri gibi kabul edilebilir bir belge olduğu anlaşılmaktadır.

Türkiye’nin 1951 Cenevre Sözleşmesi’ni imzalamasıyla Pasaport Kanunu’nun mültecilerle ilgili olan maddelerinin yaptırım gücü kalmamıştır. Çünkü 1951 Cenevre Sözleşmesi kimlerin mülteci kabul edileceğinden, haklarına kadar mülteciler hakkında her şeyi detaylandırmıştır (Odman, 1995:173).

3.3.3. Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun

24.07.1950 tarihinde 7564 Sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun; Türkiye’ye girmesi kanunlarla yasak olmayan ve Pasaport Kanununun hükümlerine uygun şekilde gelen yabancıların hangi şartlar altında Türkiye’de ikamet ve seyahat edebileceklerini düzenlemektedir. Mültecilerin de yabancı olmalarından dolayı, kanun onları da kapsamaktadır.

Kanunun 17. maddesinde “Siyasi sebeplerle Türkiye’ye sığınan yabancılar ancak İçişleri Bakanlığınca müsaade olunacak yerlerde ikamet edebilirler” hükmü yer almaktadır (www.mevzuat.adalet.gov.tr, 04.03.2009). Madde sadece siyasi nedenler dolayısıyla ülkesini terk etmek zorunda kalan kişilerin ülkede ikamet etmelerine izin vermektedir. Oysaki mülteci tanımına baktığımızda bir insan sadece siyasi nedenlerden dolayı değil ırkı, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti nedeniyle de zulüm görme korkusuyla karşı karşıya kalmaktadır. Bu yüzden bu madde mültecilerin ülkeye kabul edilmesi konusunda kısıtlayıcı özelliğe sahiptir.

17. maddeye bağlı olarak 25. maddede; “17. ve 23. maddeler gereğince oturmaya mecbur kılındıkları yerlerden kaçanlar bir aydan iki seneye kadar hapis cezasıyla cezalandırılırlar” denmektedir (www.mevzuat.adalet.gov.tr, 04.03.2009).

Cumhuriyet'in kurulmasından 1990lı yıllara kadar Türkiye'ye sınır komşusu olan ülkelerde yaşayan Türk soydaşlar dış politika aracı olarak kullanılmış ve siyasi baskılara maruz kalmışlar, bunun sonucunda da göçler kaçınılmaz olmuştur. Meydana gelen göçlerle birlikte parçalanmış aileler ortaya çıkmıştır. Kanunda yer alan Ek madde 1, işte bu parçalanmış ailelerle ilgilidir. Madde şöyledir:

“Türkiye'nin sınır komşusu ülkelerde yaşamakta iken yurdumuza göç etmiş olan soydaşlarımızın, ailelerinin parçalanması suretiyle dış ülkelerde kalan usul veya fûrunun Türkiye'de ikamet ve seyahatlerine ilişkin gerekli düzenlemeleri yapmaya Bakanlar Kurulu yetkilidir” (www.mevzuat.adalet.gov.tr, 04.03.2009).

“Bu maddelerin dışında kanunun 19,20,21 ve 22.¹¹ maddeleri yabancıların genel güvenlik ve siyasi-idari icaplara aykırı sayılan kişilerin sınır dışı edilmesi ile ilgili hususlar mültecileri yakından ilgilendirmekte ve bununla ilgili kararlar sık sık yargı önüne gelebilmektedir” (Kılıç, 11.04.2008).

3.3.4. Türk Vatandaşlık Kanunu

403 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu'nda mültecilerle ilgili özel bir hüküm bulunmamaktadır. Fakat maruz kaldıkları zulüm neticesinde vatandaşı oldukları ülkeyi terk eden bu insanlar genellikle Türkiye'de yaşamak ve bunun sonucunda da Türk vatandaşı olmak istemektedirler.

¹¹ Madde 19 - İçişleri Bakanlığınca memlekette kalması umumi güvenliğe, siyasi ve idari icaplara aykırı sayılan yabancılar verilecek muayyen müddet zarfında Türkiye'den çıkmağa davet olunur. Bu müddetin sonunda Türkiye'yi terk etmeyenler sınır dışı edilebilirler.

Madde 20 - Usulüne uygun olarak Türkiye sınırlarına girmiş oldukları halde pasaportlarını zayi etmiş olan veya pasaportlarının hükmü kalmamış bulunan yabancılar, kendilerine ilgili makamlarca resmen ihtar vukubulduğu tarihten itibaren 15 gün içinde pasaport veya tabiiyet ilmhâberi almağa mecburdurlar.

Madde 21 - Bu kanunda derpiş edilen sınır dışı kararını almaya İçişleri Bakanlığı yetkilidir. İçişleri Bakanlığı, lüzum göreceği sınır ve sahil illerine memleketin umumi güvenlik ve nizamı noktasından derhal çıkarılmaları lazım gelen yabancıları istizan etmeden sınır dışı etmek yetkisini verebilir. Bu iller bu yetkiye göre işlem yaptıkları takdirde keyfiyeti mucip sebepleriyle birlikte İçişleri Bakanlığına bildirmeğe mecburdurlar. Tabiiyetsiz veya yabancı devlet tebaası olan çingenelerin ve Türk kültürüne bağlı olmayan yabancı göçebelerin sınır dışı edilmelerine İçişleri Bakanlığı salâhiyetlidir.

Madde 22 - Türkiye'den sınır dışı edilenler İçişleri Bakanlığının hususi müsaadesi alınmadıkça Türkiye'ye dönecekler, bunlardan ağır hapis cezasını müstelzim bir cürümden dolayı Türkiye'de mahkûm olmuş ve cezası çektilerle sınır dışı edilmiş olanlar bir daha Türkiye'ye giremezler; ancak İçişleri Bakanlığının müsaadesiyle durmadan transit geçmeleri caizdir. Sınır dışı edilenlerin yol masrafları kendilerine aittir. Bu masrafları ödemekten aciz olanların sevkleri Devletçe sağlanır.

1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 34. maddesinde:

“Taraflar devletler, mültecileri özümlemeyi ve vatandaşlığa almayı her türlü imkan ölçüsünde kolaylaştıracaklardır. Vatandaşlığa alma işlemlerini çabuklaştırmaya ve bu işlemlerin masraf ve resimlerini her türlü imkan ölçüsünde azaltmaya özel çaba göstereceklerdir” (www.unhcr.org.tr,17.04.2008).

hükümü yer almaktadır. Hüküm, anlaşmaya taraf olan devletlerden biri olan Türkiye’yi de bağlamaktadır. Buna göre taraflar devletler mültecilere vatandaşlık hakkı tanımalı ve onları mülteci konumundan kurtarmalıdır. Fakat bir kişinin vatandaşlığa alınması, vatandaşlığına kabul eden devlet açısından zor bir karar olacağından yine de vatandaşlık kazanımı konusunda nihai kararı devlet vermelidir. Devlet organlarına verilen bu hak; “Devlet, hatta uzun bir bekleme süresinden sonra bile vatandaşlığını ülkesinde yerleşmiş bir mülteciye vermeye zorlanamaz zira vatandaşlığa alınma vatandaşlığa kabul edilene, siyasal haklarda dahil olmak üzere bir seri imtiyazlar bahşeder” şeklinde belirtilmiştir (Altuğ, 1967:45).

Bir yabancı Türk vatandaş olabilmesi için genel şartlar kanunun 6. maddesinde¹² yer almaktadır. İstisnai şartlar ise 7. maddede¹³ belirtilmektedir. İstisnai şartlardan bir tanesi Türk soyundan olmaktır. Bu da Yunanistan, Bulgaristan gibi Türkiye’nin komşu ülkelerinde yaşayan ve Türkiye ile bozulan ilişkiler neticesinde mülteci konumuna düşen Türk nüfusun, Türk vatandaşlığına geçmesini daha kolay bir hale getirmiştir.

¹² Madde 6 - Aşağıdaki şartları taşıyan yabancılar Bakanlar Kurulu kararı ile Türk Vatandaşlığına alınabilirler.

Vatandaşlığa alınmasını isteyen kişi,

- a) Kendi millî kanununa, vatansız ise Türk Kanununa göre reşit olmalıdır.
- b) Müracaat tarihinden geriye doğru Türkiye’de 5 yıl ikamet etmiş olmalıdır.
- c) Türkiye’de yerleşmeye karar verdiğini davranışı ile teyit etmiş olmalıdır.
- ç) İyi ahlak sahibi olmalıdır.
- d) Genel sağlık bakımından tehlike teşkil eden hastalığı bulunmamalıdır.
- e) Yeteri kadar Türkçe konuşabilmelidir.

f) Türkiye’de kendisinin ve geçimi ile yükümlü olduğu kimselerin geçimini sağlayacak gelire veya mesleğe sahip olmalıdır. (www.hukuki.net, 05.01.2009)

¹³ Madde 7 - Aşağıdaki hallerde 6. maddenin (b) ve (c) bentlerindeki şartlar aranmaksızın yabancılar, istekleri üzerine, İçişleri Bakanlığının teklifi ve Bakanlar Kurulu kararıyla Türk vatandaşlığına alınabilirler.

- a) Türk vatandaşlığını herhangi bir şekilde kaybetmiş olanların sonradan doğmuş reşit çocukları,
- b) Bir Türk vatandaşı ile evli olanlarla, bunların reşit çocukları,
- c) Türk soyundan olanlarla, eşleri ve reşit çocukları,
- ç) Bir Türk vatandaşı ile evlenme kararıyla Türkiye’de yerleşmiş olanlar,
- d) Türkiye’ye sanayi tesisleri getiren sosyal, ekonomik alanlarda veya bilim, teknik veya sanat alanlarında olağanüstü hizmeti geçmiş veya hizmeti geçeceği düşünülen kimseler,
- e) Vatandaşlığa alınması Bakanlar Kurulunca zaruri görülenler. (www.hukuki.net, 05.01.2009)

Türk vatandaşlığı Kanuna göre vatandaşlık kazanımı soy bağı esası ile yani çocuğun anne veya babasının Türk olmasıyla elde edilir.¹⁴ Fakat istisnai bir durum olan vatansızlığın engellenmesi için Kanunun 4. maddesinde “Türkiye’de doğan ve vatandaşlığını ana ve babasından doğumla kazanamayan çocuklar doğumlarından başlayarak Türk vatandaşdırlar. Türkiye’de bulunmuş çocuklar, aksi sabit olmadıkça, Türkiye’de doğmuş sayılırlar” hükmü yer almaktadır (Doğan,2005:50). Buna göre, mülteci konumundaki ebeveynin vatandaşlığa ilişkin ulusal mevzuatı toprak esasına bağlıysa ve çocukları Türkiye’de doğduysa, çocukların vatansız kalmaması için Türk vatandaşı kabul edilir. Ancak mülteci konumundaki çocuğun Türkiye dışında doğması veya ebeveynin ulusal mevzuatının soybağı esasına dayanması neticesinde, çocuk Türk vatandaşı kabul edilmez (BMMYK, 2008:14).

3.3.5. Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar Ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik

Kısaca 1994 Yönetmeliği olarak anılan ‘Türkiye’ye İltica Eden Veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar Ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik’, 30 Kasım 1994’te 22127 Nolu Resmi Gazete’de yayınlanmıştır (www.hukuki.net, 05.04.2008). Yönetmelikte, uygulamada çıkan sorunlar yüzünden bir takım değişikliklere gidilmiştir. En son hali ise 27.01.2006 tarihli 9938 sayılı resmi gazetede yayınlanmıştır.

Körfez Krizi sonrasında yaklaşık 460.000 Iraklı mültecinin Türkiye’ye sığınması 1994 Yönetmelik’inin hazırlanmasında en büyük etken olmuştur (İçduygu ve Toktaş, 2005:57). Yönetmelik, yasal veya yasal olmayan yollardan Türkiye’ye sığınan veya iltica etmek için gelen yabancılar karşı alınacak tedbirleri, yapılacak işlemleri ve yabancıların tabi olacakları esasları kapsamaktadır.

¹⁴ Madde 1 - (Değişik: 13/2/1981 - 2383/1 md.)

Türkiye içinde veya dışında Türk babadan olan ya da Türk anadan doğan çocuklar doğumlarından başlayarak Türk vatandaşdırlar (www.hukuki.net, 05.01.2009).

Beş bölümden oluşan Yönetmelik'in ilk bölümünde amaç, kapsam ve tanımlar yer almaktadır. Tanımları içeren 3. maddede mülteci, sığınmacı, muharip yabancı ordu mensubu ve münferit yabancı kavramları açıklanmıştır. Mülteci kavramı ile sığınmacı kavramının arasındaki tek fark “Avrupa’da meydana gelen olaylar sebebiyle” ifadesidir. Bunun nedeni Türkiye’nin 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü’nü coğrafi çekince ile onaylamasıdır. Fakat maddede 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve Mültecilerin Hukuki Statüsüne ilişkin 31 Ocak 1967 tarihli Protokol ile diğer kanun, tüzük ve yönetmeliklerdeki tanımlar saklı kalmak üzere denilmesine rağmen mülteci kavramını bu sözleşmelerin dışında farklı bir ifade ile açıklanması anlam karmaşasına yol açmaktadır (Odman ,1995:182).

İkinci bölüm Türkiye'ye iltica eden veya başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye'den ikamet izni talep eden münferit yabancılara uygulanacak usul ve esasları içermektedir. Dördüncü maddeye göre Türkiye’ye yasal yollardan gelenler bulundukları valiliklere, yasal olmayan yollardan gelenler ise giriş yaptıkları yer valiliklerine gecikmeden başvurmaları gerekmektedir. Yönetmelik ilk yayınlandığında başvurma süresi 5 günken, 13.01.1999 tarihli 23582 sayılı resmi gazetede 10 güne çıkarılmış ve son olarak 2006 yılında gecikmeden başvurulması ifadesine yer verilerek süre zarfı uzatılmıştır. Sürenin uzatılmasının nedeni Jabari adlı İran vatandaşının konuyla ilgili olarak Türkiye hakkında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine dava açmasından ötürü, Mahkeme’nin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 3. ve 13.¹⁵ maddelerinin ihlal edildiği kararına vararak ve davacıyı haklı bulmasıdır (www.turkhukuksitesi.com, 07.03.2009). Ayrıca BMMYK tarafından mülteci olduğu kabul edilmiş yabancının belli bir süre zarfında Türk Makamları’na başvurmadı diye sınır dışı edilmesinin hata olduğu ve Yönetmelik’in 4. maddesinin Cenevre Sözleşmesi 31., 32. ve 33.¹⁶ maddeleri ile birlikte yorumlanması gerektiği Danıştay Onuncu Dairesi’nce onanmıştır (Kantarcıoğlu, 2004:77).

¹⁵ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

3. Madde:Hiç kimse işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya işlemlere tabi tutulamaz

13. Madde:Bu Sözleşme’de tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, ihlal fiili resmi görev yapan kimseler tarafından bu sıfatlarına dayanılarak yapılmış da olsa, ulusal bir makama etkili bir başvuru yapabilme hakkına sahiptir

¹⁶ Madde 31:

1. Taraf Devletler, hayatlarının veya özgürlüklerinin, 1. madde gösterilen şekilde tehdit altında bulunduğu bir ülkeden doğrudan gelerek izinsizce kendi topraklarına giren veya bu topraklarda bulunan mültecilere, gecikmeden yetkili makamlara başvurarak yasadışı girişlerinin veya bulunuşlarının

Yönetmelik'in beşinci, altıncı ve yedinci maddelerinde de değişikliklere gidilmiştir. Maddelerin son haline göre; Türkiye'ye iltica eden veya başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye'den ikamet izni talep eden münferit yabancıların mülakatlarını yapmak için bir personel görevlendirilir, karar verme makamı İçişleri Bakanlığı veya İçişleri Bakanlığı tarafından görevlendirilen valiliklerdir, yabancının karara itiraz etme süresi 15 gündür fakat gerekli görüldüğünde İçişleri Bakanlığı tarafından bu süre kısaltılabilir, itirazlar İçişleri Bakanlığı tarafından sonuçlandırılır, İçişleri Bakanlığı barınma, üçüncü ülkelere kabul, gönüllü geri dönüş, vize temini gibi hususlarda, diğer bakanlık, kurum ve kuruluşlar ile BMMYK gibi uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri ile işbirliğinde bulunabilir (www.hukuki.net, 05.04.2008).

Üçüncü bölüm sığınmak amacıyla topluca sınırlarımıza gelen yabancılara ve olabilecek nüfus hareketlerine karşı alınacak tedbirleri içermektedir. Madde 8' de Türkiye'nin uluslararası hukuktan kaynaklanan yükümlülükleri saklı kalmak koşuluyla nüfus hareketlerinin sınırda durdurulacağı ve sınırı geçmeleri engelleneceği hükmedilmektedir (www.hukuki.net, 05.04.2008). Maddede yer alan uluslararası hukuktan kaynaklanan yükümlülüklerin saklı kalması ifadesi sığınmacılarla ilgili yükümlülükleri olmayan

geçerli nedenlerini göstermeleri koşuluyla, yasadışı yollardan girişleri veya bulunuşlarından dolayı ceza vermeyeceklerdir.

2. Taraf Devletler, bu mültecilerin hareketlerine gerekli olanların dışında kısıtlama uygulamayacaklardır ve bu kısıtlamalar ancak, ülkedeki statüleri belirleninceye veya bir başka ülkeye kabulleri sağlanıncaya kadar uygulanacaktır. Taraf Devletler, bu mültecilerin diğer bir ülkeye kabullerini sağlamak için makul bir süre ve gerekli bütün kolaylıkları sağlarlar.

Madde 32 :

1. Taraf Devletler, ülkelerinde yasal olarak bulunan bir mülteciyi, ulusal güvenlik veya kamu düzeni ile ilgili sebepler dışında sınır dışı edemeyeceklerdir.

2. Böyle bir mültecinin sınır dışı edilmesi, ancak ilgili yasal sürece göre alınmış bir karara uygun olabilir. Zorunlu ulusal güvenlik nedenlerinin, aksine bir uygulamayı gerekli kıldığı haller dışında, mültecinin, durumunu açıklaması için delil sunmasına, temyiz etmesine, bu amaçla yetkili bir makamın ya da, yetkili makamın özel olarak atayacağı bir kişinin veya kişilerin önünde temsil edilmesine izin verilecektir.

3. Taraf Devletler bu gibi bir mülteciye, diğer bir ülkeye yasal olarak kabulünü sağlayabilmesi için makul bir süre tanıyacaklardır. Taraf Devletler, bu süre içinde, gerekli gördükleri işleriyle ilgili her hangi bir önlemi alma hakkını saklı tutarlar.

Madde 33

1. Hiçbir Taraf Devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tâbiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade etmeyecektir.

2. Bununla beraber, bulunduğu ülkenin güvenliği için tehlikeli sayılması yolunda ciddi sebepler bulunan veya özellikle ciddi bir adi suçtan dolayı kesinleşmiş bir hükümle mahkum olduğu için söz konusu ülkenin halkı açısından bir tehlike oluşturmaya devam eden bir mülteci, işbu hükümden yararlanmayı talep edemez

Türkiye'nin hukuksal değil de ancak siyasi anlamda bir takım yükümlülükleri olacağından anlam karmaşasına yol açmaktadır (Odman,1995:184).

Dördüncü bölüm sınırlarımıza topluca gelen veya sınırlarımızı topluca geçen mülteci ve sığınmacıların ülkemize kabul edilmeleri halinde yapılacak işlemler ve alınacak tedbirleri açıklamaktadır. “Üçüncü ve dördüncü bölümlere bakıldığında, Yönetmelik'in Orta Doğu'da meydana gelebilecek iç savaşlar veya iç karışıklıklar neticesinde oluşacak kitlesel nüfus hareketlerine yönelik olarak düzenlendiği izlenimi uyanmaktadır” (Odman,2008:188).

Bölümün 9. maddesinde silahtan arındırılan mültecilerin ve sığınmacıların kimlik tespitinin yapılacağı, 10. maddede devletin gözetimi altında olacakları, 11. madde de ise kalacakları kampların, Genelkurmay Başkanlığı ile koordineli olmak şartıyla İçişleri Bakanlığı'nca tespit edilecek yerlerde valilikler tarafından kurulacağı belirtilmektedir. Madde 12'de toplama bölgelerinde bulunan mülteci ve sığınmacılara kendi dillerinde mülakatları yapıldıktan sonra kimliklerinin saptanacağı ve örf,adetlerine uygun olarak yerleştirilecekleri hükmedilmiştir. Bu maddelerin dışında diğer önemli madde ise 23. maddedir. Buna göre mülteci ve sığınmacıların vergi, harç gibi yaptırımlardan muafiyetleri ile ilgili hususlar mevzuata tabidir (www.hukuki.net, 05.04.2008). Fakat bu konuda mülteci konumunda bulunanlar için hiçbir düzenleme bulunmadığı gibi çalışmaları yasak olan bu insanlardan aylık 275 TL vergi istenmektedir. Sosyal yardımlaşma fonundan yararlanmaları için de bu vergiyi ödemeleri gerekmektedir (Başaran, 11.01.2009).

Beşinci bölüm Türkiye'ye iltica eden veya başka bir ülkeye iltica etmek üzere ikamet izni talep eden münferit yabancılar ile sınırlarımızı topluca geçen mülteci ve sığınmacılara uygulanacak ortak hükümleri kapsamaktadır. 26. maddede iade edilmeleri, 27. maddede çalışma ve öğrenim hakları, 28. maddede ikamet izinlerinin uzatılmaması, 29. maddede milli emniyeti ve kamu düzenini bozanların sınırdışı edilmesi, 30. madde ise geçici olarak görevlendirilecek personelle ilgili hükümler yer almaktadır (www.hukuki.net, 05.04.2008).

3.4. Türkiye-AB İlişkilerinde Mülteci Sorununa Yön Veren İltica Ve Göç Alanındaki AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı
Mülteci Sorununun Türkiye'deki Tarihsel Süreci başlığı altında incelediğimiz üzere,

Türkiye kuruluşundan günümüze mülteci sorunuyla hep karşı karşıya kalmaktadır. Var olan yasal düzenlemelerin tatmin edici olmaması ve AB'ne tam üyeliğin amaçlanması konuyu daha da hassas bir hale getirmektedir.

Bu bağlamda, iltica konusunda Türkiye-AB ilişkilerinde etkili olacak İltica Ve Göç Alanındaki AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı hazırlanmıştır. Çalışmada Ulusal Eylem Planı, Ulusal Eylem Planı Öncesinde Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerinde Mülteci Sorunu ve İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı olarak incelenmektedir.

3.4.1. Ulusal Eylem Planı Öncesinde Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerinde Mülteci Sorunu

Mülteci sorunu AB'nin Adalet ve İçişleri Alanında İşbirliği kapsamında yer alan önemli konulardan bir tanesidir. 1999 tarihli Helsinki Zirvesi'nde AB'ne aday ülke olması ve coğrafi konumu neticesinde mülteciler için geçiş ve ikamet bölgesi olarak görülmesi, AB'nin konuyla ilgili olarak Türkiye için yeni politikalar üretmesine neden olmuştur. Oluşturulan bu politikalar Katılım Ortaklığı Belgeleri ve ortak çalışma programlarına yansımıştır.

'AB, iltica, göç ve dış sınırlar konularında üye devletler ve aday ülkeler arasında mevcut işbirliğinin genişletilmesi ve güçlendirilmesine yönelik olarak 1998–2002 yıllarını kapsayan Odysseus Programı'nı hazırlamıştır'(Ülger, 2006:99). AB bütçesinden 12 milyon Euro ayrılarak düzenlenen Odysseus Programı kapsamında aday ülke yetkililerine sığınma, göç ve sınır uygulamaları konularında eğitim verilmiş ve değişim programları gerçekleştirilmiştir (İstanbul Barosu Yayın Kurulu, 2004:218-219).

Türkiye İçin Katılım Ortaklığı 2001 Belgesi'nde Adalet ve İçişleri başlığı altında orta vadede yasa dışı göçün önlenmesi için, göç konusundaki AB müktesebatının uygulanması, ayrıca iltica konusundaki 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesine konulan coğrafi çekincenin kaldırılması ve mülteciler için konaklama yerlerinin ve sosyal desteğin sağlanması gerektiği vurgulanmıştır. (www.belgenet.com, 11.03.2009)

Hazırlanan Odysseus Programı ve Katılım Ortaklığı Belgesi'nin neticesinde Türkiye, göç ve iltica konusunda AB mevzuatına uyum sağlayabilmek için Özel Görev Gücü'nü oluşturmuştur. Özel Görev Gücü çalışmalarının sonucunda üç tane Strateji Belgesi

sunmuştur. Bunlar Türkiye’de Dış Sınırların Korunmasına İlişkin Strateji Belgesi, Türkiye’nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecinde İltica Alanında Yapılması Öngörülen Çalışmalara İlişkin Strateji Belgesi ve Türkiye’de Göç Yönetimi Eylem Planına Katkı Sağlayacak Strateji Belgesi’dir (BMMYK ve TC İçişleri Bakanlığı, 2005:6-7).

Dış Sınırların Korunmasına İlişkin Strateji Belgesi ile İçişleri Bakanlığına bağlı olarak sınırların kontrolünü sağlamak için konusunda uzman kolluk gücü oluşturulması amaçlanmıştır. Türkiye’nin sınır kontrolünü sağlaması açısından AB’nin mali desteği ile yeni reformlar yapmasına, eğitim ve altyapı konularında gelişimin hızlandırılmasına yönelik olarak Fransa-İngiltere Konsorsiyumu ile “Türkiye’nin Entegre Sınır Yönetimi Stratejisinin Uygulanmasına Destek Sağlamak Amacıyla Eylem Planı Geliştirilmesi” isimli eşleştirme projesine 19 Temmuz 2004 tarihinde başlanmıştır (www.arem.gov.tr, 17.03.2009).

14 Nisan 2003’te AB Konseyi tarafından Türkiye için yeni bir Katılım Ortaklığı Belgesi hazırlanmıştır. Belge’ye göre; orta vadede Türkiye’nin, 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne getirdiği coğrafi çekinceyi kaldırması dahil olmak iltica alanında AB müktesebatı ile uyumun sağlanması ve sığınmacılar, mülteciler için barınma imkanları konularına tekrar değinilmiş ayrıca yapılan başvuruların değerlendirilmesi aşamasındaki sistemin güçlendirilmesi istenmiştir (www.tsrbsb.org.tr, 18.03.2009). 2003 yılı Katılım Ortaklığı Belgesi’ne yönelik olarak Türkiye 24 Temmuz 2003 tarihli 25178 sayılı Resmi Gazete’de Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin 2003 yılı Ulusal Programı’nı yayınlamıştır. Ulusal Program’da AB mevzuatına uyum çerçevesinde mülteciler için konaklama ve sosyal destek mekanizmalarının ve iltica alanındaki teknik ve idari kapasitenin geliştirilmeye devam edeceği vurgulanmıştır. Ayrıca, eğer AB ülkeleri maddi olarak yardım etmeyi kabul ederlerse, Türkiye’ye doğudan gelecek bir mülteci akımını teşvik etmeyecek şekilde coğrafi sınırlamanın kaldırılması konusunda gerekli mevzuat ve altyapı değişikliklerini gerçekleştireceğini taahhüt etmiştir (www.abgs.gov.tr, 20.03.2009).

Türkiye’nin İltica-Göç Stratejisinin Belirlenmesi ve Buna Yönelik Aksiyon Planı Projesi olarak adlandırılan TR02-JH-03 İltica- Göç Twinning Projesi 2004 tarihinde uygulanmaya başlamıştır. Danimarka, İngiltere ve Türkiye arasında imzalanan eşleştirme projesi için 807.000 Euro değerinde bütçe ayrılmıştır (www.arem.gov.tr,

17.03.2009). Proje ile Türkiye'nin iltica ve göç konularında AB mevzuatı ile uyumlu hareket etmesi hedeflenmiştir. Uygulanan Proje sonucunda AB'nin iltica ve göç konularındaki tavsiyeleriyle ilgili olarak hazırlanacak Eylem Planı için İltica-Göç Eylem Planı Görev Gücü oluşturulmuştur. Kurulan Görev Gücü çalışmalarının sonucunda Türkiye'nin iltica, göç ve yabancılara ilişkin mevzuatının AB müktesebatı ile uyumlu hale gelmesini sağlayacak olan İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı'nı hazırlamıştır (BMMYK ve TC İçişleri Bakanlığı, 2005:7).

3.4.2. İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı

Görev Gücü tarafından hazırlanan İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı Başbakan'ın imzası ile 25.03.2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ulusal Eylem Planı, Türkiye'nin sahip olduğu iltica ve göç konularıyla ilgili mevzuatın ve alt yapının geliştirilmesi için gereken yasal düzenlemeleri ve alınması gereken önlemleri içermektedir.

Hazırlık aşamasında mülteci hakları ile ilgili çalışan sivil toplum kuruluşlarının ve akademisyenlerin yardımlarının alınmaması eleştiri konularından bir tanesidir (www.amnesty.org.tr, 09.02.2009). Ayrıca kuruluşundan itibaren bulunduğu coğrafi konumu neticesine pek çok mültecinin geçiş veya sığınma ülkesi olarak gördüğü Türkiye için geç kalınmış bir plandır.

Çalışmada, mülteci sorununa ilişkin hususlarda Ulusal Eylem Planı kapsamında öngörülen düzenlemeler ve gerçekleşen değişiklikler konu başlıkları altında incelenmektedir (Güner, 14.02.2009).

3.4.2.1. Sığınma ve Göç Kurumu

Planda iltica alanında AB müktesebatına uyumun sağlanmasına yönelik olarak Sığınma ve Göç Kurumu'nun oluşturulması için kurumsal yapılanmaya gidilmesi gerektiği vurgulanmıştır (BMMYK ve TC İçişleri Bakanlığı, 2005:32).

Sığınma ve Göç Kurumu, Türkiye'nin taraf olduğu sözleşmeler çerçevesinde iltica edenler hakkında işlemleri yürütecek, mültecilerin toplumla uyum sağlamalarına ilişkin yeni politikalar oluşturacak, ikamet ve benzeri statülerini belirleyecek, konuyla ilgili verileri toplayıp, değerlendirerek sahip olduğu bilgileri AB ile paylaşacaktır. Ayrıca insan ticareti ile mücadelede kurumlar arasında bütünlüğü sağlamak için uzmanlardan

oluşan ‘Değerlendirme Kurulu’ oluşturulacaktır (BMMYK ve TC İçişleri Bakanlığı, 2005:32-33).

Söz konusu kurum ve kuruluşlarda görev alacak personelin eğitilmesi için İçişleri Bakanlığı bünyesinde Eğitim Akademisi’nin kurulması planlanmıştır. Personele verilecek eğitimlerin Entegre Sınır Yönetimi Eşleştirme Projesiyle uyum içerisinde olması ve görevlilerin yasal mevzuatları ve düzenlemeleri, insan haklarını, uluslar arası hukuku, AB müktesebatını bilmesi amaçlanmıştır (BMMYK ve TC İçişleri Bakanlığı, 2005:34-35). Fakat Plan, istihdam edilecek personelin sivillerden oluşup oluşmayacağı hakkında her hangi bir detay içermemektedir. AB görev alacak personelin sivillerden oluşmasını istemekte ancak polisin bu konuda daha deneyimli olmasından dolayı işlemleri onların sürdürmesi gerektiği üstünde durulmaktadır (www.abhaber.com, 20.03.2009).

3.4.2.2. İltica Usulleri

Ulusal Eylem Planı’nda Türkiye’ye iltica eden kişilerin ülkeye kabulünde uygulanacak usuller iltica usulleri başlığı altında açıklanmıştır. Başlığın içeriği, 1994 Yönetmeliği’nden çok da farklı olmasa da Plan’da yer alan bazı hükümler Yönetmelik’teki bazı maddelerin değiştirilmesinde rol oynamıştır.

Bu çerçevede, sığınmacının sığınma başvurusu yapmada gecikmiş olması nedeniyle iltica hakkının elinden alınamayacağı vurgulanmıştır (BMMYK ve TC İçişleri Bakanlığı, 2005:36). 1994 Yönetmelik’inde 10 gün olarak geçen başvuru süre 2006 yılında yapılan değişiklik ile ‘gecikmeden müracaat’ şeklinde değiştirilmiştir.

1994 Yönetmelik’inden farklı olarak yasal yollarla gelen sığınmacılar başvurularını, İl Valiliklerinin yanı sıra Yabancı Şube Müdürlüklerine, yasal olmayan şekilde ülkeye giriş yapmış sığınmacılar ise ülkeye giriş yaptıkları Valilikler’in yanı sıra Yabancılar Şube Müdürlüklerine veya bağlı bulundukları bölge merkezlerine sunmaları planlanmıştır (BMMYK ve TC İçişleri Bakanlığı, 2005:36). Şu an uygulamada Yabancılar Şube Müdürlükleri’ne başvuran sığınmacıların statüleri belli olana kadar uydu kentlere yerleştirilmekte, hiçbir ön görüşme yapılmamakta ve sığınmacıların durumunun belirlenmesi gibi görevler Valiliklerce yapılmaktadır (www.multeci.net, 20.03.2009).

Ulusal Eylem Planı'nda sığınmacıların başvuru süreçlerini, hak ve sorumluluklarını anlatan çok dilli broşürlerin basılması ve güncellenmesi görevleri BMMYK ve İçişleri Bakanlığı'na verilmiştir. İçişleri Bakanlığına bağlı olan Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından Türkiye'deki İltica/Sığınma Başvuru Sahipleri İçin Temel Bilgiler Broşürü başlığı altındaki broşürde Türkiye'ye sığınan kişilerin başvurabilecekleri makamlar, yararlanacakları haklar ve uymaları gereken konularla ilgili bilgiler yer almaktadır (yabancilar.iem.gov.tr,19.03.2009). Bunun dışında Helsinki Yurttaşlar Derneği Tarafından pek çok dilde hazırlanmış broşürler de bulunmaktadır (HYD Broşürü, 2008).

Türk Mevzuatında yer almamasından dolayı farklı uygulamalara sahne olan değişik ikamet izinleri neticesinde Avrupa dışından gelen sığınmacılar için Ek Koruma veya Tolere Edilen Yabancılar statüsü altında bazı haklar verilmesi amaçlanmıştır. Bu statülerin 2012 yılında çıkarılması amaçlanan İltica Yasası'nda yer alması planlanmıştır (BMMYK ve TC İçişleri Bakanlığı, 2005:39).

Ulusal Eylem Planında kimliği veya belgesi olmayan başvuru sahiplerinin cezalandırılmaması gerektiği vurgulanmıştır (BMMYK ve TC İçişleri Bakanlığı, 2005:36). Uygulamada pasaportsuz olarak Türkiye'ye giriş yapan sığınmacılar cezalandırılmamakta sadece kimlik bilgileri hakkında bir öngörüşme yapılarak konuyla ilgili formların doldurulması sağlanmaktadır (yabancilar.iem.gov.tr, 19.03.2009).

Sığınmacıların mülakatlarının nitelikli tercümanlar tarafından oluşturulacak bir tercüman grubu tarafından yapılması Ulusal Eylem Planı'nda yer almaktadır (BMMYK ve TC İçişleri Bakanlığı,2005:37). Henüz tercüman grubu oluşturulmamış mülakatlar yetkili makamlar tarafından yapılmaktadır. Fakat mülakat esnasında sığınmacı tercümanla anlaşamadığı durumda bunu yetkililere bildirme hakkını sahiptir (yabancilar.iem.gov.tr,19.03.2009).

Ulusal Eylem Planına göre, iltica talebinde bulunan hassas grupların (Çocukların, kadınların, yaşlıların oluşturduğu) başvuruları hızlandırılmış usulle incelenmeli ve daha özel nitelikli bir takip süreci izlenmelidir. Ayrıca Türkiye tarafından reddedilen iltica talepleriyle ilgili itiraz prosedürü tüm kişilere açık olmalıdır. İtiraz sahibinin kendisini temsil edecek yasal temsilcilere erişimi, ödeme gücü olmayan kişilerin ücretsiz olarak hukuki danışmanlıklardan yararlanması sağlanmalıdır. İlticaya ilişkin iptal davaları hızlandırılmış usul ile görülmeli, iltica konularında temyiz başvuruları ile ilgilenen

hakimler grubu oluşturulmalıdır (BMMYK ve TC İçişleri Bakanlığı, 2005:37-38). Uygulamada, iltica talebi reddedilen kişi 15 gün içinde İdare Mahkemesine başvurarak yürütmeyi durdurma hakkına sahiptir. İdare Mahkemesi yapılan itirazı en fazla 60 gün içerisinde karara bağlamakla yükümlüdür. İdare Mahkemesinden de olumsuz yanıt alan sığınmacı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvurabilmekte ayrıca barolardan ücretsiz adli yardım alabilmektedir (www.multeci.net, 20.03.2009).

3.4.2.3. Sınırdışı İşlemleri

Türkiye'nin taraf olduğu 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 33. maddesinde ilticada bulunan kişilerin geri gönderilmemesi gerektiği vurgulanmıştır. Fakat Türkiye Avrupa dışından gelen sığınmacıların mülteci haklarından yararlanmasına izin vermemekte ve sınır dışı etmektedir. Uygulamadaki bu hata da Sivil Toplum Kuruluşlarının tepkisini çekmektedir.

Ulusal Eylem Planı'nda geri göndermeme ilkesi konusunda uluslararası standartlar çerçevesinde hareket edilmesi ve bu uygulamanın yaygınlaştırılması planlanmıştır. Ayrıca sınır dışı işlemleri ile ilgili olarak 5682 sayılı Pasaport Kanunu, 5683 sayılı Yabancılar Kanunu ve diğer ilgili mevzuatta konuyla ilgili olarak değişikliklere gidilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Yabancıların aile bütünlüğü, yaş ve sağlık durumu, Türkiye'de neden ikamet ettiği ve son olarak sınır dışı edilince hangi ülkede yaşamını devam ettirecekse o ülkenin insan haklarına yaklaşımı göz önünde bulundurularak sınır dışı işlemleri başlatılacağı vurgulanmıştır. BMMYK, Avrupa Komisyonu, Üye Devletlerle hazırlanan ortak proje ışığında kurulacak olan geri gönderme merkezleri geri dönüşleri yapılacak olan yabancıların işlemleri sonuçlanıncaya kadar geçen sürede barınacakları yer olarak işlev görmesi planlanmıştır. Ülkeler arasında geri kabul anlaşmalarının imzalanması amaçlanmış, ülkeden sınır dışı edilmiş olan yabancılar için de kimlik tespitlerine ve ülkeye yeniden girişlerinin engellenmesine yönelik parmak izi sorgulama sistemi geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır (BMMYK ve TC İçişleri Bakanlığı, 2005:35-45).

STK'ların görüşüne göre geri göndermeme ilkesi ile ilgili olarak Türkiye'deki yaptırımlar konusunda henüz bir ilerleme kaydedilmemiştir. Bunun sebebi de Türkiye'nin Cenevre Sözleşmesini coğrafi kısıtlama ile imzalamasıdır. Örneğin 22

Özbek mülteci BMMYK tarafından mülteci olarak kabul edilmelerine rağmen sınır dışı edilmişlerdir (www.ihop.org.tr, 01.04.2009).

5682 sayılı Pasaport Kanunu ve 5683 sayılı Yabancılar Kanununda iltica işlemleriyle ilgili madde değişikliklerine gidilmemiştir. Fakat 1994 Yönetmelik’inde diğer bölümlerde açıklandığı gibi bir takım iyileştirmeler sağlanmıştır.

Geri gönderme merkezi kurulması için Kasım 2008’de Mülteciler ve Sığınmacılar için Kabul, Tarama ve Barınma, Yasadışı Göçmenler için Geri Gönderme Merkezleri Kurulması Projesi’nin çalışmaları başlatılmıştır. Projede Mülteciler ve Sığınmacılar için 7 Kabul, Tarama ve Barınma Merkezi ile Yasadışı Göçmenler için 2 Geri Gönderme Merkezi kurulması öngörülmüştür (www.deleew.com.tr, 01.04.2009).

2003 yılından itibaren, AB EURODAC Projesi ile iltica talebinde bulunanların parmak izlerinden oluşan bir veri tabanı oluşturmuştur. Böylece karşılaştırılan parmak izleri sayesinde iltica talep eden kişinin daha önce başka bir ülkeye de aynı talepte bulunup bulunmadığı ortaya çıkmaktadır (www.cagipolisi.com.tr, 02.04.2009). Türkiye uygulamada, iltica talebinde bulunan kişinin parmak izlerini almakta ve EURODAC Projesi altında kişinin AFIS (Avrupa Otomatik Parmak İzi Tanımlama Sistemi) sorgulamasını yapmaktadır. Böylece kişinin daha önce iltica talebinde bulunup bulunmadığı ortaya çıkmaktadır (www.multeci.net , 05.04.2009).

3.4.2.4. Entegrasyon ve Fon Kaynaklarının Sağlanması

İltica talebinde bulunan ve mülteci statüsüne sahip olan kişilerin Türkiye’ye uyum sorununu çözmek için BMMYK, Türk Kızılayı ve STK’lar gibi ulusal ve uluslar arası kuruluşlardan destek alınarak entegrasyon faaliyetlerinin yürütüleceği Ulusal Eylem Planında ifade edilmiştir. Faaliyetler gerçekleştirilirken, devlet bütçesinden veya iş birliği içerisinde bulunan uluslararası resmi kuruluşlardan mali destek alınacaktır (BMMYK ve TC İçişleri Bakanlığı, 2005: 41-42).

Dil insanların birbirleriyle iletişim kurmalarını sağlayan bir araçtır. Bu yüzden sığınmacıların ve mültecilerin Türkiye’de bulundukları süre zarfında eğitim ve sosyal olanaklardan tam anlamıyla faydalanabilmeleri için Türkçe öğrenmeleri şarttır. Ulusal Eylem Plan’ında STK’ların ve üniversitelerin desteği ile Türkçe dil kursları düzenlenerek sorunun çözüleceği vurgulanmıştır. Zorunlu eğitim dönemindeki

sığınmacı ve mülteci çocukların eğitilmesi için gerekli tedbirlerin alınacağı ve Türkçe dil eğitiminden sonra telafi projesi adı altında öğrencilerin yaşlarına uygun sınıflarda eğitim görmelerinin sağlanacağı ifade edilmiştir (BMMYK ve TC İçişleri Bakanlığı, 2005:42-43). Uygulamada ilköğretim çağındaki mülteci ve sığınmacı çocuklar eğitim kurumlarına yasal temsilcileri ile kayıt yaptıрма hakkına sahiptirler. İlköğretim çağını geçmiş olanlar ise ikametgah tezkereleri ile kayıt yaptırmaktadırlar. Mili Eğitim Bakanlığı'na bağlı yetişkinler için açılan kurslara ise sadece mülteci ve uyruksuz olan kişiler katılabilmektedir. Sığınmacıların kayıt yaptıрма izinleri mülkü amire bağlıdır (www.hyd.org.tr, 21.07.2008). Milli Eğitim Bakanlığı'nın dışında STK'lar da Türkçe Dil kursları vererek bu amacın gerçekleşmesinde katkıda bulunmaktadır (www.umudadogru.com, 02.04.2009).

İltica talebinde bulunan kişinin eğer Türk toplumu ile uyum içerisinde yaşama isteği de varsa kültürel yaşamla çatışma içerisinde olmaması için mali açıdan yeterli düzeyde olması şarttır. Ulusal Eylem Planı'nda mültecilerin ve sığınmacıların mali açıdan zorluk yaşamamaları için bir bütçe oluşturulacağı ifade edilmiştir. Oluşturulacak olan bütçe uluslararası kuruluşların ve STK'ların yardımları ile tespit edilecek fon kaynaklarından beslenecektir (BMMYK ve TC İçişleri Bakanlığı, 2005:44-46).

3.4.2.5. Coğrafi Sınırlamanın Kaldırılması

Türkiye 1980 sonrasında bulunduğu konumundan dolayı toplu nüfus hareketlerine maruz kalmıştır. Yaşanan deneyimlerden de Türkiye'nin Cenevre Sözleşmesi'ne koyduğu coğrafi çekince ne kadar haklı olduğu bir kez daha anlaşılmıştır. Fakat Türkiye ile AB arasındaki katılım ortaklığı müzakerelerinde Türkiye'nin koyduğu coğrafi çekince her zaman eleştiri konusu olmaktadır.

Bu bağlamda, Ulusal Eylem Planı'nda coğrafi sınırlamanın ancak Türkiye'ye yönelik olan iltica taleplerinin artışına neden olmadan hazırlanacak mevzuatlar ve Türkiye'nin karşı karşıya kalacağı mülteci akınlarının yol açacağı maddi sıkıntıların AB tarafından karşılanmasıyla kaldırılabilceği vurgulanmıştır (BMMYK ve TC İçişleri Bakanlığı, 2005: 47).

Türkiye konuyla ilgili maddi açıdan destek istemekte son derece haklıdır. Çünkü toplu nüfus hareketlerinde yarım milyonu bulan mültecinin ülkeye kabul edilmesiyle ortaya

altından kalkılamayacak bir külfet çıkmaktadır. Bu korkunun yanı sıra son günlerde AB ülkelerinin göç ve iltica politikaları hususunda sert tedbirler alması ve henüz ortak bir Avrupa İltica ve Göç Sistemi oluşturulamaması coğrafi çekincenin kaldırılması konusunda AB'nin daha anlayışlı davranması gerekmektedir (BMMYK ve TC İçişleri Bakanlığı, 2005: 48).

Uygulamada henüz Türkiye ortaya koyduğu coğrafi çekinceyi kaldırmamıştır. Bunun nedeni de yukarıda açıklandığı gibi maddi açıdan ülkeyi zorlayacak olan mülteci akınlarıdır. Ayrıca doğudan gelecek olan toplu nüfus hareketlerinde sorun sadece maddi açıdan değil sosyal açıdan da büyük olacaktır.

Bugün ortak iltica politikaları ile ilgili AB ülkelerinden İtalya ve Yunanistan' a baktığımızda sığınma statüsüyle başvuran kişilerin önce gözaltına alındığını sonra sınır dışı edildiklerini görürüz. BM Yüksek Komiseri Antonio Guterres AB iltica politikalarını eleştirmekte ve mültecilerin Avrupa'ya sığınmaları konusunda engellerin oluşturulduğunu vurgulamaktadır (www.dw-world.de, 10.04.2009). AB'nin mülteciler konusundaki bu uygulamalarından sonra Türkiye'ye coğrafi çekince konusunda baskı yapması adaletli bir davranış gibi gözükmemektedir.

SONUÇ

Yüzyıllar boyunca insanlar sahip oldukları ırk, din, milliyet gibi nedenlerden ötürü gördükleri baskı ve zulme dayanamamış ve yaşadıkları toprakları terk ederek mülteci konumuna düşmüşlerdir. Bugün dünyada yaşanan iç çatışmalar ve savaşlar neticesinde 2007 itibari ile 16 milyon kişi mülteci statüsündedir. Bu kadar ciddi rakamlara ulaşmış olan mülteci sayısı dünyayı etkilediği gibi AB ve Türkiye ilişkilerini de etkilemektedir.

AB Müktesebatı'nın Adalet ve İçişleri Alanında İşbirliği başlığı altında yer alan sığınma konusu her ne kadar ortak bir sığınma politikasına sahip olmasa da, AB'nin bu konuya önem verdiğinin ispatıdır. AB konuya önem vermektedir çünkü, binlerce mülteci refah seviyesi yüksek olan AB ülkelerinde yaşamlarının geri kalanını huzur içinde geçirmek için Birlik'e kaçak olarak ya da Birlik dışı bir ülkeden sığınma talebinde bulunarak giriş yapmaya çalışmaktadır. İşte Türkiye, mülteciler ve sığınmacılar için AB'ne sığınma talebinde bulunulacak ülke olarak görülmektedir. Ayrıca son zamanlarda Türkiye'ye yerleşen mülteci ve sığınmacı oranındaki artıştan da anlaşıldığı üzere AB ülkeleri gibi barınılacak ülke olarak da görülmektedir.

Kuruluşundan itibaren Türkiye'nin sahip olduğu coğrafi konum akademisyenler tarafından her zaman Türkiye için büyük bir şans olarak nitelendirilmiştir. Fakat bir konu her zaman atlanmıştır. O da mülteci sorunudur. Sahip olunan coğrafi konum mülteci üreten sorunlu bölgelerin tam ortasında, mülteci sorununa çözüm bulacağı inanılan AB'nin sınırındadır. Bu da 75 milyon vatandaşına bakmak zorunda olan Türkiye'nin ayrıca 2009 Şubat rakamlarıyla 7162 sığınmacı ve 11222 mülteciye de bakmak zorunda kaldığı anlamına geliyor. Tabii ki bugünkü rakamlar 1990lı yıllarla karşılaştırıldığında daha iyimserdir. Fakat sonuç olarak Türkiye Osmanlı Dönemi'nden başlayıp günümüze uzanan süreçte her zaman mülteci sorunu ile karşı karşıya kalmış ve konuya duyarsız kalamamıştır.

Türkiye artık AB ülkelerinden biri haline gelmek istemektedir. Fakat Birlik, Katılım Ortaklığı Belgelerinde iltica konusuna yer vererek, eğer Türkiye AB ülkesi olmak istiyorsa önce mülteci sorununu çözmeli mesajını vermektedir. Bunu dikkate alan Türkiye 1994 Yönetmeliği'nde iyileştirmelere gitmiş, İltica ve Göç Alanındaki AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı'nı açıklamış ve son olarak Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den

İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Genelge'yi sunmuştur. Genelge 1994 Yönetmeliği çerçevesinde, Türkiye dâhilinde sığınma başvurusunda bulunan yabancı uyruklu ya da vatansız kişilere uygulanacak usul ve esasları içermektedir (www.multeci.net,05.04.2009).

Türkiye, 2001 ve 2003 Yılı Ulusal Programlar'ında yer verdiği iltica konusuna 2008 Yılı Ulusal Programı'nda da yer vermektedir. Adalet, Özgürlük ve Güvenlik başlığı altında 2010 yılına kadar İçişleri Bakanlığı'na bağlı yeni bir göç ve iltica biriminin tesis edileceği; iltica, göç ve yabancılar hususundaki Türk mevzuatının mevcut coğrafi kısıtlamanın korunması suretiyle AB müktesebatı ile uyumlu hale getirileceği; 2011 yılına kadar İçişleri Bakanlığı'na bağlı bir iltica ve göç biriminin kurulması, bu alanda çalışacak personele uzmanlık statüsü kazandırılması ve istihdam edilmesi; toplu nüfus hareketlerinin takibi ve değerlendirilmesi amacıyla iltica ve göç biriminin idari kapasitesinin artırılması; iltica ve göç birimi binasının tesisinin kurulması planlanmıştır. Ayrıca 10 yıl içerisinde iltica sistemi içindeki ilk aşama kararlar için itirazları değerlendirme kurulu oluşturulması, 11 yıl içerisinde ise Dublin Sözleşmesi'nin uygulanabilmesi için parmak izi veri tabanının oluşturulması amaçlanmıştır. Gerçekleştirilmesi planlanan konu başlıkları için AB mali kaynakları dışında ulusal bütçeden de pay ayrılmıştır (www.abgs.gov.tr,11.04.2009).

Sonuç olarak mülteci sorunu Türkiye AB ilişkilerinde büyük bir öneme sahiptir. Türkiye'nin konuyla ilgili yaptığı çalışmaları incelediğimizde bunu daha da iyi anlamaktayız. Her ne kadar coğrafi kısıtlamanın kaldırılması konusuna sıcak bakmasa da Türkiye, mülteci ve sığınmacı konumundaki insanlara elinden geldiğince yardım etmekte ve yardım etmeye devam edecektir.

KAYNAKÇA

- AB Ortak Göç Politikası Arıyor, <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,4129771,00.html>, 10.04.2009.
- AKKAYAN, Taylan (1979), *Göç ve Değişme*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- ALTINIŞIK, Çiğdem ve Mehmet Şahin Yıldırım (2002), *Mülteci Haklarının Korunması*, Ankara Barosu Yayınları, Ankara.
- ALTUĞ, Yılmaz (1967), *Devletler Hususi Hukuku Bakımından Mülteciler*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- ARSLANTAŞ, Selma (2002), “Olası Savaş Olası Kriz”, <http://ilef.ankara.edu.tr/gorunum/yazi.php?yad=1694>, 20.02.2009.
- ATALAY, İ. Orkun (2008), “Türkiye'nin Mülteci ve Sığınmacı Politikası ve AB'nin Talepleri”, http://www.ufukotesi.com/yazigoster.asp?yazi_no=20060974, 15.02.2009.
- ATAMAN, Senar (?), “Türkiye'nin İltica Politikası” http://www.multeci.net/t_iltica_1.htm, 21.02.2009.
- Avrupa Birliği Bağlamında Yasadışı Göçle Mücadele-Ocak, 2006 http://www.arem.gov.tr/rapor/bilgi/AB_yasadisi_goc.htm, 17.03.2009.
- Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin 2003 Yılı Ulusal Programı http://www.abgs.gov.tr/files/UlusalProgram/UlusalProgram_2003/Tr/pdf/IV-24.pdf, 20.03.2008.
- Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin 2008 Yılı Ulusal Programı <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=42260&l=1>, 11.04.2009.
- Avrupa Sosyal Şartı, <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhak/pdf01/391-410.pdf>, 21.07.2008.

AYDIN, Güliden (2008), “Mültecilerin Transit Salonu Kayseri”, Hürriyet, 23 Şubat, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=8247347&tarikh=2008-02-23>, 23.02.2009.

Balkan Savaşlarından Günümüze Kadar Kosova’da Yaşayan Türklerin Toplumsal, Ekonomik,Kültür-Eğitim Durumu ve Göçler, http://www.kultur.gov.tr/TR/Tempdosyalar/109871__balkansavaslarindangunumuzekadarkosova.pdf, 18.02.2009.

BAŞARAN, Rifat (2008), “Mülteci Sicili Bozuk Olan Türkiye 14 Bin Sığınmacı İçin Açık Hapishane Gibi”, Radikal, 2 Ekim, <http://www.radikal.com.tr/Default.aspx?aType=HaberDetay&ArticleID=901314&Date=02.10.2008&CategoryID=97>, 11.01.2009.

BERMAN, Yahya (2008), “Mültecilere Kapıları Açın”, <http://www.multeci.net/modules.php?name=News&file=article&sid=150>, 19.07.2008.

BMMYK (Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği), (1997), *Dünya Mültecilerinin Durumu 1997–98 Bir İnsanlık Sorunu*, Oxford University Press, New York.

----- (2000), *Dünya Mültecilerinin Durumu 2000 İnsani Yardımın Elli Yılı*, Oxford University Press.

------(2008), *Mülteci Çocuklar Hukuk El Kitabı Sığınmacı Ve Mülteci Çocukların Hakları Türkiye*, <http://www.scribd.com/doc/15897363/Multeci-Cocuklar-Hukuk-El-Kitab>, 04.01.2009.

BMMYK-Parlamentolararası Birlik (2001), *Mültecilerin Korunması Uluslararası Hukuku Rehberi, Parlemlenterler İçin El Kitabı*, Sayı 2.

BMMYK ve TC İçişleri Bakanlığı (2005), *İltica ve Göç Mevzuatı*, Başkent Basımevi, Ankara.

Bulgaristan Azınlık Raporu, http://www.diplomatikgozlem.com/haber_oku.asp?id=1386, 15.02.2009.

- BUZ, Sema (2004), *Zorunlu Çıkış Zorlu Kabul Mültecilik*, Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği Yayınları, Ankara.
- Cartagena Bildirisi, http://www.multeci.net/hmetin/uldz/Cartagena_Bildirisi.doc, 15.03.2008.
- CHİMNİ, B.S. (2002), *International Refugee Law A Reader*, Sage Publication, London.
- ÇAVUŞOĞLU, Halim (2007), “Yugoslavya-Makedonya’ Topraklarından Türkiye’ye Göçler ve Nedenleri”, <http://yayinlar.yesevi.edu.tr/files/article/87.pdf>, 01.03.2009.
- ÇELİKEL, Aysel ve Günseli (Öztekin) Gelgel (2005), *Yabancılar Hukuku*, Beta Yayınları, İstanbul.
- ÇİÇEKLİ, Bülent (2007), *Yabancılar Hukuku*, Seçkin Yayınları, Ankara.
- (?), “Yabancılar ve Yabancı Olmayanlar-Almanya’da ve Türkiye’de Hukuki Statü”, <http://www.konrad.org.tr/Migration%20tr/189-210.pdf>, 15.09.2008.
- DOĞAN, Vahit (2005), *Türk Vatandaşlık Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara Dair Sözleşme <http://www.belgenet.com/arsiv/bm/bmekohak.html>, 20.07.2008.
- ERSOY, Ömer (?) , “AB’nin Göç Ve İltica Politikasındaki Yeni Aracı ‘EURODAC’”, <http://www.caginpulisi.com.tr/20/51-52.htm>, 02.04.2009.
- FAİST, Thomas (2003), *Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar*, Çeviren: Azat Zana Gündoğan, Can Nacar, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- FERRIS, Elizabeth G. (1993), *Beyond Borders, Refugees, Migrants And Tthe Human Rights İn The Post-Cold War Era* ,WCC Publications, Geneva.
- Fridtjof Nansen Bibliyografi, The Nobel Peace Prize 1922, http://nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1922/nansen-bio.html, 14.06.2008.

GEZGİN, Fikret Mehmet (1994), *İşgücü Göçü Ve Avusturya'daki Türk İşçileri*, Fakülteler Matbaası, İstanbul.

GILL, Goodwin Guy (1996), *The Refugee In International Law Second Edition*, Clarendon Press, Oxford.

GÜNER, Cemil (2007), “İltica Konusunda Türkiye'nin Yol Haritası:Ulusal Eylem Planı”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/264/2373.pdf>, 14.02.2009.

GÖĞER, Erdoğan (?), Çifte Vatandaşlık, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/298/2753.pdf>, 15.09.2008.

GÖZEN, Ramazan (2001), “Türkiye'nin Avrupa Birliği İle Entegrasyon Sürecinin Açmazları Ve Açılımları”, Derleyen: ÇALIŞ, Şaban H., İhsan D. Dağı, Ramazan Gözen, *Türkiye'nin Dış Politika Gündemi Kimlik, Demokrasi, Güvenlik, Liberte* Yayınları, s. 137-160.

HASGÜLER, Mehmet, Mehmet B.Uludağ (2004), *Devletlerarası ve Hükümetler-Dışı Uluslararası Örgütler*, Nobel Yayınları, Ankara.

HATHAWAY, James C. (1991), *The Law of Refugee Status*, L.L.M.J.S.D. ,Osgoode Hall Law School York University, Butter Worths Ltd., Canada.

Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme, <http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/irkayrim.html>, 18.07.2008.

http://www.evrensel.net/ekhaber.php?haber_id=17089, 22.02.2009.

<http://www.gocsempozyumu.org/gocgenelbilgi.htm>, 01.03.2009.

<http://www.multeci.net/2.htm>, 20.03.2009.

<http://www.umudadogru.com/dergi/tr/?id=154&kat=26>, 02.04.2009.

<http://www.unhcr.org.tr/MEP/index.aspx?pageId=158>, 15.03.2009.

<http://www.unhcr.org.tr/MEP/index.aspx?pageId=120>, 10.03.2009.

HYD (Helsinki Yurttaşlar Derneği), (2007), *Türkiye'de Mültecilik ve Sığınma Başvurusu Bilgi Broşürü*, HYD Yayınları, İstanbul.

International Refugee Organization, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/291218/International-Refugee-Organization>, 30.06.2008.

İÇDUYGU, Ahmet, Şule Toktaş (2005), *Yurtdışından Gelenlerin Nicelik ve Niteliklerinin Tespitinde Sorunlar*, Türkiye Bilimler Akademisi Raporları, Sayı:12, Ankara.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, <http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/ih eb.html>, 18.07.2008.

Jabari Davası, <http://www.turkhukuksitesi.com/showthread.php?t=15030>, 07.03.2009.

KANTARCIOĞLU, Zafer (2004), “Mülteci Hukuku İle İlgili Yargısal Uygulamalarda Karşılaşılan Sorunlar Ve Danıştay’ın 10 Günlük Süreye Yaklaşımı”, *Türk Mülteci Hukuku ve Uygulamadaki Gelişmeler*, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul, s.73-79.

KARLUK, S. Rıdvan (2003), *Avrupa Birliği Ve Türkiye*, Beta Yayınları, İstanbul.

KARPAT, Can (2005), “Balkanların En Kritik Bölgesinde Yaşayanlar: Kosovalı Türkler”, <http://www.axisglobe.com/article.asp?article=541>, 18.02.2009.

KAYNAK, Muhteşem (1992), *Iraklı Sığınmacılar ve Türkiye: (1988-1991)*, Tanmak Yayınları, Ankara.

KILIÇ, Taner (?), “Türk Hukuk Mevzuatında Mültecilerle İlgili Düzenlemeler”, http://www.multeci.net/t_iltica_2.htm, 03.03.2009.

----- (1999), “Bir İnsan Hakkı Olarak İltica”, http://www.amnesty.org.tr/yeni/index.php?option=com_content&view=article&id=413:muelteci-hukuku-deerlendirmesi, 11.04.2008.

KİRİŞÇİ, Kemal (2000), “Zorunlu Göç Ve Türkiye”, Derleyen: TARHANLI, Turgut, *Sığınma, Mülteci ve Göç Konularına İlişkin Türkiye’deki Yargı Kararları*, BMMYK, s. 37-67.

----- (?), “Osmanlı ve Cumhuriyet Türkiye’sinde Göç ve Sığınma”, <http://multeci.ihh.org.tr/genel/osmanli-ve-cumhuriyet-turkiyesinde-goc-ve-siginma.html>, 13.02.2009.

Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi, <http://www.belgenet.com/arsiv/bm/bmsiyasihak.html>, 19.07.2008.

MARINHO, Clotilde ve Matti Heinonen, (?) “Dublin After Schengen: Allocating Responsibility For Examining Asylum Applications in Practice”, http://aei.pitt.edu/800/01/scop98_3_1.pdf, 07.02.2009.

MUTLUEK, Mustafa (2003), *Uluslararası Göç ve Türkiye*, Çantay Kitabevi, İstanbul.

Mülteciler ve Sığınmacılar İçin Kabul, Tarama ve Barınma, Yasadışı Göçmenler İçin Geri Gönderme Merkezleri Kuruluyor, www.deleew.com.tr/web/docs/ProjeOfisi_Subat09.pdf, 01.04.2009.

Mülteci Hakları, http://www.amnesty.org.tr/yeni/index.php?view=category&id=63%3Amuelteci-haklar&option=com_content&Itemid=71, 03.03.2008.

Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme, 1951 Cenevre Sözleşmesi <http://www.unhcr.org.tr/MEP/FTPRoot/HTMLEditor/File/anasayfa/sozlesme.pdf>, 17.04.2008.

Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü <http://www.unhcr.org.tr/MEP/FTPRoot/HTMLEditor/File/ATP%20Leaflets/Kisim%201.pdf>, 01.05.2008.

Mültecilerle İlgili Vizelerin Kaldırılması Hakkında Avrupa Anlaşması, European Agreement on the Abolition of Visas for Refugees, (ETS No. 031), entered into force April 9, 1960., <http://www1.umn.edu/humanrts/euro/ets31.html>, 06.01.2009.

Nansen International Office For Refugees, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/402701/Nansen-International-Office-for-Refugees>, 25.06.2008.

ODMAN, Tevfik (1995), *Mülteci Hukuku*, AÜ. SBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları, Ankara.

----- (2008), *Çocuk Hakları Bağlamında Çocuk Mülteciler*, Çağ Üniversitesi Yayınları.

- ÖZCAN, Mehmet (2005), *Avrupa Birliği Sığınma Hukuku Ortak Bir Sığınma Hukukunun Ortaya Çıkışı*, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları, Ankara.
- ÖZTÜRK, Hüseyin (2009), “Yahudilerin Osmanlı’daki Hali”, <http://www.habervaktim.com/yazaryazdir.php?id=10500>, 13.02.2009.
- Pasaport Kanunu, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/951.html>, 03.03.2009.
- PAZARCI, Hüseyin (2003), *Uluslararası Hukuk Dersleri 2. Kitap*, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara.
- PLAUT, W. Gunther (1995), *Asylum A Moral Dilemma*, Praeger Publications, Londra.
- Recommendation 293 (1961) On The Right Of Asylum, <http://www.unhcr.org/refworld/publisher,COE,RESOLUTION,,3ae6b3671c,0.html>, 06.01.2009.
- SANDER, Oral (2002), *Siyasi Tarih (1918-1994)*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Sayılarla Mülteciler 2001, <http://www.unhcr.org.tr/sayilar.asp>, 01.02.2008
- Schengen Antlaşması, http://tr.wikipedia.org/wiki/Schengen_Antla%C5%9Fmas%C4%B1, 08.02.2009.
- Sivil Toplum Kuruluşları İçin Mülteci Destek El Kitabı, <http://www.hyd.org.tr/multecielkitabı>, 21.07.2008.
- Soykırımlar Tarihi, Dünyadaki Soykırımlar, http://www.1000zet.com/index.php?option=com_content&view=article&id=11996:s20&catid=47:genel&Itemid=59, 15.02.2009.
- Statistical Yearbook 2007, <http://www.unhcr.org.tr/MEP/index.aspx?pageId=118>, 17.02.2008.
- SUNGUR, Nevin (2003), “Vatansızlar”, <http://www.nationalgeographic.com.tr/ngm/konu.asp?Konu=6&Yil=05&Ay=05>, 15.09.2008.

TAŞAR, Mustafa (?), “Körfez Savaşı ve Etkileri”,
http://www.mustafatasar.gen.tr/yayinlar/dusunce_g/korfez_savasi.htm,
20.02.2009.

THORNBURN, Joanne Van Selm (1998), *Refugee Protection In Europe Lessons of The Yugoslav Crisis*, Martinus Nijhoff Press.

TÜRBEDAR, Erhan (2006), “Balkanlarda Mülteci Sorunu”,
<http://www.asam.org.tr/temp/temp74.pdf>, 21.02.2009

----- (?), “Yugoslavya’nın Dağılması ve Bosna Savaşı Kronolojisi (1986–1995)”,
www.asam.org.tr/belgeler/BOSNASAVASIKRONOLOJISI.doc,
21.02.2009.

Türkiye, AB'ye Uyum Çerçevesinde Mültecilere Kapısını Açacak,
<http://www.abhaber.com/haber.php?id=4277>, 20.03.2009.

Türkiye İçin Katılım Ortaklığı 2001, http://www.belgenet.com/arsiv/ab/kob_2000.html,
11.03.2009.

Türkiye İçin Katılım Ortaklığı 2003, http://www.tsrsb.org.tr/NR/rdonlyres/53D81FDE-F033-4711-94AA-5AB6010D5287/4282/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2003.pdf,
18.03.2009.

Türkiye’deki İltica/Sığınma Başvuru Sahipleri İçin Temel Bilgiler Broşürü,
yabancilar.iem.gov.tr/iltica/trbrosur.doc, 19.03.2009.

Türkiye’ye İltica Eden Veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul Ve Esaslar Hakkında Genelge,
www.multeci.net/hmetin/udz/d1.doc, 05.04.2009.

Türkiye’ye İltica Eden Veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar Ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine

Uygulanacak Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik,
<http://www.hukuki.net/kanun/946169.35.text.asp>, 05.04.2008.

Türk Vatandaşlık Kanunu, <http://www.hukuki.net/kanun/403.15.frameset.asp>,
05.01.2009.

Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi Medya Brifingi, İltica ve Göç Ulusal Eylem
Planı: Eksik Olan İnsani Duyarlılık,
http://www.amnesty.org.tr/yeni/index.php?view=article&catid=80&id=412&option=com_content, 09.02.2009.

ÜLGER, İrfan Kaya (2006), *Avrupa Birliği Rehberi*, Türk Demokrasi Vakfı, Ankara.

Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun
<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/952.html>, 04.03.2009.

Yoğun İltica Hareketlerinin Görüldüğü Coğrafyalardan İstatistikler,
http://multeci.ihh.org.tr/down/multeci_haritasi.jpg, 10.03.2009.

ZOLBERG, A. R., A. Suhrke, S. Aguayo (1989), *Escape From Violence Conflict And
The Refugee Crisis In The Developing World*, Oxford Press, New York.

Zulüm Tehlikesi Altında Kalan Kişilerin Sığınması ile İlgili 14 Sayılı Karar,
<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=583735&SecMode=1&DocId=630678&Usage=2>,
06.01.2009.

1977 Tarihli Avrupa Konseyi Ülkesel Sığınma Bildirisi,
<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=595156&SecMode=1&DocId=659824&Usage=2>,
01.05.2008.

2510 Nolu İskan Kanunu <http://www.bilgi-rehberi.com/kanunlar/kanun12510uc.html>,
01.03.2009.

5543 Nolu İskan Kanunu, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/27159.html>,
02.03.2009.

22 Özbek Mülteci Van Emniyeti Tarafından Hukuka Aykırı Bir Şekilde İran'a Sınır Dışı Edildi,http://www.ihop.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=157:22-oezbek-muelteci-van-emniyeti-tarafndan-hukuka-aykr-bir-ekilde-rana-snr-d-edildi&c_atid=1&Itemid=19, 01.04.2009.

(?) (2004), “Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerinde “Adalet Ve İşbirliği” Konusu Çerçevesinde Ve Cezai Açıdan Mülteci Ve Göç Sorununun”, *Türk Mülteci Hukuku ve Uygulamadaki Gelişmeler*, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul, s.217-221.

ÖZGEÇMİŞ

1984 yılında Üsküdar’da doğan Hale Demirtaş, ilkokulu Bahariye İlköğretim Okulu’nda okudu. Orta ve lise öğrenimini Kocaeli Anadolu Lisesi’nde tamamladı. 2006 yılında Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümünden mezun olduktan sonra Sakarya Üniversitesi’nde SBE Uluslararası İlişkiler Anabilim dalında Yüksek Lisansına başladı.